

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1939

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΝΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους και εκδρομάς εις τὰς ἐξοχὰς γύρω ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου κατοικεῖτε. Κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς βλέπετε λόφους και κοιλάδας, ποτάμια και λίμνας, δάση και ἀγρούς· κάποτε ἐπισκέπτεσθε και κανὲν γειτονικὸν χωρίον ἢ γειτονικὴν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια και διάφορα μέρη τῆς πόλεώς σας, π.χ. τὴν ἀγοράν, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ δημαρχεῖον, μερικὰ ἐργοστάσια και καταστήματα κ.τ.λ.

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πλησίον τῆς κατοικίας σας και τὰ εἶδατε τόσον συχνά, ὥστε ἐμάθατε ἀκριβῶς και ποῦ εἶναι και τί εἶναι και εις τί χρησιμεύουν. Ὅταν ἐμανθάνετε αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐμανθάνετε Γεωγραφίαν· διότι ἡ Γεωγραφία διδάσκει τί ὑπάρχει εις τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ποῦ κατοικοῦν ἄνθρωποι και ποῖα εἶναι τὰ ἔργα και ὁ βίος των με ὀλίγας λέξεις ἡ Γεωγραφία μᾶς δίδει ἀκριβῆ γνώσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

Ὁ καλύτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν εἶναι νὰ βλέπωμεν με τὰ μάτια μας τοὺς τόπους και τὰ πράγματα.

Ἄλλ' ἡ Γῆ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν οἱ ἴδιοι ὅλους τοὺς τόπους τῆς. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αὐτοὺς ἀπὸ εἰκόνας και χάρτας και ἀπὸ περιγραφὰς ἄλλων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐπεσκέφθησαν. Θὰ γίνῃ δὲ τὸ μάθημά μας πολὺ εὐκολώτερον και εὐχάριστον, ἂν προηγουμένως κάμωμεν ἐκδρομάς εις τὰ περιχώρᾳ μας και με προσοχὴν παρατηρήσωμεν τοὺς τόπους και τὰ πράγματα, τὰ ὅποια περιλαμβάνουν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτὸν, κάθε στάλα βροχῆς ἔχουν τὸ καθένα κατὶ νὰ μᾶς

διηγηθῶσιν διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐκτελοῦν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. Ὅταν δὲ ἐννοήσωμεν τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα, τὴν ὁποίαν βλέπομεν, θὰ δυνάμεθα νὰ ἐννοῶμεν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας δὲν βλέπομεν. Ἔτσι θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν μεγαλυτέραν μας πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1. — Ὅταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἐκδρομὴν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ πόσῃ ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀποστάσεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον. 1000 μέτρα εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Ὅταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδόν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἓνα λίθον τοποθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἓνα ἀριθμόν, ὁ ὁποῖος φανερῶνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδοὺς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἐνὸς χιλιομέτρου τὴν ὑποδιαιροῦν καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου, χρειάζομεθα συνήθως 12 λεπτά. Ὡστε εἰς μίαν ὥραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

Ἄν λοιπὸν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἓνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκόμεθα, ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον χρειάζομεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἓνα τόπον, εὐρίσκομεν τὴν ἀπόστασίν του.

Ἀσκήσεις. — 1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. Ἐπειτα βάδισε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀρίθμησε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι δι' 100 μέτρα; Πόσα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου εἶναι τὸ βῆμα σου; — 2. Ὑπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξύ δύο δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησέ τὴν πρῶτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἔπειτα μὲ τὸ μέτρον. — 3. Πόσα λεπτά τῆς ὥρας χρειάζεσαι, διὰ νὰ βαδίσῃς κανονικῶς ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου εἰς τὴν δημοσίαν

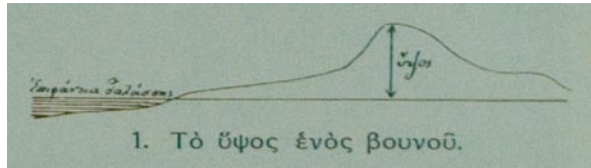
ὁδόν; — 4. Ὅρισε μὲ τὰ βήματα ἢ μὲ τὴν ὥραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον. — 5. Ὀνόμασε τόπους, οἱ ὅποιοι ἀπέχουν μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

2. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειριζόμεθα ὡς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἓν τετράγωνον, τοῦ ὁποίου κάθε πλευρὰ ἔχει μῆκος 1 μέτρον. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφανείας εἶναι τὸ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, τοῦ ὁποίου κάθε πλευρὰ εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Ἀσκήσεις. — 1. Μετρήσατε τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολικῆς αἰθούσης καὶ εὑρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας. — 2. Εὑρετε ὁμοίως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου σας.

3. Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος ἑνὸς κτιρίου, μεταχειριζόμεθα τὰ μέτρα μῆκους. Τὸ ὕψος ὅμως ἑνὸς λόφου ἢ ἑνὸς βουνοῦ δὲν δύναμεθα νὰ τὸ εὑρωμεν,

ἀνμετρήσωμεν μὲ τὴν μετροταινίαν τὴν ὁδόν, ἢ ὅποια ἀνέρχεται εἰς

τὴν κορυφήν του. Διὰ νὰ τὸ εὑρωμεν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μίαν γραμμὴν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφήν τοῦ βουνοῦ ἕως τὴν βάσιν του.

Ὡς βάσιν δι' ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐτσι λέγομεν: ἡ κορυφή τοῦ Ἰμηττοῦ κεῖται 1027 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἢ ἀπλῶς: ὁ Ἰμηττὸς ἔχει ὕψος 1027 μ. Ὁ Ὀλυμπος ἔχει ὕψος 2918 μ.

Εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ἔχουν γραμμέρον τὸ ὕψος, ποὺ ἔχει ὁ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρον. Ἐπίσης εἰς τὰς κορυφὰς πολλῶν βουνῶν εὑρίσκομεν γραμμέρον εἰς πινακίδας τὸ ὑψόμετρον των. — Ποῖον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης;

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς ὁποίας δὲν ἐπεσκέψθημεν, μεταχειρίζομεθα εἰκόνας καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνες μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, ὅπως παρουσιάζονται εἰς

τούς ὀφθαλμούς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα μέρη τῆς γῆς· ἀλλ' αὐτοὺς δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν ἀμέσως· διότι περιέχουν σημεῖα καὶ χρώματα, τὰ ὁποῖα πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἐξηγῶμεν.

1. Φωτογραφίαι ἀπὸ ἀεροπλάνου. — Ἡ εἰκὼν 2 εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνας εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος.

Ἀπὸ τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὀμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μὲ τὴν

ιδίαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τρία μεγάλα οἰκοδομήματα μετὰ τοὺς ωραίους κήπους, ποὺ φαίνονται μεταξύ τῶν λεωφόρων αὐτῶν εἶναι κατὰ σειρὰν ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ωραιότατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπισθ' ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπερ. Ὑπογρ. Συγκοινωνίας)

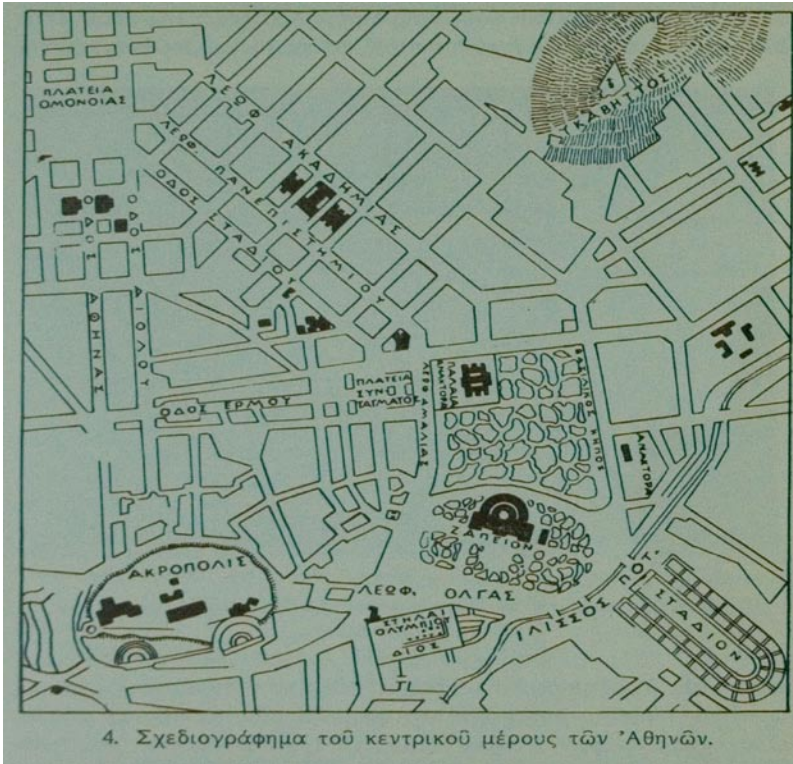
3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου: Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα καὶ τὸ Ζάππειον.

Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλευρῶς εἶναι ὁ Βασιλικὸς Κήπος μετὰ τὸ Ζάππειον καὶ τοὺς στύλους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζαπείου εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ἱερὸν θρόνον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον διέρχεται ἡ λεωφόρος Ὀλγας, ἡ ὁποία φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἴλισσοῦ εἰς τὸ κατάλευκον Στάδιον.

Μετὰ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς τὰς χεῖρας ἑναὸς ξένου θὰ ἠμποροῦσεν εὐκόλως νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον, διὰ νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὀμονοίας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἢ εἰς τὸ Στάδιον.

Θὰ ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ ωραιότερον μέρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ θ'

ἀνέβαιναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ τὴν θαυμάσιον τὰ λείψανα τῆς τέχνης τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

4. Σχεδιογράφημα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

2. **Σχέδια.** — Ὁ ξένος μας δὲν θὰ ἤμπορούσεν εὐκόλῃ νὰ ἔχη εἰκόνας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνου· θὰ ἤμπορούσεν ὅμως εἰς ἓν περίπτερον νὰ προμηθευθῇ ἓν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅμοιον μὲ τὴν ἀπέναντι εἰκόνα. Αὐτὴ δεικνύει τὰ μέρη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὅποια εἶδομεν καὶ εἰς τὰς δύο φωτογραφίας. Εἶναι ὡς νὰ τὰ βλέπη κανεὶς καὶ πάλιν ἀπὸ ὑψηλά· ἀλλ' εἰς τὸ σχέδιον παριστάνονται μόνον αἱ βάσεις, μὲ τὰς ὁποίας τὰ διάφορα οἰκοδομήματα στηρίζονται εἰς τὴν γῆν.

Μὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ ὁ ξένος μας θὰ ἤμπορούσε πολὺ εὐκόλῃ

νά υπάγῃ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιον μάλιστα τὸν διευκολύνει περισσότερο, διότι εἰς αὐτὸ εἶναι σημειωμένα τὰ ὀνόματα τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐνῶ εἰς μίαν φωτογραφίαν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Ἐπειτα, εἰς μίαν φωτογραφίαν ὅλα δὲν φαίνονται ἐξ ἴσου καθαρά, ὅπως εἰς ἓν σχέδιον. Τὸ σχέδιον λέγεται ἀλλέως καὶ σχεδιογράφημα.

3. Κλίμαξ. — Ὅπως εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα φαίνονται πολὺ μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Ἄν ὅμως ἠξέυρωμεν πόσας φοράς μικρότερα παριστάνονται εἰς τὸ σχέδιον, ἠμποροῦμεν νὰ τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικὸν τῶν μέγεθος.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο καλύτερον, ἄς ἴδωμεν πῶς γίνεται ἐν σχέδιον. Καὶ πρῶτον ἄς κατασκευάσωμεν τὸ σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσης εἰς τὸν πίνακα.

Προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ποία εἶναι ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς αἰθούσης. Ποία εἶναι ἡ βορείᾳ πλευρὰ; Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος κάθε πλευρᾶς; Εἰς ποίαν πλευρὰν καὶ εἰς ποίαν θέσιν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα;

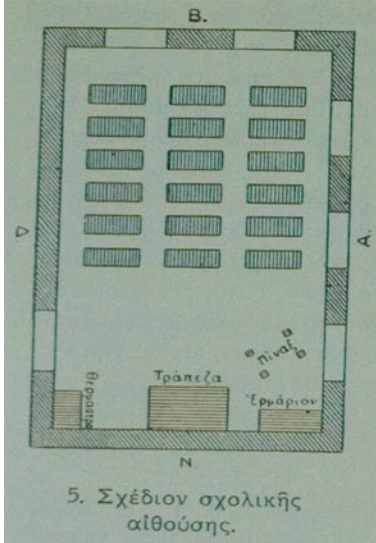
Θέτομεν τὸν πίνακα ὀριζοντιῶς εἰς τὸ πάτωμα τῆς αἰθούσης καὶ προσέχομεν, ὥστε αἱ δύο μακρᾶι πλευραὶ του νὰ εἶναι ἐστραμμέναι ἢ μία πρὸς Βορρᾶν καὶ ἢ ἄλλη πρὸς Νότον. Ἐπειτα σημειώνομεν κάθε πλευρὰν τοῦ δωματίου εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ εἰς τὸ δωμάτιον.

Ἐπειδὴ ὁ πίναξ εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸ πάτωμα, πρέπει νὰ μικρύνωμεν τὰς πλευρὰς εἰς τὸ ἰχνογράφημά μας. Κανονίζομεν π.χ. νὰ γίνῃ δέκα φοράς μικρότερον. Τότε διὰ κάθε μέτρον σύρομεν γραμμὴν ἐνὸς δεκάτου τοῦ μέτρου. Ἄν δηλ. ἡ αἰθουσά μας ἔχη μῆκος 8 μέτρων καὶ πλάτος 6 μέτρων, κάμνομεν τὸ ἰχνογράφημά μας μὲ μῆκος 8 δεκάτων τοῦ μέτρου καὶ μὲ πλάτος 6 δεκάτων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς ἀναλόγους θέσεις ἀφήνομεν ἀνοίγματα διὰ τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ παράθυρα. Τέλος ἰχνογραφοῦμεν τὴν ἔδραν καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ μὲ μέγεθος τὸ δέκατον τοῦ πραγματικοῦ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς τὸ ἰχνογράφημά μας γίνονται 10 φοράς μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Τότε λέγομεν: τὸ ἰχνογράφημα εἶναι κατασκευασμένον ὑπὸ κλίμακα σμικρύνσεως. Ἡ

κλίμαξ αὐτὴ σημειώνεται 1:10 ἢ $\frac{1}{10}$.

Στηρίζομεν τώρα τὸν πίνακα ἔτσι, ὥστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἐπάνω. Τότε δεξιὰ μας θὰ εἶναι ἡ Ανατολή, ἀριστερὰ ἡ Δύσις καὶ κάτω ὁ Νότος.

Ἄς ἰχνογραφήσωμεν τώρα τὴν αἴδουσαν καὶ εἰς τὸ τετράδιόν μας. Τὸ τετράδιον πάλιν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ μικρύνωμεν περισσότερον τὰς πλευράς.

Διὰ κάθε μέτρον σύρωμεν τώρα γραμμὴν ἑνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ ὅλα τὰ ἰχνογραφοῦμεν 100 φορές μικρότερα ἀπὸ τὸ πραγματικόν ἢ κλίμαξ τώρα εἶναι 1:100.

Ἄν τώρα δελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἢ εἰς τὸ τετράδιον τὸ σχολεῖον μας με ὅλην τὴν περιοχὴν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον

τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιόν μας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ σμί-κρυνσις τῆς κλίμακος προχωρεῖ, ὥστε καὶ ὁλόκληρος πόλις ἢμπορεῖ νὰ χωρέσῃ εἰς ἓν τεμάχιον χάρτου. Εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα χάρτας ἢ πόλις μας καταντᾷ ἓνας μικρὸς μαῦρος κύκλος.

Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν ἓν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολλή ἐργασία διότι πρέπει με προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ οἰκοδομήματα, προτοῦ παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε με κλίμακα 1:10000 δηλαδὴ 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 10000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

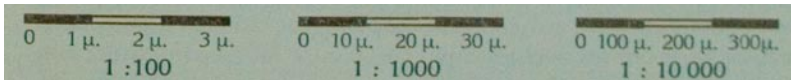
Ὡστε, ἂν γνωρίζωμεν τὴν κλίμακα, με τὴν ὁποίαν εἶναι χαραγμένον ἓν σχεδιογράφημα, εὐκόλως εὐρίσκομεν τὰς ἀποστάσεις

των τόπων, τοὺς ὁποίους παριστάνει. Ἡ κλίμαξ 1:1000 εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1:100 διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1:100. Ὅσον δὲ μικροτέρα εἶναι ἡ κλίμαξ ἑνὸς σχεδίου, τόσο μεγαλύτερα εἶναι ἡ περιοχὴ, τὴν ὁποίαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἑξῆς:

6. Σχέδιον σχολείου με τὴν περιοχὴν του.

Ἀσκήσεις. — 1. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρὰ καὶ ποία ἡ ἀνατολική; Κάμετε τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας με κλίμακα 1:10. — 2. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς αὐλῆς σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρὰ τῆς; Εἰς ποῖον μέρος τῆς αὐλῆς εἶναι ἡ οἰκία σας; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς αὐλῆς σας με κλίμακα 1:100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸ τὴν θέσιν τῆς οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσετε ἀκριβῶς με τὸ σχέδιον, πρέπει πρωτύτερα νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς με τὸ μέτρον τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ τὰς ὑπολογίσετε με τὴν ἰδίαν σμίκρυνσιν, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἰδίαν κλίμακα. — 3. Μέτρησε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εὔρε με τὴν κλίμακα τὸ πραγματικὸν τῆς μῆκος.

4. Χάρται. — Ἄν τὸ σχεδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τιμημαμίας χώρας ἢ καὶ ὀλόκληρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφικός. Ἡ ἐπάνω πλευρὰ τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν.

Οἱ χάρται, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζομεθα, διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν με μικρὰν κλίμακα. Δι' αὐτὸ δεικνύουν μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Τὴν μορφήν μάλιστα τοῦ ἐδάφους (ὄρη, πεδιάδας κτλ.) τὴν δεικνύουν με ὀρισμένα χρώματα. Π.χ.τὸ πράσινον χρῶμα παριστάνει τόπους χαμηλοῦς, ἕως 200 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδινή). Τὸ κίτρινον

χρῶμα δεικνύει τόπους, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος εἶναι ἀπὸ 200 ἕως 500 μέτρα (χώρα λοφώδης). Τέλος τὸ φαιὸν χρῶμα δεικνύει τόπους, οἱ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ὕψος (ὄρεινὴ χώρα). Ἄν τὰ ὄρη φθάνουν εἰς μεγάλα ὕψη, τότε ὅσα μέρη εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲ μελανόφαιον ἢ ἐρυθρόφαιον χρῶμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲ λευκόν.

Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ὕψος τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἡ στρογγυλότης των διακρίνονται προπάντων μὲ τὴν σκιάν, τὴν ὁποίαν ταῦτα ρίπτουν, ὅταν φωτίζονται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὄρη καὶ αἱ ὄροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκίασιν· οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικρὰς καὶ πυκνὰς γραμμὰς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτύων. Ὅσον ἀποτομωτέρα εἶναι ἡ κατωφέρεια τοῦ ὄρους, τόσοσιν πυκνότερα καὶ βραχύτερα εἶναι αἱ μικραὶ γραμμαὶ, τόσοσιν σκοτεινότερα φαίνεται ἡ θέσις τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀντιθέτως τὰ ὀμαλὰ πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου! Μὲ ποῖον χρῶμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικοὺς ποταμούς. Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμὰς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς ἀμαξιτὰς ὁδοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους; Εἰς τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ὑπάρχει καὶ ἐξήγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ ὁποῖα σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία.

Σημ. — Ἄν ἓνας γεωγραφικὸς χάρτης εἶναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1:100000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἶναι 100000 φορές μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητά. Ἐπομένως, ὅταν ἡ κλιμαξὴ εἶναι 1:100000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητά μὲ 1 χιλιόμετρον· ὅταν ἡ κλιμαξὴ εἶναι 1:200000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητά. Καὶ γενικῶς: Ὅσας ἑκατοντάδας χιλιάδων ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητά.

Μὲ κλίμακα 1:1000000 ἓν χιλιστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητά μὲ 1 χιλιόμετρον, μὲ κλίμακα 1:2000000 ἓν χιλιστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ.

εις την πραγματικότητα. Ὡστε: ὅσα ἑκατομμύρια ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον τοῦ χάρτου.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες εἶναι αἱ ἐξῆς:

1:	25000,	1	ἑκατοστ.	τοῦ	χάρτου	250 μ.	εις	τὴν	πραγματικότητα
1:	50000,	1	»	»	»	500 μ.	»	»	»
1:	100000,	1	ἑκατοστ.	τοῦ	χάρτου	1 γμ.	εις	τὴν	πραγματικότητα
1:	200000,	1	»	»	»	2 γμ.	»	»	»
1:	500000,	1	»	»	»	5 γμ.	»	»	»
1:	1000000,	1	χιλιοστ.	τοῦ	χάρτου	1 γμ.	εις	τὴν	πραγματικότητα
1:	5000000,	1	»	»	»	5 γμ.	»	»	»
1:	10000000,	1	»	»	»	10 γμ.	»	»	»

Ἀσκήσεις. — 1. Ὁ χάρτης τῆς σελίδος αὐτῆς δίδει τὸ σχῆμα τῆς Ἀττικῆς με κλίμακα 1:1000000. Εἰς αὐτὸν εἶναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἐλευσίνας, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιάς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Δεικνύονται ἐπίσης αἱ γραμμαί, τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ὡς καὶ ἡ ἀμαξιτὴ δὸς πρὸς τὸν Μαραθῶνα. Ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ

τάς Ἀθήνας α') ἕως τὴν Ἐλευσίνα καὶ β') ἕως τὸ Λαύρειον; — 2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηνῶν-Μαραθῶνος. Ὁ Σπύρος Λούης ἔτρεχε 14 χλμ. τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθῶνιον δρόμον; — 3. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς ποίαν ἢ Αἴγινα; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ ποῖον χρῶμα δεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδινὸν ἢ ὄρεινόν; — 5. Τί μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητα 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πόση εἶναι κατ' εὐθείαν ἢ ἀπόστασις μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ὁ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Ἀσκήσεις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου)

1. Τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος. — 1. Ποῖα πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀνατολᾶς καὶ ποῖα ἀπὸ Δυσμᾶς; Ποῖας θαλάσσης μέρη εἶναι τὰ πελάγη αὐτά; 2. Εὔρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριο Στυλός (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἐρυθρὰν γραμμὴν, ἡ ὁποία διευθύνεται ὡς τόξον πρὸς Ἀ καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει, ἕως πού ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολᾶς τὸ ἐλληνικὸν κράτος. Ὅπου αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν ράχιν ἑνὸς βουνοῦ ἢ τὸν ροῦν ἑνὸς ποταμοῦ, ἀποτελεῖ φυσικὸν ὄριον. Ὅπου ὅμως τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, π.χ. εἰς τὰς πεδιάδας, ἐκεῖ τοποθετοῦν λίθους, διὰ νὰ δεικνύουν τὸ σύνορον (ὁρόσημα). — 3. Μὲ ποῖα κράτη ἢ Ἑλλάς ἔχει κοινὰ ὄρια; Ὄνόμασε τὰ γειτονικὰ κράτη. — 4. Εὔρε τὰ κράτη αὐτά εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης. Ποῖα ἀπὸ τὰ κράτη αὐτά εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτήν; — 5. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται αὕτη; — 6. Ποῖας ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας. — 7. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλλαν, τὴν Εἰσόδην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ ἑλληνικαὶ χώραι καὶ νῆσοι. 1. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριωτέρας ὄροσειρὰς καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνόμασέ τους. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλα πεδιάδες; — 2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν πού ἔχουν αἱ κυριώτεραι ὄροσειραὶ τῆς Ἑλλάδος. — 3. Τὸ Ἴόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πού εἰσχωροῦν βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 4. Εὔρε τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

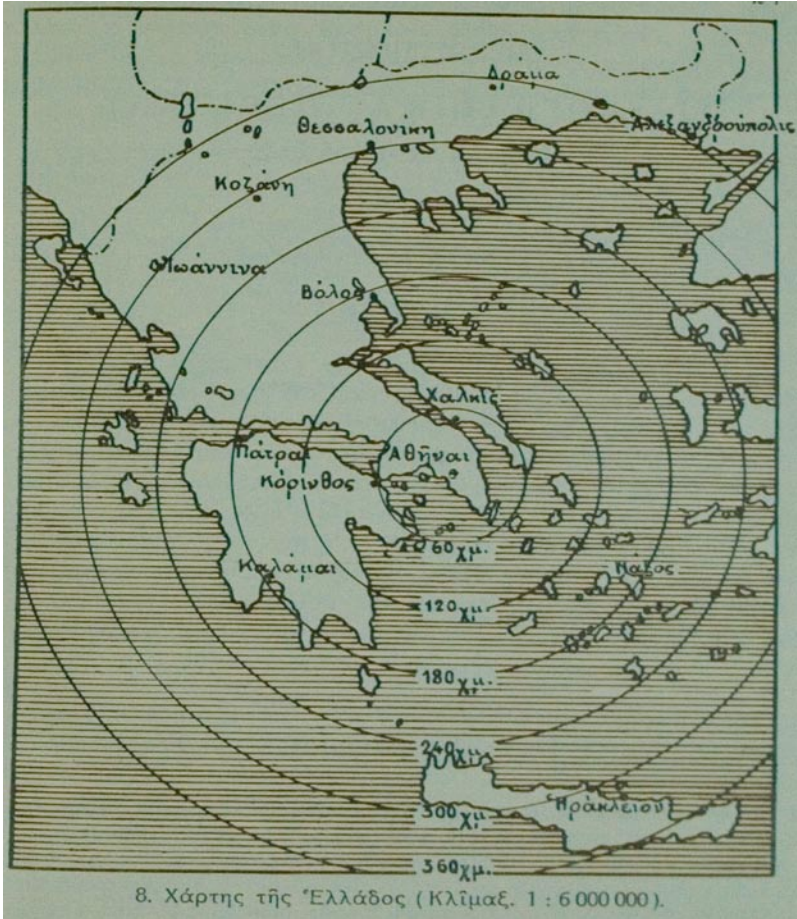
Τὸ Ἴόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἀπέναντί των εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι, ὁ Σαρωνικὸς καὶ ὁ Μαλιακὸς.

Ὁ Κορινθιακὸς ἀπὸ το ἕν μέρος καὶ ὁ Σαρωνικὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀποχωρίζουν πρὸς νότον μίαν μεγάλην χερσονήσον, τὴν **Πελοπόννησον**. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρὰ, ἀλλ' ὄχι τόσοσ πολύ· διότι εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν ὄρη ὑψηλά, τὰ Ἄγραφα καὶ ἡ Ὀθρυς. Καὶ ἐδῶ ὁμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου ἕν ἄλλο τμήμα, ἡ **Στερεὰ Ἑλλάς**. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεὰ ἀποτελοῦν τὰς **νοτί-ακας χώρας τῆς Ἑλλάδος**.

Πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς ἡ ὁποία συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἐκτείνεται τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἑλλάδος, ἡ **βορεία Ἑλλάς**.

Μία μακρὰ ὄροσειρὰ, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Ἑλλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν **Ἥπειρον**. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πλαγίας ὄροσειρᾶς (Χάσια-Καμβοῦνια-Πιέρια-Ὀλυμπος) ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὴν **Μακεδονίαν**. Ἡ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς ἀνατολὰς ἕως τὸν Νέστον ποταμὸν. Πέραν αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ **Θράκη**.

Ἀσκήσεις. — 1. Μὲ ποίαν κλίμακα εἶναι σχεδιασμένος ὁ χάρτης σου τῆς Ἑλλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἐνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου; — 2. Εὔρε πόσον ἀπέχει ὁ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Οἱ κύκλοι εἰς τὸν ἀπέναντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἄνοιγμα τοῦ

διαβήτου πὺ ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300 καὶ 360 γλμ. Ὅλοι ἔχουν τὸ ἴδιον κέντρον (τὰς Ἀθῆνας) καὶ λέγονται ὁμόκεντροι. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν εὐρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν ἑνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτό. Ἡ ἀπόστασις ὅμως ὑπολογίζεται κατ' εὐθείαν γραμμὴν (διὰ τοῦ ἀέρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, πὺ σημειῶνονται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 60 γλμ. ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 γλμ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 γλμ.; — 4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην σου τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ

κέντρον τὴν πατρίδα σου γράψε ὁμοκέντρος κύκλους με ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χλμ.

Ποῖαι πόλεις εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. — ΝΟΤΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ¹

Ἀρχίζομεν τὰς ἐκδρομὰς μας ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθήνας. Περιέγραψε τὸ ταξίδιον ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα ἕως τὰς Ἀθήνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἢ ἀτμοπλοικὴ) γραμμὴ, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα, διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε. Διάρκεια ταξιδίου, ἀπόστασις, διεύθυνσις, πρὸς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας.]

Ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω (εἰκ. 7), ἡ περιοχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα Ἀττικὴ. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ἡ Ἀττικὴ; Ποῖον μέρος τῆς χώρας αὐτῆς ἀποτελεῖ;

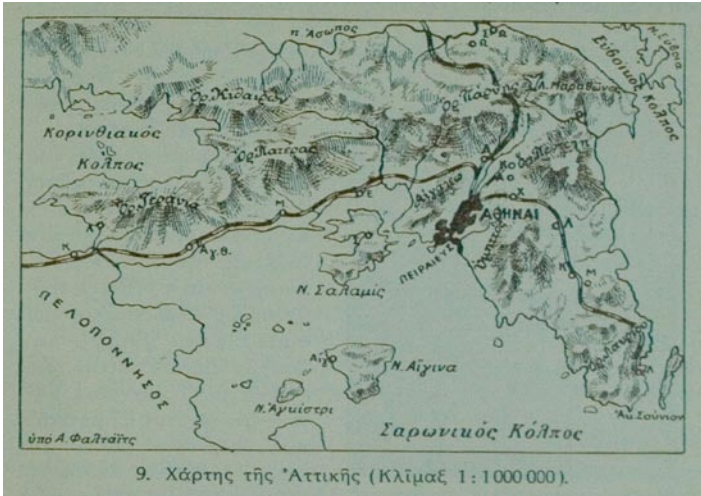
Α'. ΤΟ ΔΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἀποψις. — Ὅταν ἰστάμεθα εἰς ἐν ὑψηλὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν, ὅτι ὁ ὄριζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνὰ (Γμηττός, Πεντελικόν, Πάρνης, Αἰγάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ὅμως ὁ ὄριζων εἶναι ἀνοικτός· διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικὸς

1 Ἡ ἐξέτασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαραιτήτων θεμελιωδῶν γεωγραφικῶν ἐννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Αὕτη θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδειγμα, κατὰ τὸ ὅποιον οὗτος θὰ πραγματευθῇ τὴν φυσικὴν περιοχὴν, ἐν ἧ τὸ γυμνάσιον. Ἐπρωτιμῆθη δὲ ἡ Ἀττικὴ, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικρὰν καὶ εὐνόητον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας..

κόλπος. Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἴδωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἕως τὴν παραλίαν κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ὡστε ὅλη ἡ ἔκτασις γύρω εἰς τὰς Ἀθήνας ὁμοιάζει μὲ λεκάνην, ἀποτελεῖ λεκανοπέδιον, τὸ ὁποῖον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ΝΔ.

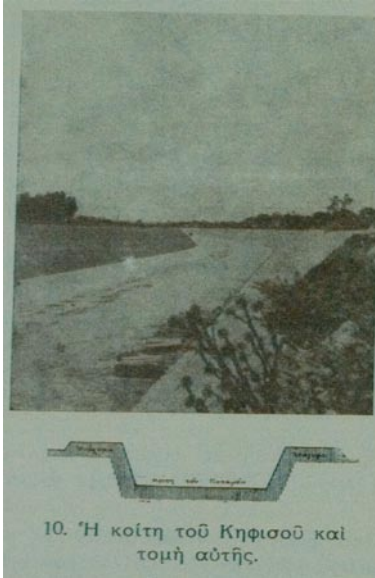

Μία χαμηλὴ βουνοσειρὰ (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειρὰν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἄρειος Πάγος, Πνύξ, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπτείου, λόφος τοῦ Φιλοπάππου). Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ διαιρεῖ τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἶναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ ὁποίου τὰ νερὰ μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι μικρότερον ρεεῖ ὁ Ἰλισσοῦς ποταμός. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Θὰ ἐξετάσωμεν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτούς, τὸν Κηφισόν.

2. Ὁ Κηφισὸς ποταμός. — Ἄν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἱερὰν ὁδόν, θὰ συναντήσωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

Ἡ γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν

εἶναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αὐλάξ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποταμὸς κυλίζει τὰ ὕδατά του. Συνήθως τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι χαμηλὰ καὶ ἥσυχον εἰς τὴν κοίτην του. Ἀλλὰ μετὰ μίαν δυνατὴν βροχὴν γίνεται ὀρμητικὸν καὶ ὑψώνεται πολὺ. Τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ὕδωρ φθάνει, ὅταν γίνεται πλημμύρα, ἡμποροῦμεν καὶ τώρα νὰ τὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ὄχθας καὶ εἰς τὰς βάσεις τῆς γεφύρας.

Πρῶτον μετροῦμεν ἐπὶ τῆς γεφύρας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ ἐν μακρὸν ξύλον μετροῦμεν καὶ τὸ βάθος τῆς κοίτης του. Ἐπειτα παρατηροῦμεν τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ρεεὶ ὁ ποταμὸς. Ἄν τώρα σταθῶμεν μετὰ

τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν, τότε δεξιὰ μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστερὰν ὄχθην.

Καθὼς εἶναι γνωστὸν, τὸ ὕδωρ ρεεὶ πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Παρατηροῦμεν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Οὗτος ἀπὸ ἐδῶ ἕως τὰς ἐκβολὰς εἶναι εὐθύς διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐκανόνισαν τὴν κοίτην του. Μετὰ μηχανήματα δηλ. τὴν ἐβάδυναν καὶ τὴν ἐπλάτυναν. Ἔτσι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἔγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὕψος τῆς 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι εὐθύς ἀλλοῦ στρέφεται ἐλαφρῶς δεξιὰ, ἀλλοῦ κάμπτει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάς. Βλέπομεν, ὅτι πρὸς τὴν μίαν ὄχθην τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ρεεὶ μετὰ ὀρμὴν καὶ ἀναπηδᾷ μετὰ ἀφρόν. Ἐδῶ ὁ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους καὶ χώματα καὶ τὰ παρέσυρε μακρὰν. Ἔτσι ἡ ὄχθη αὐτὴ

ἔγινεν ἀπόκρημνος.

Ἀντικρὺ τοῦναντίον τὸ ὕδωρ κινεῖται ἀργὰ καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον· ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὄχθη του ἔχει ἐλαφρὰν κλίσιν.

Προπάντων ὅταν εἶναι πλημμύρα, ὁ ποταμὸς κυλίζει εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἄλλα ὕλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται ὁ ἓνας μετὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι των τρίβονται καὶ ἔτσι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τοὺς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς ὀνομάζομεν κροκάλας.

Γενικῶς τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ρέουν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν· ἀποτρέφουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν χῶμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποδέτουν εἰς τὰς ὄχθας ἢ τὰ ἐκφορτώνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρασύρουν ὅ,τι εὐρεθῇ εἰς τὸν δρόμον των καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφὴν.

3. Ἡ πεδιάς τοῦ Κηφισοῦ. — Τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι ὁμαλὸν καὶ σχεδὸν ἐπίπεδον ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἀγροὶ σπαρμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἐλαιῶνες.

Εἰς μερικὰ μέρη πλησίον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Ἔργαται ἐξάγουν ἀπὸ αὐτοὺς χῶμα (πηλὸν) καὶ μετὰ αὐτὸ κατασκευάζουν κεραμίδια πλίνθους καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

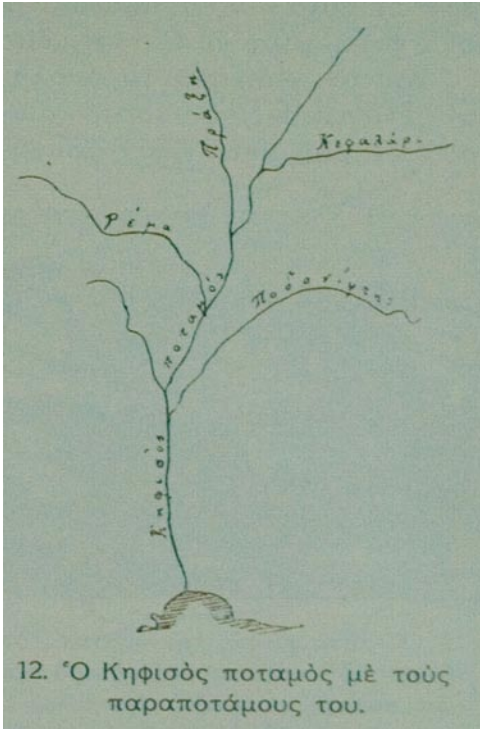
Ἀνπαρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτοὺς, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι στρωμένον

κανονικὰ, ὡς νὰ σχηματίζῃ στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο;

Ὁ Κηφισὸς κατὰ τὸν κάτω ροῦν του δὲν ἔρρεε πάντοτε εἰς τὴν

σημερινήν του κοίτην. Αὐτή, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο ἀβαδῆς καὶ δι' αὐτὸ ὁ ποταμὸς συχνὰ ἤλλασσε διεύθυνσιν ἄλλοτε δηλ. ἔρρεε δεξιώτερα καὶ ἄλλοτε ἀριστερώτερα. Ὅταν λοιπὸν συνέβαιναν συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, τὰ νερὰ ὑψώνοντο εἰς τὴν κοίτην τοῦ

12. Ὁ Κηφισὸς ποταμὸς με τοὺς παραποτάμους του.

ποταμοῦ, ἐξεχειλίζαν ἀπὸ τὰς ὄχθας καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὴν πεδιάδα. Ὅταν ὅμως τὰ θολὰ νερὰ ἠρεμοῦσαν, τότε ἡ λεπτὴ ἄμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ ὁποῖα περιείχαν, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζαν παχὺ στρώμα λάσπης (ιλύν). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλόκληρος ἡ πεδιάς ἐστρώθη με τὰς ὕλας αὐτάς, τὰς ὁποίας ὁ ποταμὸς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔδαφός της εἶναι στρωμένον κανονικά.

Τὰ στρώματα τοῦ ἔδαφους, τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν προσχώσεις. Ὅταν τὸ

ὕψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρόν, τότε ἡ πεδιάς λέγεται βαδύπεδον.

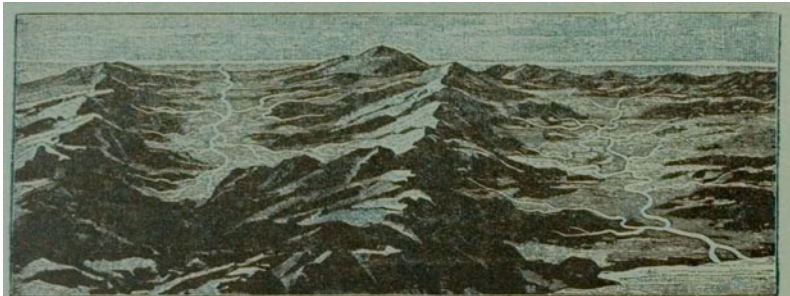
4. Πόθεν ὁ Κηφισὸς, καθὼς καὶ κάθε ποταμὸς, παραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἄμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ ὁποῖα ἀποδέτει εἰς τὴν κοίτην ἢ εἰς τὰς ὄχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τροφοδοτεῖται ὁ ποταμὸς;

Ἄν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θὰ

συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οί όποιοι χύνονται εις αυτόν άλλοι από την δεξιάν και άλλοι από την άριστεράν του όχθην (Ποδονίφτης, Πράξη, Κεφαλάρι). Αύτοι είναι οί παραπόταμοι του Κηφισού.

Άν προχωρήσωμεν ακόμη προς τά επάνω, θα φθάσωμεν εις έν άπλουήν ρυάκιον μεταξύ Πάρνηθος και Πεντελικού και τέλος εις την πηγγήν του ποταμού. Όπως αί ριζαι ένός δένδρου φέρουν τροφήν εις τόν κορμόν, έτσι και τά ρυάκια τροφοδοτούν τόν ποταμόν.

Ό Κηφισός με άλλους τούς παραποτάμους του άποτελεϊ έν ποτάμιον σύστημα. Ό Ίλισσός επίσης άλλο ποτάμιον σύστημα. Ύψώματα του έδάφους, και τά πλέον μικρά, είναι ή αιτία, διά την όποιάν έν ρυάκιον

13. Οί ποταμοί εις την εικόνα αυτήν ρέουν προς διαφόρους διευθύνσεις. Η κορυφογραμμή του όρους, ή όποία χωρίζει τά ύδατα των ποταμών αυτών, άποτελεϊ την υδροκριτικήν γραμμήν μεταξύ δύο ποταμίων συστημάτων.

ρέει προς τούτον, άλλο προς εκείνον τόν ποταμόν. Όσπε τά ύψώματα αυτά χωρίζουν την ροήν των ύδάτων κατά διάφορον διεύθυνσιν, άποτελούν δηλ. υδροκριτικήν γραμμήν μεταξύ δύο ποταμίων συστημάτων (βλ. εικ. 13).

Όταν όμως βρέχη, σχηματίζονται εις την επιφάνειαν του έδάφους άναρίθμητα άλλα ρυάκια. Αύτά, ένώ κατέρχονται, ρέουν διαρκώς με μεγαλυτέραν ταχύτητα, ξεπλύνουν την επιφάνειαν και παρασύρουν άμμους και χώματα και χαλίγια. Εις τά θουνά μάλιστα, όπου αί βροχαι είναι δυνατώτεροι και ή κλίσις του έδάφους μεγαλυτέρα, τά ρυάκια είναι ταχύτερα και όρμητικώτερα. Δι' αυτό δέν παρασύρουν μόνον άμμους και λίθους, αλλά και άποτρώνουν τó έδαφος, διά του

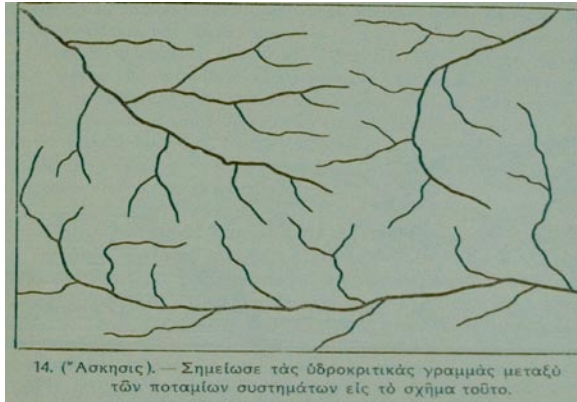
ὁποίου καταβαίνουν.

Καὶ τὰ ρυάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἔδαφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θορά, ἐν καιρῷ δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλὰς καὶ βαρεῖας ὕλας.

Ἀπὸ ὅσα εἶδομεν, συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ ἀθηναϊκοῦ βαθυπέδου, ἀπὸ τὰ Πατήσια ἕως τὴν παραλίαν, προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοῦς καὶ ἄμμους ἀνακατευμένους. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸ ἐγεννήθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται προσχωσιγενές. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ ὁποῖα χρειάζονται τὰ φυτὰ, διὰ νὰ βλαστήσουν. Εἶναι γόνιμον ἔδαφος. Δι' αὐτὸ ὀλόκληρος ἡ πεδιάς καλλιεργεῖται καλῶς.

5. Κλίμα καὶ βλάστησις. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.—

Ἡ ὀροσειρὰ Κιθαιρῶνος-Πάρνηθος προφυλάσσει ὀλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ βορρᾶ. Διὰ τοῦτο ὁ χειμὼν εἶναι μαλακὸς καὶ ὄχι μόνον ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ ἡ λεμονέα (ἐσπεριδοειδῆ) καὶ τὰ φοινικοειδῆ,

ποῦ εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εὐδοκιμοῦν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν δι' αὐτὸ ἡ θάλασσία αὔρα, ἡ ὁποῖα κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (ὁ μπάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάξει τὴν

υπερβολικὴν ζέστην (θαλάσσιον κλίμα).

Αἱ βροχαὶ ὅμως, τὰς ὁποίας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἀττικὴ, εἶναι ὀλιγοσταὶ καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἐξῆς λόγους:

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ ἔτους οἱ βόρειοι καὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὐτοὶ εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν ὀλίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνιας. Κατὰ τὸ θέρος ὅμως, ὅτε πνέουν κανονικὰ καὶ ὀνομάζονται ἐτησία (μελέμια), εἶναι τόσοι ξηροί, ὥστε ἀπομακρύνουν κάθε ἵχνος ὑγρασίας.

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ὑγροί. Τότε ἀρχίζει

15. (Ἰσκησις).—Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος. Περιγραφέ τὴν κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν: Θάλασσα, ἐξάτμισις, νέφη, βροχὴ, πηγὴ, ρυαί, ποταμός, ἐκβολαί.

ἡ βροχερὰ ἐποχὴ, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχὰς ραγδαίας. Ἔτσι τὰ περισσότερα νερὰ ρέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὡστε ἡ Ἀττικὴ, καὶ ἰδίως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἀπὸ τὰς ξηροτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ τῆς, μόνον ὅταν βρέχη, ἔχουν τὴν ὄψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ ὀλίγον ὕδωρ.

Διὰ τὸ πότισμα τῶν λαχανοκήπων, τῶν ἀνθοκήπων καὶ τῶν ἀμπέλων χρησιμοποιοῦν τότε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ πηγάδια τῆς πεδιάδος.

Ἡ θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικὸν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιάς εἰς μεγάλην ἔκτασιν νὰ ὁμοιάζῃ μὲ καταπράσινον κῆπον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Βοτανικὸς Κήπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ εὐρίσκωμεν καὶ φυτὰ θερμότερων χωρῶν. Τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λευκαὶ, αἱ ὁποῖαι σκιάζουσι τὴν Ἱεράν ὁδόν.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος εἶναι κυρίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουν οἱ λαχανοκήποι καὶ οἱ ἀνθοκηποι, ἐπειδὴ τὰ προϊόντα των εὐρίσκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἄργιλος εἶναι ἄφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἶναι ἐκεῖ τὰ κεραμοουργεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια ἀγγειοπλαστικῆς.

6. Τὰ ὑψηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου. —

Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἔδαφος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνέρχεται, ὥστε εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρνηθα ἀπλώνεται ὑψηλῆ πεδιάς, τὸ ὑψίπεδον τῶν Ἀχαρνῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν ὁ τόπος ἔχει πολλοὺς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοὶ σκεπάζονται ἀλλοῦ μὲ ὠραῖα πευκα καὶ ἀλλοῦ μὲ ἀγρούς καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους εἰς τὰ λοφώδη καὶ ὄρεινα μέρη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἓν λατομεῖον.

Τὸ ἀπότομον τοίχωμα τοῦ λατομεῖου μᾶς δεικνύει μίαν τομὴν εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ λόφου. Ἐπάνω ὑπάρχει λεπτὸν στρώμα ἀπὸ γῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνακατευμένα χαλίκια καὶ ἄμμος· εἶναι τὸ χαλαρὸν ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον βλαστάνουν τὰ φυτὰ (φυτικὸν ἔδαφος). Ὑποκάτω ὑπάρχει στερεὸς βράχος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ ἐργάται μὲ σιδηρὰ ἐργαλεῖα ἐξάγουν λίθους, μὲ τοὺς ὁποίους κτίζομεν τὰς οἰκίας μας.

Τὸ μαλακὸν γῶμα, ὁ σκληρὸς βράχος, ἡ ἄμμος μὲ τὰ χαλίκια λέγονται πετρώματα.

Οἱ λίθοι τῶν λατομεῖων εἰς τὰ Τουρκοβούνια εἶναι ἀσβεστόλιθοι.

Εἶναι ἐν πέτρωμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦνται καὶ ἡ Πάρνης καὶ ὁ Αἰγάλεως, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βουνά τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πέτρωμα αὐτὸ ἔχει πολλοὺς πόρους καὶ δὲν συγκρατεῖ τὸ ὕδωρ, ποὺ ἀπορροφᾷ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ κατασταλάζῃ καὶ νὰ διαρῆῃ εἰς ὑπογείους αὐλακὰς καὶ εἰς καταβόθρας. Δι' αὐτὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα εὗρισκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολιθίου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῶ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαρκεῖ συνήθως 5-6 μῆνας, τὰ βουνά τῆς στολίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ ὠραία δάση ἀπὸ πεύκα καὶ ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δάφνη, μυρτιά, σχῖνος,

κουμαριά, ἀγριελαιά κ.τ.λ.) Ἡ Πάρνης μάλιστα ἀπὸ ὕψος 800 μέτρων καὶ ἄνω σκεπάζεται μὲ ὠραιότατον δάσος ἐλάτης· διότι τὰ δένδρα αὐτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ ὅμως, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, ὀπωροφόρα), καθὼς καὶ αἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἔχουν δὲ ἀνάγκην καὶ ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἐδάφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδὴ δὲν ἔχουν ἀρκετὰς θρεπτικὰς οὐσίας, ποὺ χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφήν του.

Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλίμα εἶναι θερμὸν, ἡ γῆ ἀνταμείβει τὸν φιλόπονον καλλιεργητὴν. Παράγονται ὀπωρικά, σῦκα, σταφύλια, οἶνος, ἔλαιον, σανὸς καὶ ὀλίγα σιτηρά.

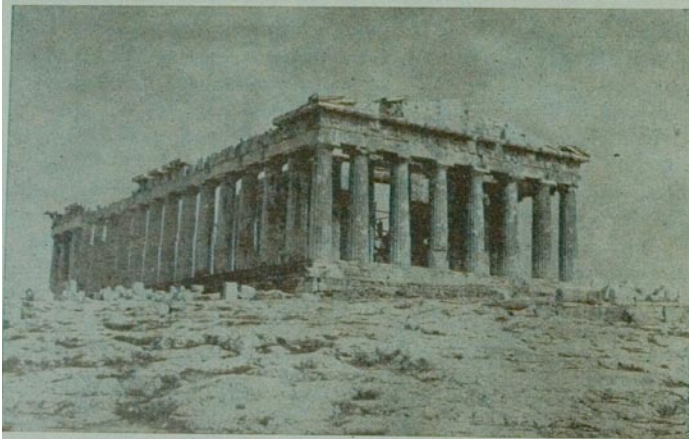
Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοανατολικὸν τμήμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελοργία, ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ γεωργία.

Διὰ τὰ προϊόντα των οἱ χωρικοὶ εὐρίσκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὗται χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιὰ καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲ ἐκλεκτὴν τροφήν (λάχανα, πίτυρα καὶ βαμβακόσπορον). Ὡστε πολλοὶ ἄνθρωποι ζοῦν ἀπὸ τὸ εἰσὸδήμα αὐτό, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ὀρνιθοτροφίαν.

Τὸ κλίμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὕψος τοῦ τόπου εἶναι ἀρκετὸν (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καὶ πηγαὶ ἀναβλύζουν πολλαὶ (Κεφαλάρι), δι' αὐτὸ καὶ τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ ἡ βλάστησις πλουσία. Λόφοι στολισμένοι μὲ ὠραιότατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη, κερασέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα, κάμνουν τὸ μέρος αὐτὸ τὸ ὠραιότερον τῆς Ἀττικῆς. Δι' αὐτὸ ἐκεῖ ἀνεπτύχθησαν ὡς προάστια τῶν Ἀθηνῶν ἡ **Κηφισιά**, τὸ **Ἀμαρούσιον**, τὸ **Ἡράκλειον** καὶ τὸ **Χαλάνδριον**. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρνηθα.

7. Αἱ Ἀθηναὶ καὶ ὁ Πειραιεὺς. — Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εὐρίσκονται αἱ Ἀθηναὶ, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβήττου (ὕψος 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἄποψιν. Ὡς «θάλασσα ἀσάλευτος» ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιῶν ἐξέχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνας μόνον μερικοὶ πράσινοι τόποι διακόπτουν· εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος καὶ ὁ κήπος τοῦ Ζαπτείου, τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως καὶ οἱ μικροί, ἀλλὰ ὠραιότατοι κήποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικὰ οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲ τὸν ὄγκον των καὶ προσελκύουν

17. Ὁ Παρθενών, ναός τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

ἰδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ.ἄ.

Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔχουν σχεδὸν ἐνωθῆ μετὰ τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον καὶ μετὰ τὸν Πειραιᾶ.

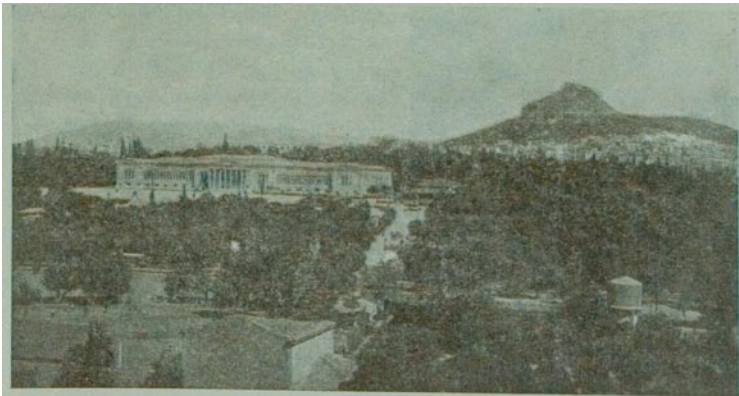
Ὁ Σαρωνικὸς ἀντανακλᾷ τὸ φῶς καὶ λάμπει ὡς καθρέπτῃς. Πολλὰ εἶναι τὰ πλοῖα, ποὺ αὐλακώνουν τὰ νερά του. Ἄλλα ἀναχωροῦν καὶ ἄλλα διευδύνονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς μεταφέρουν ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα ἢ κάρβουνα καὶ διάφορα ὕλικὰ διὰ τὰ ἐργοστάσιά του.

Νέφος καπνοῦ ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Διακρίνομεν τὰς καπνοδόχους τῶν ἐργοστασίων, ὅπου χιλιάδες ἐργατῶν ἐργάζονται.

Ἐν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Πειραιῶς (εἰκ. 21) ἀρκεῖ, διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχει ἐκ φύσεως ὁ λιμὴν του:

1) Εἶναι εὐρύχωρος καὶ ἀρκετὰ βαθύς, ὥστε εἰσπλέουν εἰς αὐτὸν καὶ μεγάλα πλοῖα.

2) Εἶναι ἀσφαλῆς, διότι τὰ γύρω ὑψώματα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους.

18. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

(Φωτ. οργ. Τοπογρ. Ἐπιθ. Ἐργ. Συγκοινωνίας)

19. Τὸ νέον κτίριον τοῦ Ἀρσακείου. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ὠραιότερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.

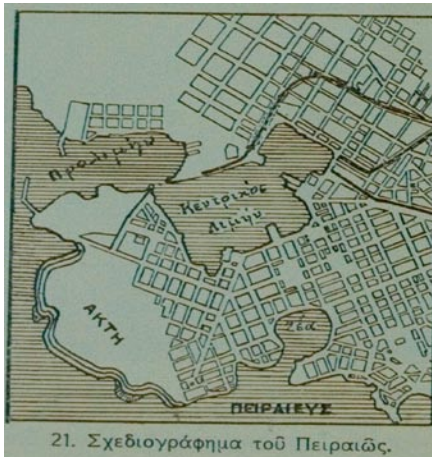
3) Έχει επικοινωνίαν με τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ὁδοὶ αὐτοκινήτων. (Ἐῦρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

4) Έχει θέσιν κεντρικὴν καὶ ἐπικοινωνεῖ κατὰ θάλασσαν με ὅλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος.

5) Εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσιῶν ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν

Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ πρὸς τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

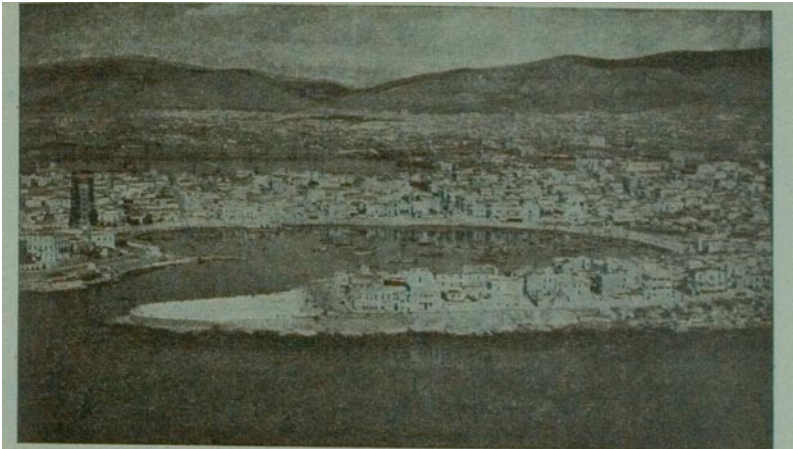
Ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοοῦμεν διατί ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὥστε ἐγένιν ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικὸς μας λιμὴν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν κέντρον τῆς πατρίδος μας.

Τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευρόμυλοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται ἄροτρα, ἀντλῖαι καὶ ἄλλα σιδηρὰ μηχανήματα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἓνα μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς,

καθώς και βαμβακοκλωστήρια και ύφαντήρια, όπου κατασκευάζονται βαμβακερά, μάλλινα και μεταξωτά υφάσματα και ωραίοι τάπητες. Επίσης υπάρχουν εργοστάσια ζυμαρικών, σαπωνοποιίας, οινοπνευματοποιίας, υαλουργίας, καπνού και σιγαρέτων κ. ά. Είς τὸ Νέον Φάληρον υπάρχουν μεγάλα μεταξουργεία.

Διπλή γραμμὴ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ἀμαξίται ὁδοὶ συνδέουν τὸν Πειραιᾶ μετὰ τὰς Ἀθήνας. Ὁ σιδηρόδρομος φθάνει ὑπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας, πρόκειται δὲ νὰ ἐπεκταθῆ καὶ ἕως τὴν Κηφισίαν.

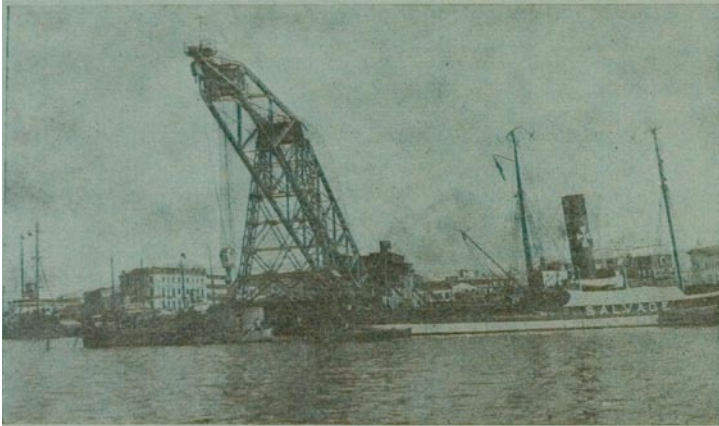

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

22. Ὁ Πειραιεύς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου. Ἐμπρὸς ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνι), ὀπίσω ὁ κεντρικὸς λιμὴν.

Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας υπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια, ὅπου κατασκευάζονται υφάσματα, τάπητες, ἔπιπλα, σιγαρέτα, πάγος καὶ ζυθος κ.τ.λ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ αἱ ἄλλαι ἀνώταται σχολαὶ συγκεντρώνουν εἰς τὰς Ἀθήνας σπουδαστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἔχουν δὲ ωραίας οἰκοδομάς, εὐθείας ὁδοὺς, πλατείας με

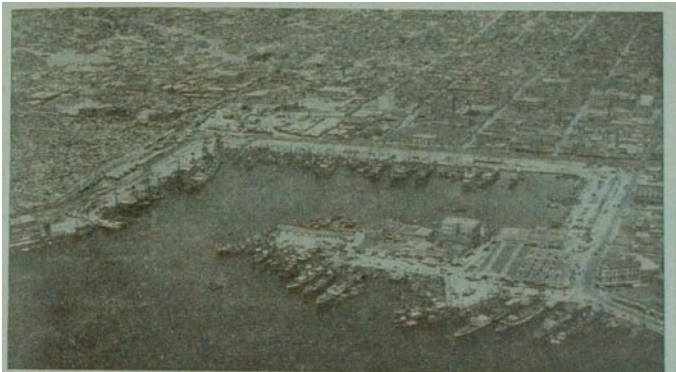
(Φωτογρ. Μεγαλοικονόμου)

23. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μετὰ τὰ ὅποια ἐξεβά-
θουν τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

κήπους κ.τ.λ.

Ὡραῖα καὶ δροσερὰ εἶναι καὶ τὰ προάστια καὶ αἱ ἐξοχαὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Χαλάνδριον, τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον, ἡ Γλυφάδα κ.τ.λ.

Μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης εἰς τὸν Μαραθῶνα αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν καὶ ἄφθονον καὶ καθαρῶτατον

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπ.Υφ. Συγκοινωνίας)

24. Ὁ λιμὴν τῶν Ἀλῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἐκεῖ τὰ πλοῖα
πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξιδιωτῶν.

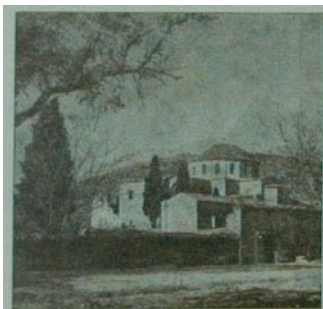
ὕδωρ.

Μέγα ἐργοστάσιον ἠλεκτροπαραγωγῆς χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις ρεῦμα ἠλεκτρικὸν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν.

Ἔτσι αἱ Ἀθηναὶ καὶ ὁ Πειραιεὺς μετὰ τὰ προάστια τῶν ἀνεπτυχθῆσαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμένας μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀνέρχεται σήμερον εἰς 800000, ἐνῶ πρὸ 100 περίπου ἐτῶν μόλις ἔφθανε τὰς 14000. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας σώζονται καὶ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ' ἔτος, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα.

B. ΤΑ ἌΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Ἐκτὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἄλλα λεκανοπέδια μετὰ μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

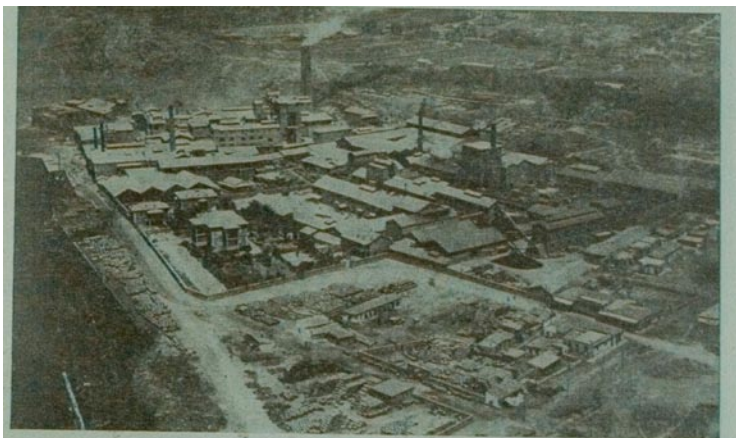
25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ὀραιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς.

Πρὸς Δυσμὰς εἶναι τὰ λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσίνος καὶ τῶν Μεγάρων, πρὸς τὰ ΒΑ ἢ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος καὶ πρὸς Ἀνατολὰς ἢ πεδιάς τῶν Μεσογείων. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχουν τὸ ἴδιον γλυκὺ κλίμα μετὰ τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον.

1. Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσίνος μετὰ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Θριάσιον πεδίον**. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν χωρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ ὄρους Αἰγάλεω, ἀλλὰ συγκοινωνεῖ μετὰ αὐτὴν διὰ τῆς διόδου τοῦ Δαφνίου.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμίς φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος, ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι περισσότερον κλειστὴ καὶ ἔχει θέρους θερμόν.

Ὅπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κηφισὸς, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ ὁ **Σαρανταπόταμος** καὶ οἱ ἄλλοι ρύακες ἐσκέπασαν τὴν πεδιάδα μετὰ παχὺ στρώμα γῆς. Ἐδῶ εὐδοκιμοῦν πολὺ τὰ σιτηρά. Δι' αὐτὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὑπῆρχε μέγας ναός, ὅπου

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ύληθ. Ύλουθρ. Συγκοινωνίας)

26. Έργοστάσια τσιμέντων εις τὴν Ἐλευσίνα. Ἀριστερὰ ἢ ἀποβάθρα, ὅπου οἱ σάκκοι φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.

ἐλάτρουον τὴν **Δήμητρα**, τὴν θεάν τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁδός, ἡ ὁποία συνδέει τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν Ἐλευσίνα, ἐλέγετο **Ἰερά**. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ τὴν ὀνομάζομεν καὶ σήμερον.

Σήμερον ἡ Ἐλευσίς εἶναι βιομηχανικὴ πόλις μετὰ 7000 κατοίκους. Τὰ μεγάλα ἔργοστάσια τῆς παράγουν τσιμέντα, σάπωνας, οἶνους καὶ οἶνοπνεύματα κ.ἄ.

Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσίνοσ εἶναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγκοινωνίας διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται αἱ ὁδοί, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα μετὰ τὴν Πελοπόννησον.

2. Ἡ πεδιάς τῶν **Μεγάρων** εἶναι ἐπίσης ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ ἔδαφός τῆς ἐσχηματίσθη ὁμοίως ἀπὸ

27. Μεγαρίτισσα.

28. Ἐρείπια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Σούνιον.

προσχώσεις· Ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία εἶναι ἐδῶ τὰ κυριώτερα φυτά. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελοργίαν, τὰ δὲ **Μέγαρα** εἶναι γεωργικὴ πόλις μὲ ἰ 11000 κατοίκους.

3. Ἡ **πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος** εἶναι μικροτέρα, ἀλλ' ἐνδοξος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ τάφος τῶν Μαραθονομάχων, ποῦ

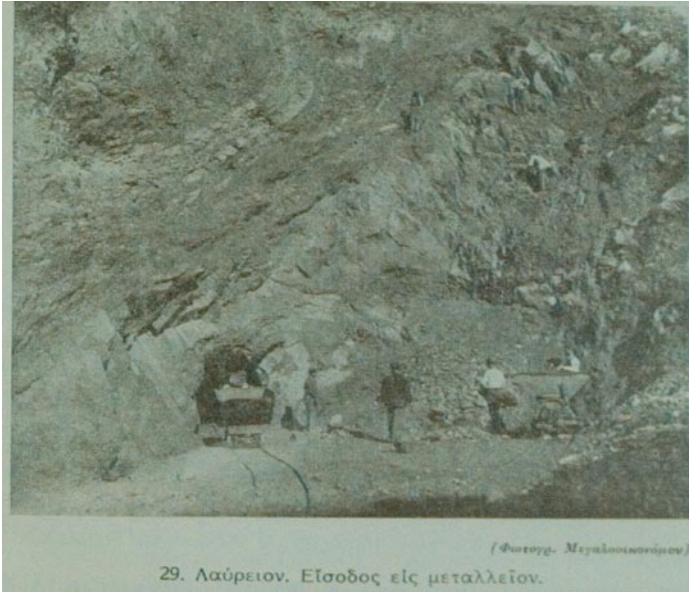
ἔπεσαν τὸ 490 π.Χ. εἰς τὴν μάχην, σώζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας. Ἡ ἀμπελοργία εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. Ἄλλ' ὁ **Μαραθῶν** εἶναι μικρὸν χωρίον (3500 κάτοικοι).

4. Μεγαλυτέρα καὶ εὐφορωτέρα εἶναι ἡ **πεδιάς τῶν Μεσογείων**, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἕως τὰ βουνά τῆς Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ διὰ τῆς διόδου, ἡ ὁποία ὑπάρχει μετὰξὺ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

Το ἔδαφος τῶν Μεσογείων, ὅπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι πολὺ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὅλη ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, ἐλαίας καὶ ὀπωροφόρα δένδρα. Περίφημοι εἶναι οἱ οἶνοι τοῦ **Μαρκοπούλου** καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας (**Κορωπί**, **Λιόπεσι**).

Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ἡ **Λαυρεωτικὴ**. — Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὄρεινόν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Σούνιον**. Ἐκεῖ τὸν παλαιὸν καιρὸν

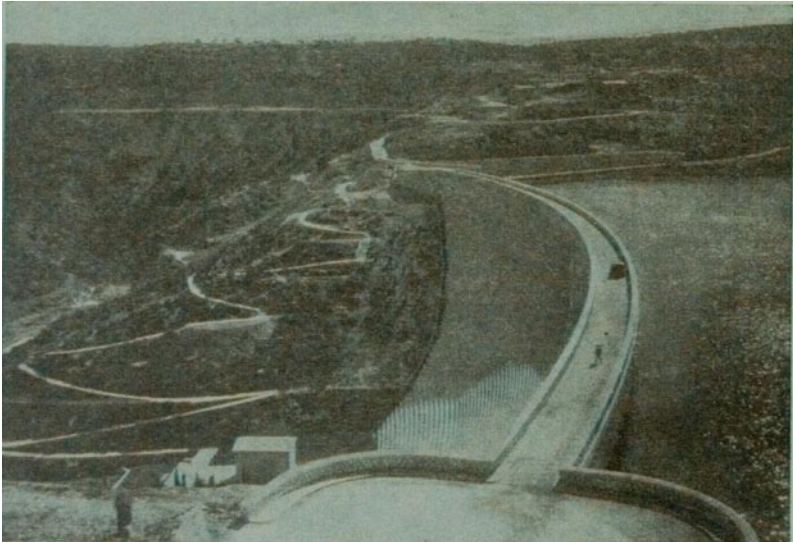

ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον σήμερον σώζονται δώδεκα κίονες.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ὑψηλά. Τὰ πετρώματα των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καὶ περιέχουν μεταλλεύματα μολύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἦσαν ἀνεκὰθεν τὰ πλουσιώτερα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ εἰς ὑπογείους στοὰς οἱ ἐργάται σκάπτουν καὶ ἐξάγουν μεταλλεύματα. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδὸν ὅλοι ἐργάται (6000 κάτ.).

2. Ἡ βορεία Ἀττική. — Πρὸς Βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος ἡ χώρα εἶναι ὄρεινῆ (ἀρχαία **Διακρία**). Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ **Χαράδρου** κατεσκευάσαν πρὸ ἔτων ἓνα μεγάλο φράγμα· ἔτσι τὰ νερά τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχηματίζουν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὠρωποῦ, ὑπάρχουν ὀρυχεῖα, ὅπου πολλοὶ ἐργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν λιγνίτου. Ὁ λιγνίτης εἶναι εἶδος γαιάνθρακος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει διὰ τὴν θέρμαν-

30. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος. Ἐξ ἔδῳ τὰ νερά διοχετεύονται μὲ ὑπόγειον σήραγγα εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ.

σιν καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἐργοστασίων.

Πολλοὶ ἐπίσης ἐργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης, ὅπου ἐξάγουν λευκὰ μάρμαρα. Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν τὸν παλαιὸν καιρὸν, καθὼς καὶ σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

Δ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

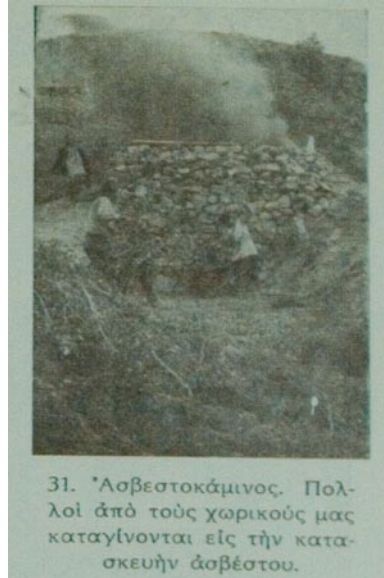
Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ αἱ νῆσοι Σαλαμίς καὶ Αἴγινα.

Ἡ **Σαλαμίς** (κοινῶς Κούλουρη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ κλείει ἀπὸ νότου τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνας. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸν κόλπον γίνεται ἀπὸ τὰ δύο στενὰ ποῦ ὑπάρχουν, ἓν πρὸς τὴν Ἀττικὴν (στενὸν Κερατσινίου) καὶ ἄλλο πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέραμα, πλάτ. 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κερατσινίου οἱ Ἕλληνες τὸ 480 π.Χ. ἐνίκησαν τὸν τριπλάσιον στόλον τοῦ Ξέρξου. Ἐδῶ εἶναι σήμερον ὁ ναύσταθμος τοῦ Βασιλικοῦ μας Ναυτικοῦ.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν γυμνή ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προϊόντα τῆς εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀλίγα σιτηρά. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῆς (15000) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιεῖαν ἢ ἐργάζονται εἰς τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου (8000 κάτ.) ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Ἡ Αἴγινα στολιζέται μὲ ὠραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι τόπος παραδεισίου. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιεῖαν σπόγγων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν

σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγίνης ἔχει 5000 κατοικοὺς, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 9000.

31. Ἀσβεστοκάμινος. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς μας καταγίνονται εἰς τὴν κατασκευὴν ἀσβέστου.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ὅρια. Μορφή τοῦ ἐδάφους. Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον, ἣ ὁποία πρὸς Βορρᾶν ἔχει ὡς ὄριον τὴν ὄροσειρὰν Κιθαιρῶνος Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

Ἄλλαι μικρότεραι ὄροσειραι ἐκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατὰ διάφορους διευθύνσεις (ἢ Πεντέλη ἀπὸ Δ πρὸς Α, ὁ Αἰγάλεως καὶ ὁ Ὑμηττὸς ἀπὸ Β πρὸς Ν). Αἱ ὄροσειραι αὐταὶ διαιροῦν τὴν Ἀττικὴν εἰς διάφορα λεκανοπέδια, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτελοῦν μικρὰς πεδιάδας, τὰς ὁποίας διακρίνομεν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐλευσίνος, τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Μεσογείων καὶ τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ὑψώνονται τὰ ὄρη

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

32. Αὐλὸν (Κακοσάλεσι). Αἱ χωρικαὶ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύ-
ρεις χορεύουν εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν ἢ εἰς ἀνοικτούς χώρους.

τῆς Λαυρεωτικῆς.

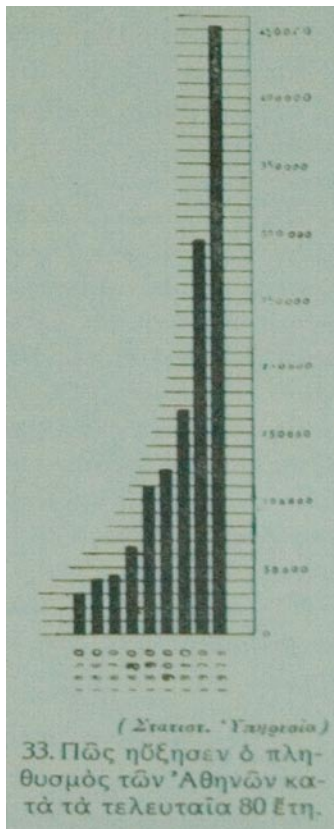
2. Ἡ θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς Ἀττικῆς. —

Ἡ Ἀττικὴ φημίζεται διὰ τὸ ξηρὸν καὶ ὑγιεινὸν τῆς κλίμα καὶ διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς. Αἱ μαγευτικαὶ ἀκταί, ὁ γαλανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲ τὰ ὁποῖα βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνά τῆς, κάμνουν τὴν Ἀττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας περιοχὰς ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπελοουργίας καὶ τῆς ὀρυκτωρυχίας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι ὀλίγα. Ἄρα ἡ Ἀττικὴ δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. Ἔχει ὅμως καλὴν γεωγραφικὴν θέσιν, δηλ. θέσιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον ἔχει δὲ καὶ ἐξαιρετον λιμένα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ σημείωσε τὰ ὄρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότερας πόλεις τῆς. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν

οί σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας.
 — 3. Παρατήρησε εἰς τὸ ἀπέναντι
 σχῆμα πῶς ἐμεγάλωσαν αἱ Ἀθῆναι
 εἰς τὸ διάστημα 80 ἐτῶν. Πόσος ἦτο
 ὁ πληθυσμὸς τῶν τὸ 1850, τὸ 1900
 καὶ τὸ 1925; Μεταξὺ ποίων ἐτῶν ὁ
 πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐμεγάλωσε
 περισσότερο; Ἐξέρεις διατί; Κατὰ τὸ
 ἔτος 1936 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς
 κατέπλευσαν 6570 ἀτμόπλοια καὶ
 2920 ἰστιοφόρα. Πόσα ἀτμόπλοια
 καὶ πόσα ἰστιοφόρα ἀναλογοῦν εἰς
 ἐκάστην ἡμέραν;

2. Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

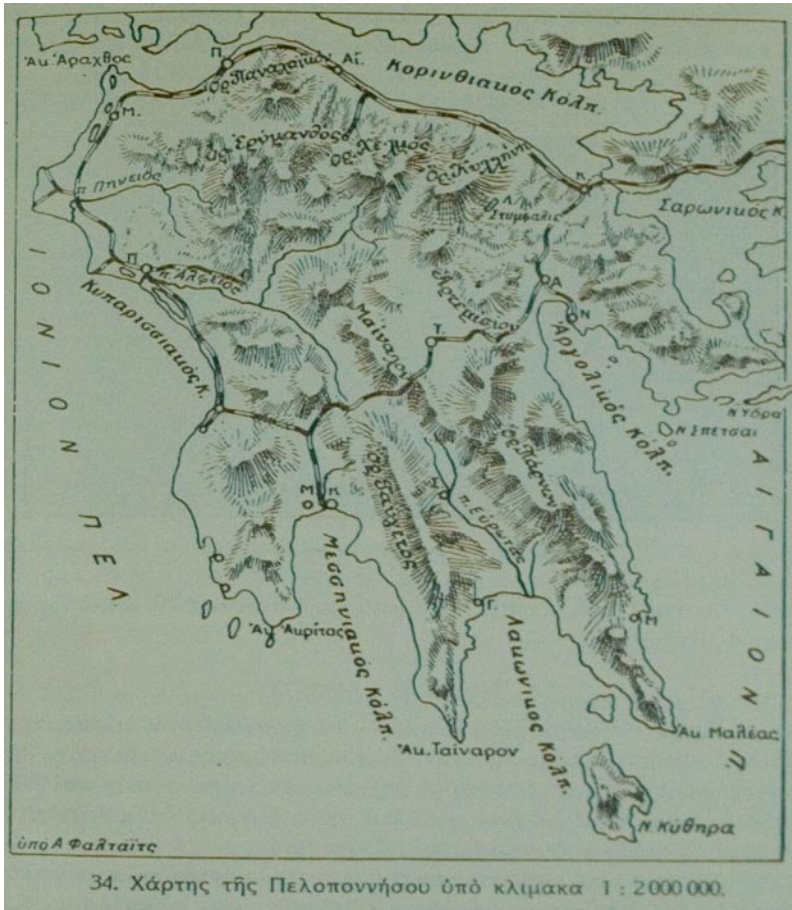
Ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, ὅταν ὁ ὄριζων εἶναι καθαρός, ἢμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Πρὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἄς παρατηρήσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν χάρτην.

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα σου εὐρίσκεται ἡ Πελοπόννησος; — 2. Ποῖα πελάγη περιβρέχουν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν ἄλλην Στερεὰν Ἑλλάδα; Ποίους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη αὐτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον; — 3. Ὄνόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια. — 4. Ποῖαι νῆσοι εὐρίσκονται πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου; — 5. Μὲ τί ὁμοιάζει τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου; — 6. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου. — 7. Ποῖα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ μορφή τοῦ ἐδάφους τῆς Πελοποννήσου; Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη; — 8. Ὄνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὕψος των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιοχῆς σας; — 9. Ὄνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει καθεὶς καὶ ποῦ ἐκβάλλει; — 10. Ποῦ ὑπάρχουν λίμναι; — 11. Ποίους τόπους τῆς Πελοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν ἱστορίαν; Ποίας πόλεις; Εὗρε τας εἰς τὸν χάρτην.

Α'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὄνομά τῆς ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἓνα πανάρχαιον βασιλέα τῆς, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἴσθμου ἔγινε πράγματι νῆσος, ἐνῶ πρωτύτερα ἦτο μόνον κατ' ὄνομα.

Ἡ τομὴ τοῦ Ἴσθμου ἔγινε πρὸ 45 ἐτῶν. Ἔσκαψαν δηλ. εἰς τὸν Ἴσθμὸν μίαν βαθεῖαν αὐλάκα (διώρυγα) καὶ ἤνωσαν τὸν Σαρωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἔτσι τὰ πλοῖα, τὰ ὅποια πρωτύτερα ἔπρεπε νὰ κάμνουν τὸν γύρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ μῆκος τῆς διώρυγος εἶναι 6300 μέτρα, τὸ πλάτος τῆς 25 μ. καὶ τὸ βάθος τῆς 8 μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα εἶναι μεγάλη. Ὑπελογίσθη, ὅτι κάθε ἡμέραν περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ἰστιοφόρα.

35. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου.

Β. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΛΛΑΦΟΙΣ

Όπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὄρεινόν. Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ διακρίνωμεν, ὅτι αἱ ὄρσειραι τῆς εἰς μὲν τὸ κεντρικόν καὶ δυτικόν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικόν μέρος ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τρία μεγάλα ὄρη, ὁ Ἐρύμανθος, τὰ Ἀροάνια (Χελμός) καὶ ἡ Κυλλήνη. Αἱ κορυφαὶ των φθάνουν εἰς ὕψη 2200-2300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὄρη αὐτὰ διακλαδίζονται πρὸς βορρᾶν μὲν τὸ Παναχαϊκόν (Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο ὄρσειραι: τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Μαίναλον. Αἱ ὄρσειραι αὐταὶ περικλείουσι μεταξὺ των ἓν ὑψηλὸν ὄροπέδιον. Ὡς συνέχειά των εἶναι νοτιώτερον ὁ Πάρων, ὁ ὁποῖος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν.

Πρὸς δυσμᾶς τῶν ὄρέων αὐτῶν ἐκτείνεται μία ἄλλη ὄρσειρά, ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια ὄρη καὶ τελειώνει μὲ τὸν Ταύγετον. Τὸ ὄρος αὐτὸ ἔχει τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ Ταίναρον.

Τέλος χαμηλὰ ὄρη (Ἰθώμη, Μαθιάς) ὑψώνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακὴν. Αὐτὴ καταλήγει εἰς

τὸ ἀκρωτήριον Ἀκρίτας.

Τὰ ὄρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (Ἄραχναῖον, Δίδυμον) εἶναι χαμηλὰ καὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ὑψηλὰ ὄροπέδια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδινὰὶ ἐκτάσεις ὑπάρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (Ηλεία) καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραὶ, ἀλλ' εὐφοροὶ πεδιάδες ἢ Ἀργολικὴ, ἢ Λακωνικὴ καὶ ἢ Μεσσηνιακὴ. Τέλος στενὴ παραλιακὴ λωρὶς ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Γ. ΥΔΑΤΑ

Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ Ἀλφειός. Ἄλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ Πηνειός καὶ ὁ Πάμισος. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. Ἀντιθέτως ὁ Ἴναχος ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ρέει εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔχει τόσον ὀλίγα ὕδατα, ὥστε δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, μόλις φθάνει τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἄν δηλ. ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαιθρον δύο ἐντελῶς ἴσα καὶ ὅμοια δοχεῖα, ἓν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον θὰ μαζευθῇ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχη ὕψος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δεῦτερον 92 ἑκατοστῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐρίσκομεν, ὅτι τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς

εἰς	τὰς	Ἀθήνας	εἶναι	40	ἑκατοστά	τοῦ	μέτρου
»	τὸ	Ναύπλιον	»	50	»	»	»
»	τὴν	Τρίπολιν	»	80	»	»	»

»	τάς	Καλάμας	»	84	»	»	»
»	τήν	Κυπαρισσίαν	»	92	»	»	»
»	τήν	Δημητσάναν	»	110	»	»	»
»	τήν	Ζάκυνθον	»	112	»	»	»
»	τήν	Κέρκυραν	»	120	»	»	»

Ἀπὸ ποιῶν λόγους προέρχεται τοῦτο;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βόρειοι ἢ βορειοανατολικοὶ ἀνεμοὶ καὶ πότε οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἀνεμοὶ. Οἱ πρῶτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ· οἱ δεῦτεροι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ὑγροὶ καὶ φέρουν βροχάς.

Αἱ ὑψηλαὶ ὄμοι ὄροσειραὶ, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τοὺς νοτιοδυτικούς καὶ τοὺς νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ὑψηλότερα. Ἐνῶ λοιπὸν

ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρότερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἐκεῖ οἱ ὕδατμοὶ τῶν συμπυκνώνονται, ὑγροποιοῦνται καὶ πίπτουν ὡς βροχή. Δι' αὐτὸ γενικῶς εἰς τὰ βουνά πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγὰς τῶν εἰς αὐτά. Ἄλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὄροσειράς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὕδατμούς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμούς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῶ ἡ ἀνατολικὴ εἶναι πτωχοτέρα. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ σπουδαιότερα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικὴν.

Μᾶς εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὕλων, τὰς ὁποίας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνουν τὴν παραλίαν. Ἔτσι ὁ Ἄλφειός ἐσχημάτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν μεγάλην ἀμμώδη ἔκτασιν, τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσης. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ ἀβαθῆ νερά οἱ ἰχθύες ἀποδέτουν ἡσύγως καὶ ἀσφαλῶς τὰ αὐγά των καὶ ἐν γένει ζοῦν μὲ ἄνεσιν, αἱ λιμνοθάλασσαι εἶναι τὰ

καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἄγουλινίτσαν ὑπάρχει ἰχθυοτροφεῖον, ὅπου ψαρεύουν κεφάλους, χέλια καὶ ἄλλα ψάρια εἰς μεγάλην ποσότητα. Ἐχουν ὅμως οἱ τόποι αὐτοὶ καὶ ἓνα μεγάλο κακόν, τὴν ἐλονοσίαν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου μὲ τὰς πλημμύρας των ἐσκέπασαν τὰ χαμηλὰ μέρη, ὅσα ἦσαν πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των, μὲ ἀφθονον ἰλύν. Ἐτσι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εὐφορα βαδύπεδα.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρουν μόνον βροχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἔχουν ἐπίδρασιν εὐνοϊκὴν καὶ εἰς τὸ κλίμα τῶν παραλίων μερῶν τῆς.

Ὅταν λουώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ νερὰ θερμαίνονται ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρὰ, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα ψύχονται. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶναι δροσεροὶ μὲν κατὰ τὸ θέρος, θερμοὶ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα ὥστε τὰ παράλια μέρη ἔχουν γενικῶς δροσερὸν θέρος καὶ γλυκὺν χειμῶνα. Τοιοῦτο κλίμα λέγεται θαλάσσιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὸ περιβάλλον ὑψηλὰ βουνά. Αὐτὰ ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσίους ἀνέμους νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸ ὁ χειμῶν ἐκεῖ εἶναι πολὺ ψυχρὸς· θὰ ἦτο δὲ καὶ τὸ θέρος πάρα πολὺ θερμὸν, ἂν δὲν ἦσαν τὰ ὄροπέδια τοῦ ἐσωτερικοῦ πολὺ ὑψηλὰ (650-700 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης).

Ὅταν ἓνας τόπος ἔχη τὸν μὲν χειμῶνα ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος θερμὸν, λέγομεν, ὅτι ἔχει κλίμα ἠπειρωτικόν.

Ἀπὸ ὅσα εἶπομεν, συμπεραίνομεν τὰ ἑξῆς:

1) Ὅσον πλησιέστερα πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ἓνας τόπος, τόσον θερμότερον χειμῶνα καὶ δροσερώτερον θέρος ἔχει· καὶ 2) ὅσον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κεῖται ἓνας τόπος, τόσον ψυχρότερος εἶναι.

Ἡ Πελοπόννησος λοιπόν, ἂν καὶ βρέγεται ὀλόγυρα ἀπὸ θάλασσαν,

δὲν ἔχει εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς τὸ ἴδιον κλίμα. Τὸ κλίμα ὁμῶς, δηλ. ἡ θερμότης, οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ ὑγρασία, ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων δι' αὐτὸ θὰ ἐξετάσωμεν χωριστὰ τὴν κεντρικὴν καὶ χωριστὰ τὰς παραλιακὰς ζώνας τῆς Πελοποννήσου.

Ε'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

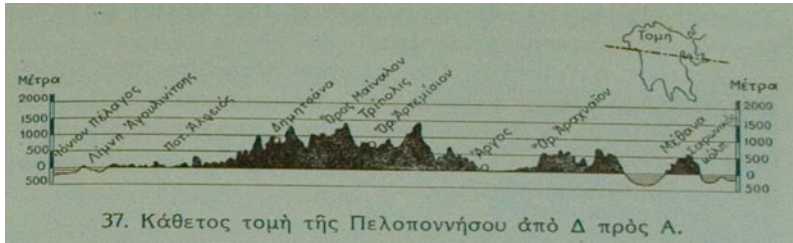
1. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ὅρη ὑψηλὰ περιβάλλουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς τῆς. Καὶ τὰ μὲν βόρεια ὄρη (Ερύμανθος, Ἀροάνια, Κυλλήνη) κλείουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Βορρᾶ, ὡς νὰ ἀποτελοῦν τείχος ἀδιαπέραστον. Τὰ ὄρη ὁμῶς, τὰ ὅποια ὑψώνονται εἰς τὰς ἄλλας πλευράς τῆς (Ἀρτεμίσιον, Πάρνων, Ταύγετος, Νόμια) ἀφήνουν μεταξύ των χαμηλὰς διόδους. Ἀπὸ τὰς διόδους αὐτὰς διέρχονται αἱ ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, ἀμαξιταὶ ὁδοὶ).

Ἡ κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Ἀρκαδία**. Εἶναι χώρα ὑψηλή. Τὸ Μαίναλον ὄρος, τὸ ὅποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, χωρίζει τὴν Ἀρκαδίαν εἰς δύο λεκάνας: τὴν **λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας** καὶ τὴν **λεκάνην τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας**.

1. Ἡ λεκάνη τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας ἀποτελεῖ ὑψηλὸν ὄροπέδιον, τὸ **ὄροπέδιον τῆς Τριπόλεως** (ὑψὸς 650-700 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ ὄροπέδιον αὐτὸ δὲν ἔχει διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατά του ἀλλοῦ μὲν σχηματίζουν ἔλη καὶ λίμνας (**Στυμφαλίας**), ἀλλοῦ δὲ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδή εἰς χάσματα τῆς γῆς καὶ ρέουν ὑπογείως. Ἔτσι ἡ λίμνη, τὴν ὁποίαν τὰ ὕδατα ἐσχημάτιζαν ἄλλοτε εἰς τὴν **Φενεόν**, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὕδατά τῆς μὲ τὴν πίεσιν των ἤνοιξαν τὴν καταβόθραν, ἡ ὁποία εἶχε φραγθῆ. Τώρα τὰ νερὰ ρέουν ὑπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Λάδωνος** ποταμοῦ. Καὶ τούτου δὲ τὰ ὕδατα χάνονται μέσα εἰς καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται παρακάτω.

Καθὼς εἴπομεν, τὸ ὄροπέδιον ἔχει τραχὺν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὴν Τρίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν.

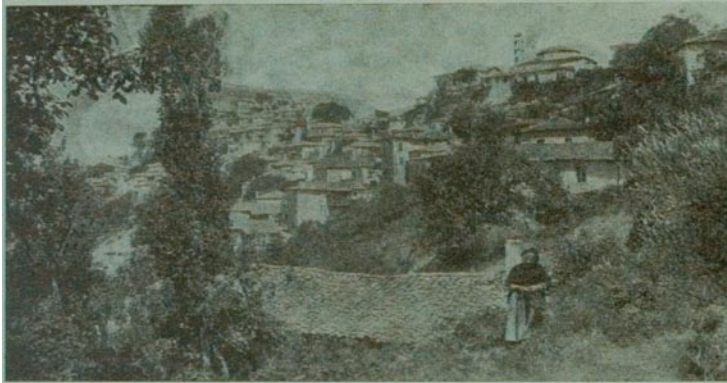
Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαφορά τῆς θερμοκρασίας μεταξύ θέρους καὶ χειμῶνος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι' αὐτὸ οὔτε ἡ λεμονέα οὔτε ἡ ἐλαία ἠμποροῦν νὰ ἀνθέξουν. Εὐδοκιμοῦν ὅμως τὰ σιτηρὰ, ἡ ἄμπελος καὶ τὰ γεώμηλα. Προπάντων φημίζονται τὰ κρασιά τῆς Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ ὄροπέδιον εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλόν, τὸ θέρους εἶναι ὄροσερόν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τρίπολιν πρὸς παραθερισμόν. Ἡ **Τρίπολις** εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ Μαινάλου ὄρους καὶ ἔχει κλίμα ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρική, ἡ Τρίπολις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ αἱ πρῶται μεγάλοι μάχαι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1821 ἔγιναν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Τριπόλεως (Βαλτέτσι).

Σήμερον ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικόν καὶ διοικητικόν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐχει 15000 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τὸ Ἄργος καὶ μετὰ τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμαξιτοὶ τὴν συνδέουν μετὰ τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μετὰ τὴν Σπάρτην.

2. Ἡ δυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι πολὺ ὄρεινὴ (ὄρη τῆς Γορτυνίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λεκάνην περικλείει, τὴν **λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως**. Αὐτὴ διευδύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλοτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην (ὑψος 500 μ.). Τὰ ὕδατα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἀλφειοῦ· ἔτσι εὐρίσκουν διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἴονιον πέλαγος.

Ἄλλοτε ἡ λεκάνη αὐτὴ ἦτο βυθὸς λίμνης καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἔδαφός τῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοῦς καὶ ἄμμου. Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρὰ καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Μεγαλόπολις** (2000 κάτ.), ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς

38. Δημητσάνα, ἡ ἱστορική κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

Τριπόλεως-Καλαμῶν.

Τὰ ὄρεινά μέρη τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας (ἐπαρχίας Γορτυνίας) δὲν ἔχουν ἀρκετὰ καλλιεργήσιμα μέρη. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀποδημοῦν εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπιδίδονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὰς πολλὰς κώμας τῆς Γορτυνίας ἀναφέρομεν τὰ **Λαγκαδία** (4000 κατ.) καὶ τὴν **Δημητσάναν** (2000), ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς ὕψος 1000 μ. καὶ εἶναι πατρίς τοῦ ἐθνομάρτυρος

Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Αὕτη εἶχεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας περίφημον Σχολὴν μὲ μεγάλην βιβλιοθήκην, κατὰ τὸν Ἱερὸν δὲ Ἀγῶνα εἶχε 14 πυριτιδομύλους, οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο νυχθημερόν, διὰ νὰ ἐφοδιάζουσαν πυρίτιδα εἰς τοὺς Ἕλληνας πού ἐπολέμουν.

39. Δρόμος εἰς ἓν χωρίον τῆς Ἀρκαδίας (τὰ Μαγούλιανα) μὲ ὄμοιους ἐξώστας.

3. Τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας. — Τὰ βόρεια ἀρκαδικὰ ὄρη (Ερύμανθος ἢ Ὀλωνός, Ἀροάνια ἢ Χελμός, Κυλλήγη ἢ Ζήρια) ἀποτελοῦν ἓνα συμπαγῆ ὄγκον. Κατὰ τὸ πλεῖστον

αποτελούνται από ασβεστόλιθον και παρουσιάζουν αποτόμους κλιτύς και βαθείας χαράδρας και βάραθρα. Είς μίαν απότομον κλιτύν του Χελμού μία πηγὴ πίπτει ἀπὸ ὕψος 200 μέτρων ὡς καταρράκτης (ὕδατα τῆς Στυγός, κοινῶς Μαυρονέρι).

(Φωτογρ. Τοπογρ. *Υψηρ. *Υψουγρ. Συγκοινωνίας)

40. Ὁ Χελμός χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

Γενικῶς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας δέχονται πολλὰς βροχὰς καὶ δι' αὐτὸ εἶναι γεμάτα ἀπὸ πηγὰς καὶ ἀπὸ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη (ἕως ὕψος 700 μέτρων) φυτρώνουν ἡ πεύκη, ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ βαλανιδέα. Ἀπὸ 700 μ. ἕως 900 μ. εὐδοκμεῖ ἡ δρυς καὶ ἡ καστανέα. Τέλος ἀπὸ 900 μ. ἕως 1900 μ. τὰ δάση ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ ἐλάτην, ὄξυαν καὶ ὑψηλὴν πεύκην (ἡ πεύκην αὐστριακὴν). Πέραν ἀπὸ τὴν ζώνην αὐτὴν τὸ ψῦχος εἶναι τόσον ὀρμύ, ὥστε κανὲν δένδρον δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀναπτυχθῇ (ἀλπικὴ ζώνη).

Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἐλατῶν τῆς **Βυτινῆς**, ὅπου εἰς ὕψος 1200 μ. ὑπάρχει σανατόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοικοὺς ξυλείαν δι' οἰκοδομὴν καὶ διὰ καύσιμον ὕλην. Ἀλλὰ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποίμνια παρέχουν τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ πολλὰ πρόβατα καὶ αἰγες βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἄφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ μαλλιά, αἱ γυναῖκες ὑφαίνουν τάπη-

τας (χαλιά, άντρομιδες), τοὺς ὁποίους πωλοῦν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν Τρίπολιν μάλιστα ὑπάρχουν ἐργοστάσια φανελλοποιίας.

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Γύρω εἰς τὸ ὄρεινόν αὐτὸ κέντρον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἰγαῖον εἶναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς δὲ τὸ Ἴόνιον εἶναι πλατεῖαι καὶ χαμηλαί. Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὰ δυτικὰ καὶ τὰ βόρεια παράλια.

1. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους· ἔχουν διὰ τοῦτο κλίμα θαλάσσιον καὶ κανονικὰς καὶ ἀφθόνοὺς βροχάς. Χιῶν σπανιώτατα πίπτει· διότι τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου προφυλάσσουν τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Δι' ὅλα αὐτὰ ἡ βλάστησις εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλουσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς τὴν Ἠλείαν ὑπάρχουν ὠραιότατα δάση ἀπὸ δάφνας καὶ πικροδάφνας, μύρτους, σχίνους, ρεῖκια, σπάρτα καὶ ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοὺς καὶ ἄμμους· εἶναι προσχωσιγενές καὶ ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶς ποταμοὺς (Πηνειὸς καὶ Ἄλφειὸς εἰς τὴν Ἠλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι' αὐτὸ αἱ πεδιάδες αὐταὶ εἶναι εὐφορώταται καὶ κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφίδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν. Ἀρκετὰς ὅμως ἐκτάσεις καταλαμβάνουν καὶ οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου. Εἰς μερικὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ὁ Πάμισος πλημμυρίζει, παράγονται ὄρυζα καὶ βάμβαξ. Τόσον δὲ γλυκὺ εἶναι τὸ κλίμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εὐδοκιμοῦν ἐκεῖ καὶ φυτὰ θερμοῦν χωρῶν, καθὼς ὁ φοῖνιξ καὶ ἡ βανανέα. Μερικὰ μάλιστα ἔτη ὠριμάζουν καὶ οἱ καρποὶ των. Ὡστε ὀλόκληρος ἡ Μεσσηνία ὁμοιάζει μὲ θουμάσιον κῆπον.

Πλουσία εἶναι ἡ βλάστησις καὶ εἰς τὴν Ἠλείαν, ὅπου ἐπίσης ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφίδαμπέλου. Ὑπάρχουν ὅμως ἐκεῖ καὶ μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν **Ἀμαλιάδα** καὶ εἰς τὴν **Μανωλάδα**, ὅπου τρέφονται ἀγελάδες καὶ ἄλλα μεγάλα ζῶα, φημίζεται δὲ τὸ

βούτυρον και τὸ γιαούρτι τῆς Μανωλάδας.

2. Εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου (Κορινθία, Αἰγιάλεια, Ἀχαΐα), ἡ παραλία εἶναι χαμηλὴ, ἀλλ' ὅχι και πλατεῖα· ἀποτελεῖ παραλιακὴν λωρίδα, ἡ ὁποία εἶναι κατάφυτος ἀπὸ σταφι-

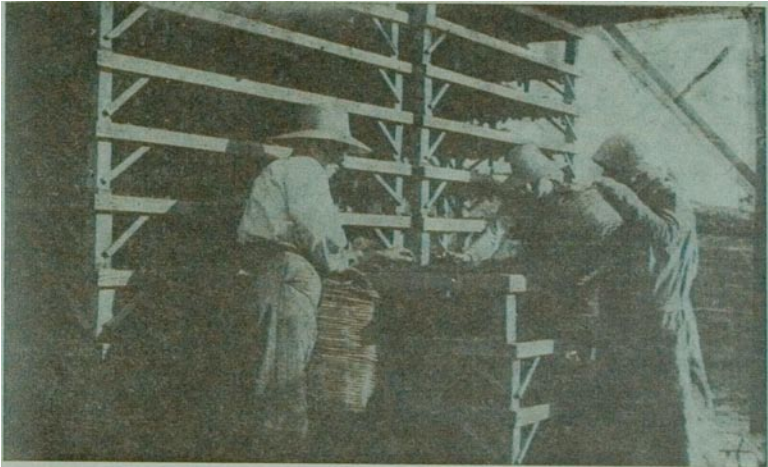
(Φωτογρ. ΑΣΟ)
41. Ἐπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἕνα ἀλώνι.

δαμπέλους και ἐλαίας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αἰγίου και τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλύτερα σταφίς (κορινθιακὴ). Ἐκεῖ παράγεται και ξανθὴ σουλτανίνα, τὴν ὁποίαν πωλοῦν και νωπὴν ὡς σταφυλὴν.

Ὅλη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παμῖσου ἀποτελεῖ ἕνα συνεχὴ και ἀπέραντον ἀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι φυτευμέναι και ἐλαῖαι και πορτοκαλεῖαι και συκαῖ.

3. Ἡ σταφίς εἶναι τὸ κύριον προϊόν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσο καλαὶ σταφίδες. Δι' αὐτὸ ἡ κορινθιακὴ σταφίς πωλεῖται εἰς ξένας χώρας (Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Γερμανίαν) με πολὺ καλὴν τιμὴν.

Ὁ Αὐγούστος εἶναι ὁ μῆν τῆς ζωηροτέρας κινήσεως καὶ ἐργασίας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου· τότε οἱ παραγωγοὶ τρυγοῦν καὶ ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουν εἰς

42. Ἄλλοι ἀπλώνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα, διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ βροχὴν.

ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουν εἰς κιβώτια καὶ σάκκους, τὴν φορτώνουν εἰς τὰ πλοῖα καὶ τὴν ἐξάγουν εἰς ξένας ἀγοράς (ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον).

Κύριοι λιμένες ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος εἶναι αἱ **Πάτραι**, αἱ **Καλάμαι**, τὸ **Αἴγιον** καὶ τὸ **Κατάκωλον**. (Ορίσατε τὴν θέσιν των ἐπὶ τοῦ χάρτου.) Ἐπειδὴ ὅμως ὅλη ἡ σταφὶς μας δὲν ἐξοδεύεται εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, δι' αὐτὸ εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου ἀπὸ τὴν σταφίδα παράγουν οἰνόπνευμα φωτιστικὸν καὶ ποτά.

4. Ἄλλα ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ σύκα, αἱ ἐλαῖαι καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ σταφύλια. Καὶ αὐτά, προπάντων τὰ σύκα καὶ τὰς ἐλαίας τῶν Καλαμῶν, τὰ ἐξάγουν καὶ τὰ πωλοῦν καὶ εἰς ξένους τόπους.

Εἰς τὴν μεσσηνιακὴν πεδιάδα ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ μαρεῶνες.

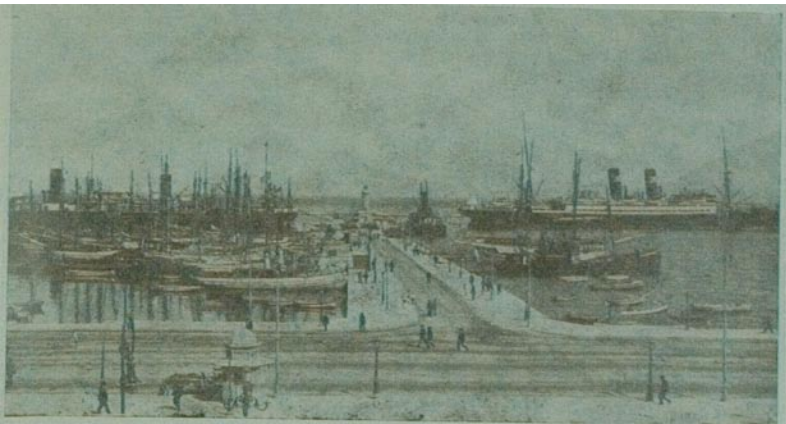

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπουργ. Σηγοικονίας)

43. Αἱ Πάτραι καὶ ὁ λιμὴν των, ἀπὸ ἀεροπλάνου. Ὁ κεντρικὸς λιμὴν προφυλάσσεται μὲ ἓνα μεγάλον κυματοθραύστην.

Μὲ τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν μεταξουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἴγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια χαρτοποιίας διότι ἔχουν ἄφθονα νερά (Γλαῦκος, Σελινοῦς), τὰ ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Τὸ ὑλικὸν ὅμως τὸ φέρουν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση. Ἐκεῖ μὲ

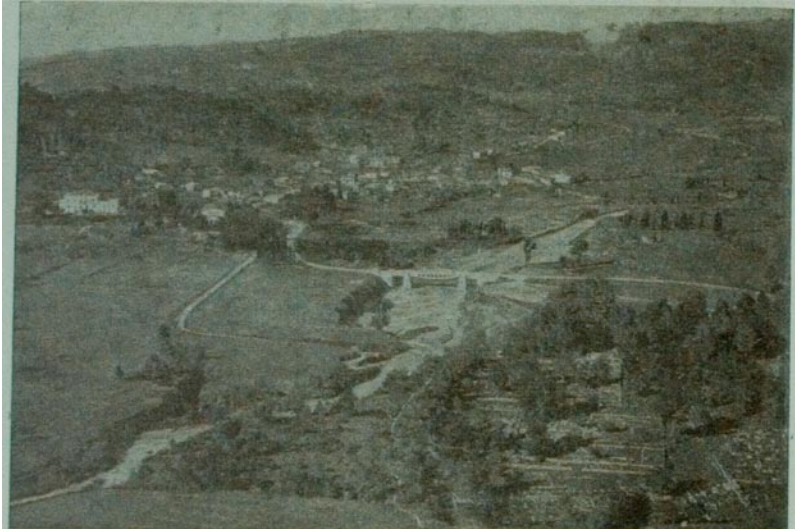

44. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν.

μηχανήματα κόπτουν τὰ ξύλα, τὰ δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν εἰς τὸ νερὸ καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτόν αὐτὸν γίνεται τὸ χαρτί, εἰς τὸ ὁποῖον γράφομεν. Τὸ χαρτί τῶν τετραδίων μας εἶναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἀπὸ ὅσα εἶπομεν, ἐννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἶγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· διὰ τοῦτο αἱ πόλεις αὗται ἔχουν πολλοὺς κατοίκους (Πάτραι 65000, Καλάμαι 30000, Πύργος 20000, Αἶγιον 12000 κατοίκους.)

5. Αἱ Πάτραι εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ὠραιότερας πόλεις ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ μέγα

(Φωτογρ. Τοπογρ. *Υληρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)
45. Ἡ Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνου. Δεξιὰ τὰ ἐρείπια ἀπὸ τοῦς ἀρχαίους ναοὺς, εἰς τὸ μέσον ὁ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

ἐργοστάσιον, τὸ ὁποῖον κινεῖται μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Γλαύκου καὶ παράγει ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Ἔχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς τὸν ὁποῖον προσεγγίζουν

καὶ ξένα πλοῖα. Δι' αὐτὸ ἔχει κατ' εὐθεῖαν συγκοινωνίαν καὶ μὲ ξένα μέρη.

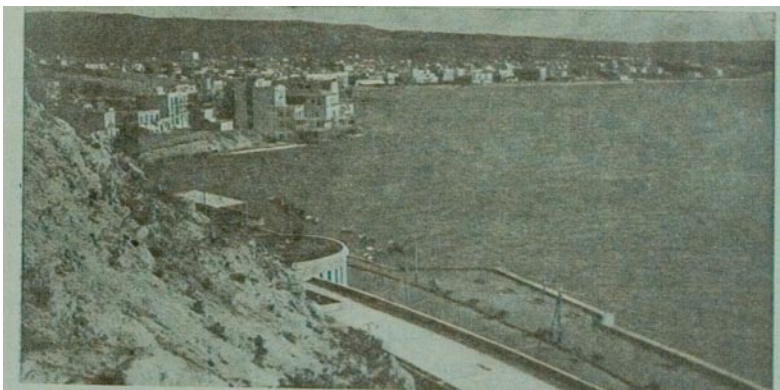
Τεχνητὸς καὶ ἀρκετὰ εὐρύχωρος εἶναι καὶ ὁ λιμὴν τῶν **Καλαμῶν** εἶναι ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν κίνησιν. Δύο λεωφόροι συνδέουν τὸν λιμένα μὲ τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπέχει 1500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν.

Ὁ **Πύργος** εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον μεγάλης σταφιδοφόρου πεδιάδος καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν δι' αὐτὸ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὸ **Κατάκωλον**, μὲ τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἄλλη διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τελειώνει εἰς ἓν κατάφυτον τοπίον. Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀρχαία **Ὀλυμπία**, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.

(Φωτογρ. Μ. Χρυσόκη)

46. Ἐρείπια ἀπὸ ἓνα ναὸν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.

47. Τὸ Λουτράκι. Ἀπὸ ἀνοίγματα τοῦ βράχου ἀναβλύζουν θερμὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἰαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ ἰαματικαί).

Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσονται ὠραιότατα ἀγάλματα,

48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μοναστήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα ἑνὸς βράχου. Ἐκὰθ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 καὶ τὼρα κτίζεται ἐκ νέου.

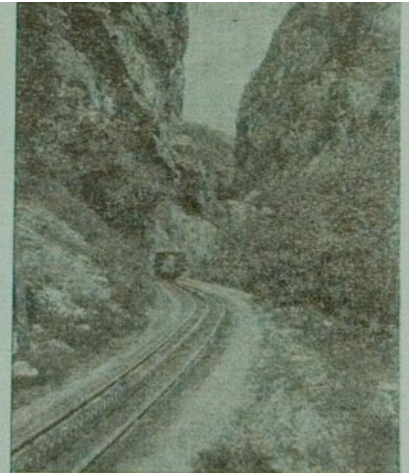
τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ἐκεῖ, καθὼς ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

Κέντρον παραγωγῆς καὶ συσκευασίας σταφίδος εἶναι καὶ ἡ **Κόρινθος** (10000), ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ κορινθιακὴ σταφίς. Ἡ πόλις κεῖται πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ. Τὸ 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμοὺς καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου με ἀντισεισμικὰς οἰκοδομάς. — Ἡ παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παραλίαν καὶ ἔχει πολλὰ

ἀρχαῖα μνημεῖα (ναοὺς, ἀγοράς, θέατρα κ.τ.λ.). Αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. — Ἀπέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἴσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ **Λουτράκι**, ὡς ὠραία λουτρόπολις.

Ἄλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος εἶναι ἡ **Σικυωνία** (**Κιάτο**, 3000 κάτ.) καὶ τὸ **Εὐλόκαστρον** εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ **Ἀμαλιάς** (13000), ἡ **Γαστούνη** (4000) καὶ τὰ **Λεχαινὰ** εἰς τὴν Ἠλείαν, ἡ **Κυπαρισσία** (5000), οἱ **Γαργαλιάνοι** (7000) καὶ τὰ **Φιλιατρὰ** (10000) εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἡ **Μεσσήνη** ἢ **Νησί** (7000), τὸ **Μελιγαλὰ** καὶ τὸ **Ζευγολατιῶ** εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

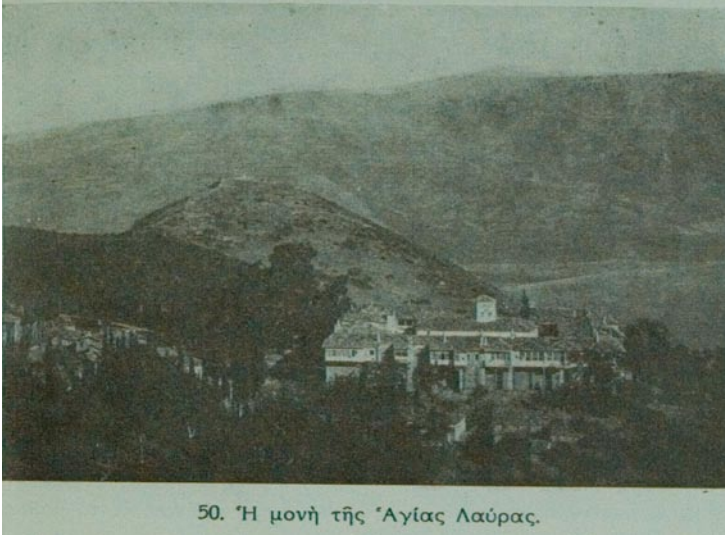
Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἠλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου ἕνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους τῶν ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ

49. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρυτῶν.

κωμοπόλεις εἶναι αἱ πυκνότερα κατοικημένοι καὶ πλουσιώτεροι ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὁμῶς τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει μίᾳ ὄρεινῃ περιοχῇ, ἣ ὁποία εἶναι μὲν πτωχῇ, ἀλλ' ὀνομαστὴ εἰς τὴν νέαν μας ἱστορίαν· εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν **Καλαβρύτων** μὲ τὰς ἱεράς μονὰς τοῦ Μεγάλου

50. Ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας.

Σπηλαίου καὶ τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἤρχισεν ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρυτηνοὶ εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 21 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι' αὐτὸ πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν αὐτὴν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάβαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Τὸ ταξίδι ἕως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὁδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὃ ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ **Διακοφτό** (πλησίον τοῦ Αἰγίου)· ἀπὸ ἐκεῖ ἕως τὴν μονὴν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εὕρεται ἡ μονή, μαγευτικὴ.

Ἱστορικὴ εἶναι καὶ ἡ περιοχὴ τῆς **Πύλου** εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ **Μανιάκι**, ὅπου ὁ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπεσε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως ὁ

Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εὐρύχωρον δὲ λιμένα τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμπήριου καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. Ἄλλη πάλιν γραμμὴ διασχίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὐτὴ συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας διὰ τῆς Τριπόλεως. Καθὼς δὲ εἶδομεν, καὶ βοήθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουσι μερικοὺς τόπους μὲ τὰς κυρίας σιδηροδρομικὰς γραμμάς, καθὼς τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κ.τ.λ. Ὡστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλὴν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν ἔχει δὲ καὶ πυκνὴν συγκοινωνίαν μὲ αὐτοκίνητα.

3. Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

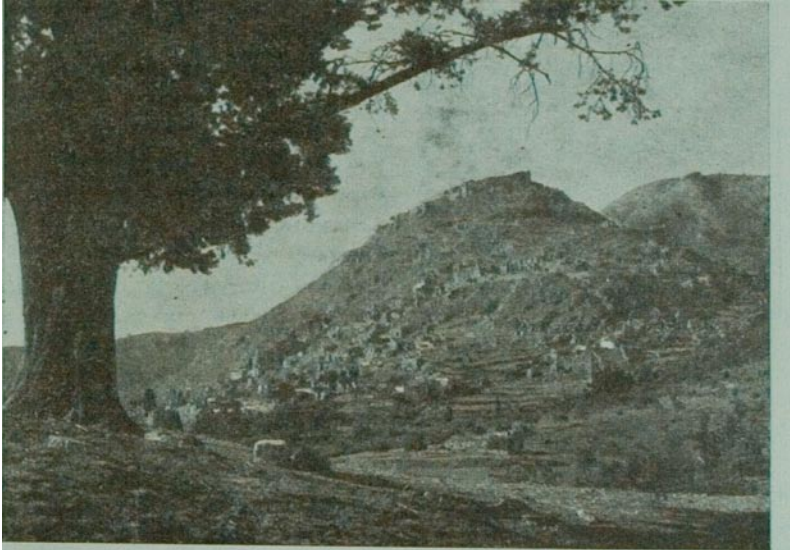
Ὁ Ταύγετος ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλον τὴν πλατεῖαν κοιλάδα, εἰς τὴν ὁποῖαν ῥεεῖ ὁ Εὐρώτας ποταμός.

51. Ἡ κοιλάς τοῦ Εὐρώτα μὲ τὸν Ταύγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος.

Ἡ κοιλάς αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλόπολεως. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔδαφος

ἔγινεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τοὺς νο-
τίους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλίμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ
ἐλαιῶνας, μορεῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας.

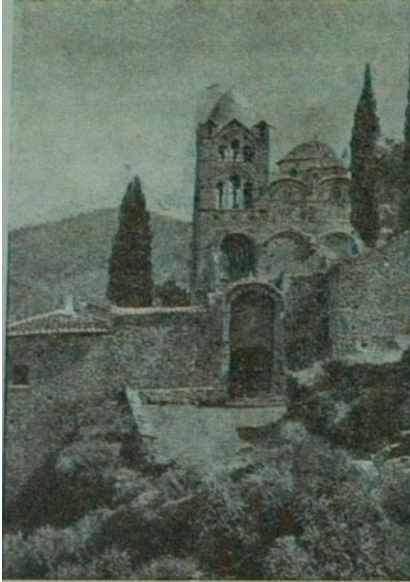
(Φωτογρ. « Σφίγξ »)

52. Ὁ Μυστράς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εἶναι τὸ κάστρον, εἰς
τὰς κλιτῆς τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων.

Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ **Σπάρτη**. Ἡ σημερινὴ πόλις
εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει 6000
κατοίκους. ἔχει λαμπρὰν ρυμοτομίαν καὶ ὠραίους κήπους. Ἀλλὰ
δυστυχῶς δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ
μόνον μίαν αὐτοκινητικὴν γραμμὴν τὴν συνδέει μετὰ τὴν Τρίπολιν καὶ με-
τὰ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

Ἐνῶ δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ὀλίγα μόνον ἴχνη ἔμειναν,
ὄχι μακρὰν ἀπὸ αὐτῆς, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου σώζεται
ὀλόκληρος νεκρὰ πόλις μετὰ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ τὰς
ὠραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς. Εἶναι ὁ **Μυστράς**, ἡ δόξασμένη
πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μορέως.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εὐφόρου πεδιάδος ὑπάρχουν ὠραιότατα χωρία.

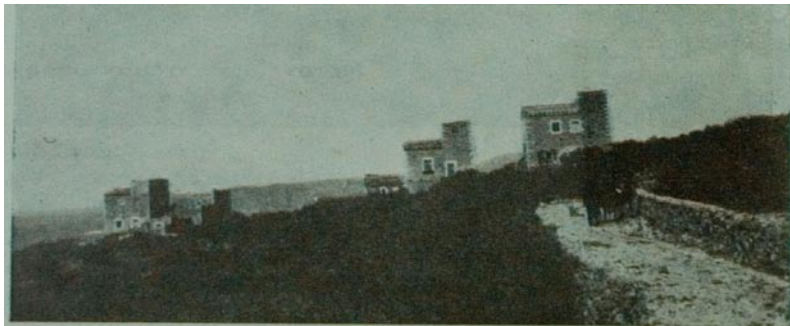
53. Ἡ Παντάνασσα, θαυμασία ἐκκλησία τοῦ Μυστρᾶ.

Τὰ προϊόντα των, προπάντων τὸ ἔλαιον, ἐξάγονται ἀπὸ τὸ **Εὐθειον** (7000 κάτ.), τὸν κύριον λιμένα τῆς Λακωνίας.

Ἡ περιοχή τοῦ Ταυγέτου λέγεται ἰδιαιτέρως **Μάνη**. Ἄν καὶ εἶναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία. Ταῦτα εὐρίσκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψηλά, δηλαδὴ ἐπάνω εἰς βαθμίδας τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Τὸ ἔλαιον μάλιστα τῆς Μάνης εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Μάνης εἶναι ἀπόκρημνα, οἱ Τούρκοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ οἱ Μανιάται ἔζησαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ

τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ξενιτεύωνται, διὰ νὰ εὔρουν ἐργασίαν. Μεγαλύτερα κωμόπολεις εἶναι ἐδῶ ἡ **Ἀρέοπολις**.

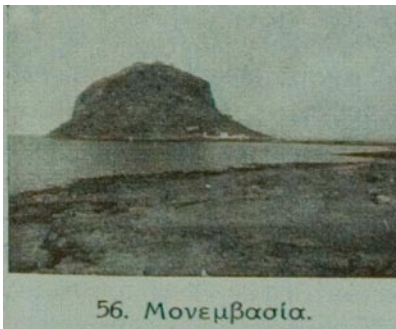

54. Μάνη. Ἀπὸ παλαιότερους χρόνους οἱ Μανιάται κτίζουν τὰ σπίτια των ὡς πύργους.

4. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

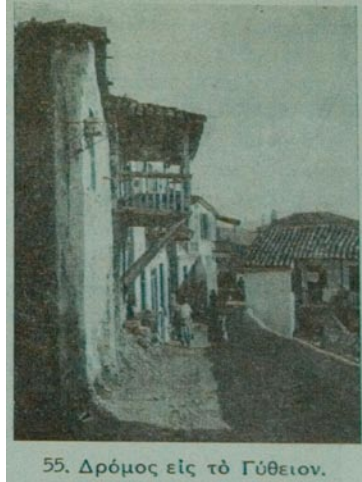
Πρὸς τὸ Αἰγαῖον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἶπομεν, εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναί· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα κάπως τραχύν. Δι' αὐτὸ ἡ σταφιδάμπελος ἐδῶ δὲν εὐδοκιμεῖ. Ἡ ἐλαία ὅμως, ἡ ὁποία εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἐδάφη, καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἕως ὕψος 800 μέτρων ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημιζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιά καὶ τὰ ὀπωρικά τοῦ **Ἄστρους** καὶ τοῦ **Λεωνιδίου**. (Εὔρε τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην.)

Νοτιώτερον ἡ **Μονεμβασιά** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησίδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

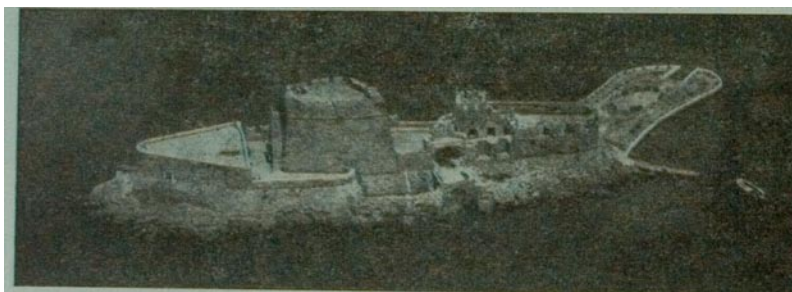
Μόνον μία πεδιάς ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου, καὶ αὐτὴ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ **Ἀργολικὴ**. Ὅπως εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα ἡ ξηρασία διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ πότισμα τὰ ὕδατα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ σῖτος, ὁ καπνός, τὰ λαχανικά καὶ τὰ πεπόνια (ἀργίτικα). Ἐπειδὴ δὲ

υπάρχει άφθονία λαχανικών και όπωρικών, εις τό Άργος (12000 κάτ.) και εις τό Ναύπλιον (7000) υπάρχουν έργοστάσια, όπου τὰ συσκευάζουν εις κυτία και έτσι τὰ συντηροϋν νωπά (συντηρημένα τροφάι, κονσέρβες). Εις άλλα έργοστάσια τών πόλεων αυτών επεξεργάζονται τὰ φύλλα του καπνού και κατασκευάζουν σιγαρέτα. Όπου λοιπόν υπάρχει άφθονία ενός προϊόντος, εκεί αναπτύσσεται και βιομηχανία αυτού. (Π.χ. φανελοποιία Τριπόλεως, μεταξουργία Καλαμών, οίνοπνευματοποιία Πατρών και Πύργου, επεξεργασία καπνού και λαχανικών εις τό Άργος και εις τό Ναύπλιον.)

Η Αργολις έχει και πολλά αξιοθέατα μέρη, καθώς τας Μυκήνας και τήν Τίρυνθα, όπου υπάρχουν έρείπια από παλαιότατα ανάκτορα, τήν Επίδαυρον με τό ιερόν του Άσκληπιού και τό ωραίον θέατρον

57. Τό Μπούρτζι, φρούριον βενετικόν, κτισμένον εις μίαν νησίδα εις τόν κόλπον του Ναυπλίου.

της κ.ά. Δι' αυτό πολλοί ξένοι επισκέπτονται τὰ μέρη αυτά. Έχει δέ και τόπους, οι όποιοι έδοξάσθησαν κατά τήν μεγάλην Έλληνικήν Έπανάστασιν, καθώς τὰ Δερβενάκια, τας στενάς διόδους μεταξύ Άργους και Κορίνθου, όπου ό Κολοκοτρώνης κατέστρεψεν ένα μεγάλο τουρκικόν στρατόν (1822). Τέλος τό Ναύπλιον με τὰ βενετικά του φρούρια (Άχροναυπλία, Παλαμήδι, Μπούρτζι) υπήρξεν ή πρώτη πρωτεύουσα τής έλευθέρας Ελλάδος.

Γ. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Τὰ προϊόντα τών άγρών, τών λιθαδίων και τών δασών, τὰ όποια

ἐπεξεργάζεται ἡ βιομηχανία, λέγονται πρῶται ὕλαι ἢ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτὰ οἱ παραγωγοὶ ἢ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομηχανοὶ εἰς τὸ ἐργαστάσιά των τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα, κατόπιν δὲ τὰ ἀποστέλλουν παντοῦ πρὸς πώλησιν.

Ἡ μεταφορὰ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας γίνεται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, μὲ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ μὲ τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀκατεργάστων καὶ τῶν κατεργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἐμπόριον.

Ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ἡ ὁποία παράγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὄροπέδια τῆς Πελοποννήσου, καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδείαν δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ ὀλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ὑπερβαίνουν τὸ ἐν ἑκατομμύριον. Δι' αὐτὸ οἱ ἔμποροι εἰσάγουν σίτον καὶ ἄλευρα ἀπὸ ἄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ἀλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὐταί, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμένες εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου. Εἶναι δὲ καὶ λιμένες ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι ἐκεῖ οἱ ἔμποροι φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἐξάγουν εἰς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Ζ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ'

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος εἶναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ' ἐνδοξόταται εἰς τὴν ἱστορίαν: ἡ **Ύδρα** καὶ αἱ **Σπέτσαι**. Αὐταὶ μαζί μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὰ Ψαρά, ἠγωνίσθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια των ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἡ **Ύδρα** εἶναι πατρίς τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κουντουριώτη καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ **Σπέτσαι** εἶναι πατρίς τῆς Μπουμπουλίνας, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοι των σήμερον ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιεῖαν τῶν σπόγγων.

Η'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ'

Ἡ Πελοπόννησος, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, εἶναι διηρημένη εἰς

νομούς. Αὐτὸ γίνεται, διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδρεύει εἰς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ὁ *νομάρχης*. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρῆται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Ἡ Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἕξ νομούς: 1) **Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας** μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον 2) **νομὸς Ἀρκαδίας** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν 3) **νομὸς Λακωνίας** μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην 4) **νομὸς Μεσσηνίας** μὲ πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας 5) **νομὸς Ἡλείας** μὲ πρωτεύουσαν τὸν Πύργον καὶ 6) **νομὸς Ἀχαΐας** μὲ πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ'

Μορφή τοῦ ἑδάφους	Ὅρη: Παναχαικόν, Εὐρύμανθος (Ὀλωνός), Ἀραάνια (Χελμός), Κυλλήνη (Ζίρια), Ἀρτεμισιον, Μαΐναλον, Πάρων (Μαλεβός), Λύκαιον, Νόμια ὄρη, Ταύγετος (2400 μ.), Τύόμη, Μαθίαι, Ἀραργαῖον, Διδύμων. Ὅροπέδια: Τριπόλειος, Μεγαλοπόλειος. Πεδιᾶδες: ἡ τῆς Ἡλείας, τοῦ Ἀργους, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας.	
Ποταμοί	Ἀλφειῖος, Πηνεῖος, Πάμισος, Εὐρώτας, Ἰναχρος, Σελινόυς.	

Λήμμαι	Συμφάλις, Άγουλινίτσας.					
Έθωργική παραγωγή του έτους 1938	Είδη καλλιέργειας		Καλλιεργούμενα έκτασεις εις στρέμματα		Άξια τής παραγωγής εις δραχμάς	
	Σιτηρά		2450000		915000000	
	Όσπρια		140000		65000000	
	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.		135000		270000000	
	Καπνός, θάμβαξ		100000		135000000	
	Άμπελοι		450000		235000000	
	Σταφίς		600000		1085000000	
	Έλαιον				500000000	
	Έλαιαι				100000000	
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδάρinia				55000000	
Κτηνοτροφία: άριθμός ζώων έτους 1936	Βόες και άγελάδες	Ύπιοι	Ήμιονοι	Πρόβατα	Αίγες	Χοίροι
	54000	77000	56000	1500000	1100000	143000
Αποικητική διαίρεσις	Επιφάνεια εις τ. γλμ.	Πληθυσμός		Αί σπουδαιότερα πόλεις		
		έν όλμ	κατά τ. γλμ.			
Νομός Αργολίδος και Κορινθίας	4626	185000	40	Ναύπλιον 7, Άργος 12, Κόρινθος 10, Σικυωνία (Κιάτο), Ξυλόκαστρον, Ύδρα, Σπέτται.		
Νομός Αρκαδίας	4327	182000	42	Τρίπολις 15, Μεγαλόπολις 2, Δημητσάνα 2, Λαρχαδία 4, Λεωνιδιον5.		
Νομός Λακωνίας	4198	161000	38	Σπάρτη 6, Γύθειον 7, Άρεόπολις, Ούτιλον.		
Νομός Μεσσηνίας	3406	275000	80	Καλάμια 30, Μεσσήνη 7, Γαργαλιάνοι 7, Φιλιατρά 10, Κυπαρισσία 5, Πύλος 2, Μεδώνη 3, Κορώνη 3.		
Νομός Ήλειος	2147	145000	68	Πάργος 20, Αμαλιάς 13, Γαστούνη 4, Λεχηανά, Κατάκολον.		
Νομός Αχαΐας	2956	208000	70	Πάτρας 65, Αίγιον 12, Καλάβρυτα.		
Όλη ή Πελοπόννησος	21660	1158000	53			

10. Ασκήσεις. — 1. Κάμε έν σχέδιον τής Πελοποννήσου και σημείωσε εις αυτό τά όρη, τούς ποταμούς και τās σπουδαιότερας πόλεις. Παράστησε μέ βέλη τās διευθύνσεις, πρός τās όποιās αναχωρούν οι σιδηρόδρομοι α) από τήν Κόρινθον, β) από τὸ Άργος,

γ') ἀπὸ τὸν Πύργον. — 3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ διέλθῃς, ἂν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως τὴν Ὀλυμπίαν; — 4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκαινωνίαν ἡ Τρίπολις; — 5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει καθεμία. — 6. Ποῖον πλοῦν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσουν τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ταξιδεύσουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γίνῃ ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου; — 7. Κατ' ἔτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7300 ἀτιμόπλοια καὶ 1460 ἰστιοφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἡμέραν; — 8. Ποῖος νομὸς εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα; Ἐξήγησε τὴν αἰτίαν τούτου. — 9. Εὔρε εἰς τὸν πίνακα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Πελοποννήσου ποῖον εἶδος καλλιεργεῖται εἰς μεγαλύτεραν ἔκτασιν καὶ ποῖον ἀποδίδει μεγαλύτερον εἰσόδημα.

3. Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

(Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ Ἀττικὴ, τὴν ὁποῖαν ἐξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἓν μέρος τῆς **Στερεᾶς Ἑλλάδος**. Τώρα θὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον Στερεάν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἐκτείνεται βορείως τῆς ὀροσειρᾶς Κιθαιρώνας-Πάρνηθος.

1. Ὅρισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον. — 2. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ὄρος Ὅθρυν. — 3. Μέτρησε μὲ τὴν κλίμακα τὴν ἀπόστασιν μεταξύ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — 4. Ποῖαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκονται πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς; — 5. Ποία μεγάλη νῆσος εὐρίσκεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπὸ αὐτήν; — 6. Ποῖοι κόλποι ὑπάρχουν εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Στερεᾶς; — 7. Ὄνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκρινε τὰ μὲ τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιφέρειας σας. — 8. Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς ρεεῖ εἰς καθένα ἀπὸ αὐτά; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος καὶ πρὸς ποῖαν διεύθυνσιν ρεεῖ; — 9. Ὄνόμασε τὰς μεγαλύτερας λίμνας τῆς Στερεᾶς. — 10. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Μαραθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμίνα, τὰς Πλαταιάς, τοὺς Δελφούς. Τί γνωρίζεις δι' αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν;

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τὴν Ὀθρυν καὶ ἕως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὀνόμασαν δὲ Στερεάν, ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ σύνορά μας ἔφθαναν ἕως τὴν Ὀθρυν καὶ ἦτο ἡ μόνη «στερεά» τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἦσαν νῆσοι.

Ἰψηλαὶ ὄροσειραὶ καταλαμβάνουσι ὀλόκληρον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὐταὶ διευθύνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἔχουσι διάφορα ὀνόματα: **Ἄγραφα, Τυμφρηστός, Βαρδούσια, Γκιώνα, Παρνασσός**. Αἱ ὄροσειραὶ αὐταὶ διαιροῦν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμήμα. Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

α'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΛΑΦΟΙΣ

Ὅπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' ἔχει καὶ ἀρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ ὄροσειραὶ ἔχουσι διευθύνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουσι παραλλήλους γραμμάς. Τὰ ὀνόματά των εἶναι: **Ὀθρυς, Οἶτη-Καλλιῶρομον, Παρνασσός, Ἐλικίων-Κιθαιρών, Πάρνης**. Εἶναι ὄρη σχιστολιθικά καὶ ἀσβεστολιθικά. Χαμηλότεραι βουνόσειραὶ ἐκτείνονται καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου (βουνὰ τῆς **Ἀταλάντης**).

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουσι πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες: ἡ **κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ**, ἡ **κοιλὰς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ**, ἡ **πεδιάς τῆς Λεθαδείας**, ἡ **πεδιάς τῶν Θηβῶν** καὶ ἡ **κοιλὰς τῆς Ἀμφίσσης**.

Ἀπὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς μόνον δύο κοιλάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ **κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ** καὶ ἡ **τῆς Ἀμφίσσης**. Αἱ πεδιάδες ὅμως τῆς **Λεθαδείας** καὶ τῶν **Θηβῶν**, καθὼς εἶναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ βουνά, ὁμοιάζουσι μὲ λεκάνας. Δι' αὐτὸ τὰ νερὰ τοῦ Κηφισοῦ ἄλλοτε δὲν εὔρισκον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγέμιζον ὀλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαΐδος**. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἔσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἀπεξήραναν ὀλόκληρον τὴν λεκάνην. Νοτιώτερον ὅμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν **Θηβῶν**, ὑπάρχουσι δύο μικραὶ λίμναι, ἡ **Υλικὴ** καὶ ἡ **Παραλίμνη**.

59. Χάρτης τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὑπό κλίμακα 1 : 2 000 000

Ἄν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποὺ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν, ὅτι εὐρίσκονται εἰς μίαν σειράν, ἣ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ ὑψώματα. Ἔτσι ἦτο εὐκόλον νὰ στρώσουν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, διὰ νὰ συνδέσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορείαν Ἑλλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ἦτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξύ τῆς κοιλάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Διὰ νὰ διέλθῃ λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ἤνοιξαν εἰς τὸ βουνὸν μίαν μεγάλην σήραγγα, τὴν σήραγγα τοῦ **Μπράλλου** (μῆκος 2110 μ.).

Ὁ σιδηρόδρομος αὐτὸς εἶναι ἡ κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Τὴν γραμμὴν δὲ αὐτὴν τὴν συναντᾷ εἰς τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, ἣ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἄμφισσαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ παραλιακὴ γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὀδοντωτή, ὡσὰν δαντέλλα. Ἡ θάλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀρίστους φυσικοὺς λιμένας. Διότι καὶ ὁ Εὐβοϊκὸς καὶ ὁ Κορινθιακὸς εἶναι σχεδὸν κλειστοὶ κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς ὀλίγοι μόνον ἀπὸ τοὺς λιμένας αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ἰτέα, Στυλῖς). Διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα ὑψώνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ, τὴν ἀποκλείουν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ ὅπου καταλήγουν ὁδοὶ συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν, ἐκεῖ ἤμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικὸς.

Γ'. ΨΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

Ὅπως ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ψυχροὺς βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὴ δέχεται ὀλίγας βροχάς, ἀλλὰ πάντοτε περισσοτέρας ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν (ὕψος βροχῆς κατ' ἔτος εἰς τὴν Λαμίαν 60 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστὰ). Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ βουνά τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι

ύψηλότερα και σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲ πολλὰ χιόνια, δι' αὐτὸ καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς εἶναι πλουσιώτεροι εἰς ὕδατα.

Τὸ κλίμα ὅμως τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς Πάρνηθος εἶναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες τῆς, καθὼς εἶδομεν, εἶναι ἀποκλεισμένοι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ τὴν μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ὁ χειμῶν εἶναι ψυχρὸς καὶ τὸ θέρους θερμὸν (ἠπειρωτικὸν κλίμα).

Δ'. ΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

1. Αἱ νοτιώτεραι πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Τανάγρας ἔχουν μαῦρον χῶμα καὶ εἶναι εὐφοροί. Συχνὰ τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας αὐτὸ προφυλάσσει τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τὸν παγερὸν βορρᾶν. Παράγονται ἄφθονα σιτηρὰ, ὄσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Δι' αὐτὸ αἱ Θῆβαι εἶναι πόλις γεωργικὴ, τὴν ὁποίαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἄμπελοι (7000 κάτοικοι). Εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῶν σώζονται τὰ εἰρηπία τῶν Πλαταιῶν, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐνίκησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ποὺ ἤλθαν διὰ τὴν τοὺς ὑποδουλώσουν (479 π.Χ.).

2. Ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας. — Ὁ Βοιωτικὸς Κηφισὸς πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶναι πλούσιος εἰς νερά. Ἀφότου τὰ νερά του εὗρον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὀλόκληρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαίδος καλλιεργεῖται. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι μαῦρον καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ τῶν κλάδων, τὰ ὁποῖα τὰ νερά μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης. Τώρα ὅλη ἡ ἔκτασις ποτιζεται μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμόν· παράγει δὲ ἄφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρὰ.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν Λεβάδειαν πολλὰ ἐργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ τῶν κινούνται μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν πίπτουν ἀπὸ ὕψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ (Ἐρκυνα) περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τὸ κλώθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ

ὕψασματα. Ἡ Λεβάδεια εὐρίσκεται εἰς ὠραίαν τοποθεσίαν καὶ εἶναι ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς περιφέρειας μὲ 13000 κατοίκους.

Ὀλόκληρον τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρώνα ἕως τὸν Παρνασσὸν λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τοῦ ὄνομα **Βοιωτία**.

3. Ἡ κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (βορεία Φωκίς). — Πρὸς Βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός, δεξιὰ ἀπλώνονται τὰ βουνὰ τῆς Ἀταλάντης. Ἔτσι ἡ κοιλάς αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Ὡστε ἐκεῖνος, πού κατέχει τὴν δίοδον αὐτὴν, γίνεται κύριος καὶ ὅλης τῆς Βοιωτίας καὶ ἤμπορεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλὰ μάχαι ἐγίναν εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλαταιαί, Λεῦκτρα, Χαιρώνεια, — στρατηγικὴ θέσις).

Ἡ περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ὀνομάζεται **βορεία Φωκίς**. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον, συναντῶμεν ἀριστερὰ τὴν **Δαύλειαν**, τὴν **Τιθορέαν** (Βελίτσα), τὴν **Ἀμφίκλειαν** (Δαδί). Εἶναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοικοί των ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν τὸν καπνόν.

4. Ἡ κοιλάς τῆς Ἀμφίσσης (νοτιὰ Φωκίς) εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὰ ὑψηλὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα τὴν περιβάλλουν (Παρνασσός, Γκιώνα), τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι'

60. Ἡ ἱερὰ ὁδὸς τῶν Δελφῶν. Γύρω διάφορα ἔρειπια.

αυτό έχει κλίμα γλυκύ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Ὑλαίθου, ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας.

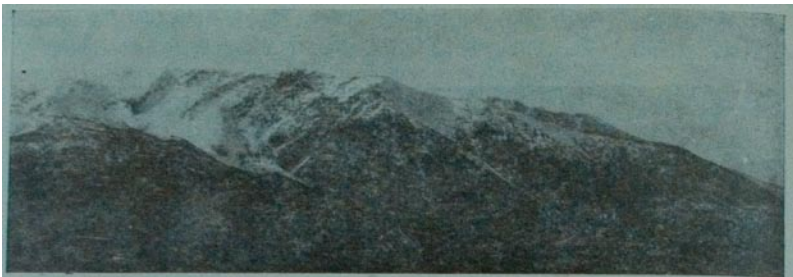
61. Παλαιὸ σπίτι εἰς τὴν Ἀράχοβαν.

Αἱ ἐλαίαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὀνομασταί. Ἡ Ἀμφίσσα (Σάλωνα, 6000 κάτ.) εὐρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὴν Ἰτέαν. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ Γραβιὰ μὲ τὸ ὀνομαστὸν Χάνι. ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτσος μὲ ἑκατὸν ἄνδρας ἐσταμάτησε πολὺν στρατὸν τῶν Τούρκων.

Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου

τῆς Ἰτέας εἶναι τὸ Γαλαξειδίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε ἀξιόλογον ναυτικόν.

Ἀπὸ τὴν Ἰτέαν ὁδὸς ἀμαξιτὴ φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγιὰν τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ εἰς μίαν προεξοχὴν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βραχύδη χαράδραν, εἶναι οἱ Δελφοὶ μὲ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Μαντείου. Ὅπως εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς συνηθροίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἀγῶνες). Ἀνατολικώτερον εἰς ὕψος 940 μ. εἶναι ἡ Ἀράχοβα (4000 κάτ.) ἐν μέσῳ ἀμπελώνων. Ἐδῶ ὁ Καραϊσκάκης τὸ 1826 ἐνίκησε 2000 Ἀλβανοὺς καὶ ἔστησε πυρα-

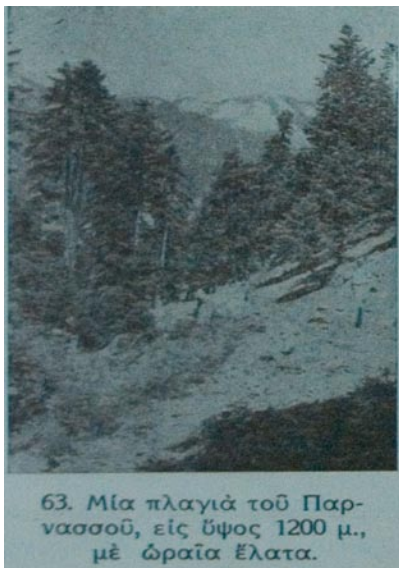

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑλουργ. Συγκοινωνίας)

62. Ὁ Παρνασσὸς χιονισμένος ἀπὸ ἀεροπλάνου.

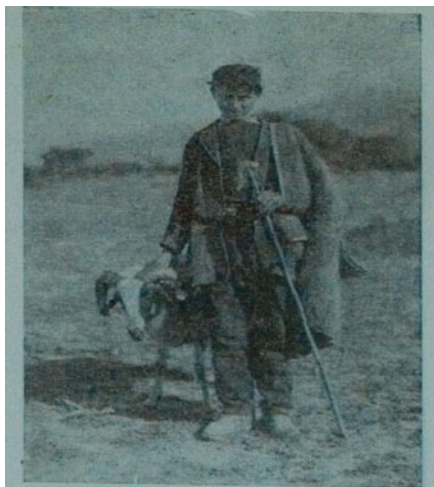
μίδα με τὰς κεφαλὰς των.

Ἀπὸ ἐδῶ πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (ὑψὸς 2460 μ.), διὰ νὰ θαυμάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀνοικτὸν ὄριζοντα καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ὑψηλός, ἀπομονωμένος καὶ ἀπότομος μὲ τὴν χιονισμένην κορυφὴν τοῦ ὄ **Παρνασσός** ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν. Αἱ πλαγίαι του εἶναι δασώδεις. Εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἐλάτη, ἀλλ' ὑψηλότερα ἀπὸ 1800 μέτρα δένδρα δὲν ὑπάρχουν. Εἰς τὰς πλαγιάς τοῦ βουνοῦ καὶ εἰς τὰ γλοερά του λιβάδια

βόσκουν πολλὰ ποιμνία καὶ εἶναι ἐκλεκτὸς ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασσοῦ.

Τὰ ἄλλα βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι χαμηλότερα. Δένδρον τῶν δασῶν εἰς αὐτὰ εἶναι ἡ πεύκη. Ἀπὸ αὐτὴν συλλέγεται χυμός, ἡ ρητίνη. Ἄλλ' οἱ συλλογεῖς ἀπὸ πλεονεξίαν πληγώνουν τὰ δένδρα βαδύτερον ἀπὸ ὅ,τι πρέπει καὶ τὰ καταστρέφουν.

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

64. Βοσκόπουλο τοῦ Παρνασσοῦ.

5. Ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ (Φθιώτις). — Ὁ σιδηρόδρομος, ἀφ'οὗ ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ,

65. Τὸ σπίτι, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἄθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν Ἄνω Μουσουνίτσαν τῆς Παρνασσίδος.

περὶ τὴν σήραγγα τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ κατέρχεται τὰς ἀποκρήμους πλαγιάς τῆς Οἴτης. Ἔτσι φθάνει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

Ὁ Σπερχειὸς πηγάζει ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ τὰς προσχώσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. Ἔτσι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνῶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων,

σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3500 μ. Σχηματίζει ὅμως καὶ πολλὰ ἔλη, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ κλίμα εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ἀνθυγιεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἐγιναν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὅπου ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακασίους του, καὶ εὐρέθησαν θέλη, καθὼς καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ἡρώων.

Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορώτατον. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πεπόνια καὶ τὰ ὀπωροφόρα.

Πόλεις, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Λαμία** (15000). Ἔχει ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διακοῦ, ὁ ὁποῖος ἔπεσεν ἡρωικῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

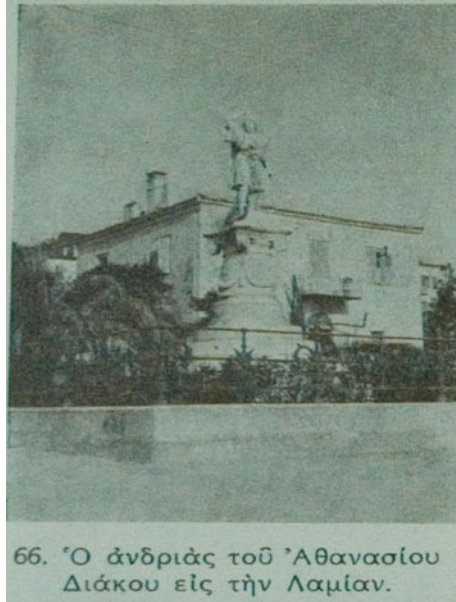
Ἐπίνειον τῆς Λαμίας εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον εἶναι ἡ **Στυλὶς**. Μία διακλάδωσις τοῦ Λαρισαϊκοῦ φθάνει ἕως αὐτὴν (Λιανοκλάδι-Λαμία-Στυλὶς).

Ἀραβόσιτος καὶ καπνὸς εἶναι τὰ προϊόντα καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὄροπεδίου τῆς Ὀδρους. Τὸ χαμηλότερον μέρος του σχηματίζει τὴν λίμνην **Ξυνιάδα**. Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλα ἐργασία, διὰ νὰ

ἀποξηράνουν τὸ μέρος καὶ νὰ τὸ κάμουν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς εἶναι ὁ **Δομοκός**.

Ἀσκήσεις. — 1. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξιδεύσης ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς Δελφούς; — 3. Πῶς θὰ ταξιδεύσης ἀπὸ τὴν Ἄμφισσαν ἕως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγκρινε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ. — 5. Παρακολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἀμαξιτὴν

ὁδὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν. Ποῦ ἡ ὁδὸς αὕτη συναντᾶται μετὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν; — 6. Πρὸς ποίας διευθύνσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι;

66. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

6. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Α. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΛΛΑΦΟΥΣ

Ἡ κεντρικὴ Στερεὰ εἶναι χώρα τελείως ὄρεινῆ. Τὰ ὄρη τῆς εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ **Γκιώνα** ἢ κορυφὴ τῆς

(Φωτογρ. Τοιογρ. Ὑληρ. Ὑπουγρ. Συγκοινωνίας)

67. Αἱ κορυφαὶ τῆς Γκιώνας, ὅπως φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

φθάνει εἰς ὕψος 2500 μέτρων. Τῶν ἄλλων ὀρέων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰς 2000 μέτρα: **Ἄγραφα** 2430 μ., **Τυμφρηστός** (Βελούχι) 2300 μ., **Οἶτη** 2150 μ., **Κόραξ** (Βαρδούσια) 2480 μ., **Καλιακούδα** 2000 μ. Εἶναι βουνὰ δύσβατα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ποταμοὶ **Εὐηνος** (Φίδαρης) καὶ **Δάφνος** (Μόρνος) ἤνοιξαν στενάς καὶ βαθεῖας χαράδρας.

Πρὸς δυσμὰς τῶν ὀρέων αὐτῶν διακλαδίζονται ἄλλαι ὄροσειραὶ: τὸ **Πανατωλικόν**, ὁ **Ἀρακύνθος**, τὸ **Μακρυνόρος** καὶ τὰ **Ἀκαρνανικὰ** ὄρη. Αὐτὰ καταλαμβάνουν τὴν δυτικὴν Στερεάν.

Ὅπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ὑπάρχουν λεκανοειδεῖς πεδιάδες. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἀπλώνεται μεταξὺ τοῦ Πανατωλικοῦ καὶ τῶν Ἀκαρνανικῶν ὀρέων, ἄλλη δὲ μεταξὺ τοῦ Πανατωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀρακύνθου. Εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν

λεκανοπεδίων τὰ νερὰ μαζεύονται καὶ σχηματίζουν λίμνας, τὴν **Τριγωνίδα**, τὴν **Ὀξηρὸν** καὶ τὴν **Ἀμβρακίαν**.

Τὴν δυτικὴν Στερεὰν διασχίζει ἓνας μεγάλος ποταμὸς, ὁ **Ἀχελῷος**. Τὰς πηγὰς τοῦ ὁ Ἀχελῷος τὰς ἔχει πολὺ μακρὰν, εἰς τὸν **Ζυγὸν** τοῦ **Μετσόβου** (εὔρε τὸ **Μέτσοβον** εἰς τὸν **χάρτην**). Ἄλλ' ἡ κοιλάς του δὲν ἔμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν συγκοινωνίαν, διότι τὴν φράσσουν πρὸς **Βορρᾶν** αἱ ὑψηλαὶ ὄρσοιραὶ τῆς **Πίνδου**. Δι' αὐτὸ ἡ δυτικὴ Στερεὰ δὲν ἔχει ἀπ' εὐθείας συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἡ μόνη δὲ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ **Κρυονερίου** καὶ φθάνει ἕως τὸ **Ἀγρίνιον**.

Ἐπίσης αἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν **Εὐήγου** καὶ **Μόρνου** εἶναι σχεδὸν ἀδιάβατοι. Δι' αὐτὸ ἡ κεντρικὴ Στερεὰ ἔχει μίαν μόνον διέξοδον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ **Σπερχειοῦ** (ὁδὸς **Καρπενησίου-Λαμίας**) καὶ ἡ **Ναύπακτος**, ἂν καὶ ἔχει καλὸν λιμένα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ **Κορινθιακοῦ**, δὲν ἀπέκτησεν ἔμπορικὴν σημασίαν.

Β. ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

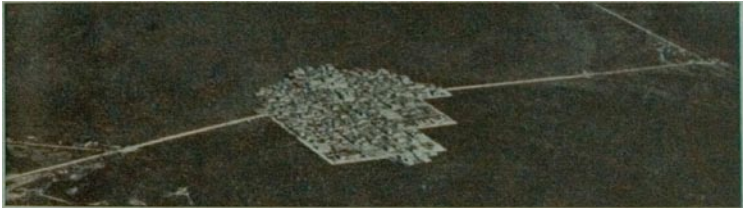
Ὅπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἢ παραλία σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους.

68. Ἡ κορυφὴ τοῦ **Τυμφρηστοῦ** (2316 μ.).

69. Ψαράδικη καλύβα (πελάδα) εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ **Μεσολογγίου**.

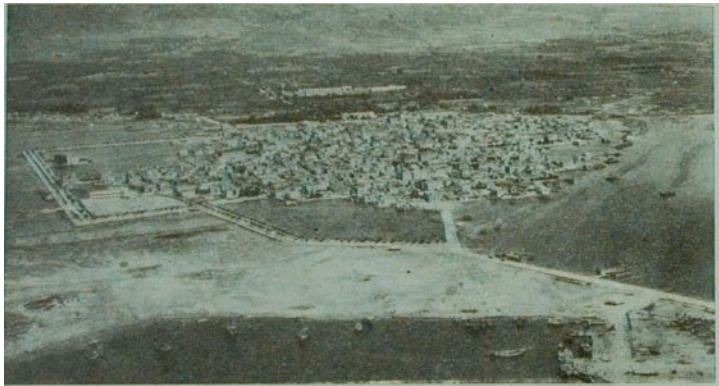

(Φωτογρ. Τοπογρ. *Υληρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

70. Τὸ Αἰτωλικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα τῆς λίμνης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Εἰς τὰ βόρεια μάλιστα ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως καὶ σχηματίζει ἓνα μέγαν κόλπον, τὸν Ἀμβρακικόν. Ἔτσι ἀποχωρίζεται μία μεγάλη χερσόνησος, ἡ Ἀκαρνανικὴ, ἡ ὁποία ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἄκτιον.

Ὅμοιος κόλπος ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νοτιάν πλευράν, ὁ κόλπος τοῦ

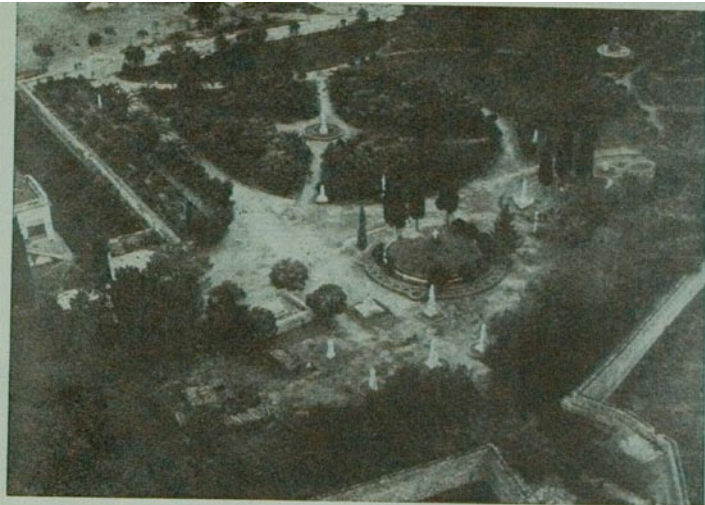
(Φωτογρ. Τοπογρ. *Υληρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

71. Τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Μεσολογγίου. Αὐτὸς εἶναι ἀβαθής, διότι ὁ Ἀχελῷος ἄλλοτε ἐχύνετο εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐγένισε μὲ ἄμμους καὶ χύματα. Σήμερον ὁ ποταμὸς ἐκβάλλει δυτικώτερον εἰς τὸ Ἰόνιον τὸ θαλάσσιον ὅμως ρεῦμα μεταφέρει μέγα μέρος τῆς ἄμμου ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τὸ ἀποδέτει ἐμπρὸς εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου. Ἔτσι σχηματίζονται ἐκεῖ στενόμακροι νησίδες, αἱ ὁποῖαι φράσσουν τὸν

κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν μεταβάλλουν εἰς λιμνοθάλασσαν. Δι' αὐτὸ καὶ πολὺ μικρὰ πλοῖα δὲν ἠμποροῦν νὰ εἰσπλεύσουν ἐκεῖ. Εἶναι ὅμως ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα ἰχθυοτροφεῖα μας. Μὲ καλαμιωτὰς εἶναι χωρισμένη εἰς μεγάλα τετράγωνα, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια (κέφαλοι, λαυράκια, τσιπούρες). Εἶναι δὲ φημισμένον καὶ τὸ αὐγοτάραχον, πού ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς κεφάλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθεῖς τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουν ἀλυκαί. Ἐκεῖ

(Φωτογρ. Τοιογρ. Ὑπερ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

72. Τὸ Ἡρῶν, τόπος κατάφυτος ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου εἶναι θαμμένα τὰ ὀστέα τῶν ἡρώων, πού ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἐξέοδον, τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

τὸ νερὸ τῆς θάλασσης ἐξατμίζεται καὶ ἀπομένει τὸ ἅλας, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν μαγειρικὴν. Δι' αὐτὸ, ἂν καὶ τὸ ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἔλη, ὑπάρχουν ἐδῶ ἀξιόλογοι πόλεις· τὸ ἐνδοξον **Μεσολόγγι** (10000 κάτ.) καὶ τὸ **Αἰτωλικόν** (4000 κάτ.). Οἱ κάτοικοί των ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιεῖαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ἁλατος. Κατ' ἔτος τὴν 10ην Ἀπριλίου Ὑπουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲ πολεμικὰ τοῦ Στόλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν

ήρώων, πού ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἐξοδὸν τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826. Εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληρος λόρδου Βύρωνος.

Ὅπως ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φημιζέται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅσοι εἶναι κλειστοὶ καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εὐβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Ἡ ἀλιεὶα λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιότεραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν.

Γ. ΎΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ὅπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα τὸ δυτικὸν τμήμα ἔχει περισσοτέρας βροχὰς ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν. Τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς εἶναι:

Μεσολόγγιον:	70	ἐκατοστὰ	τοῦ	μέτρου
Ἀργεῖον:	90	»	»	»
Βόνιτσα:	100	»	»	»

Δι' αὐτὸ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεὰν καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερὰ καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία.

Ὁ **Ἀχελῷος** (Ἀσπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερὰ του ποτίζει τὴν αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν ὁποίαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ἄφθονον ἰλύν, τὴν ὁποίαν ἐκφορτώνει εἰς τὰς ἐκβολὰς του, ἤνωσε τὰς **Ἐγρινάδας** νήσους μὲ τὴν ξηρὰν καὶ, καθὼς εἶπομεν, φράσσει ὅλον ἐν περισσότερον τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου.

Καὶ τὸ κλίμα τῆς δυτικῆς Στερεᾶς εἶναι εὐνοϊκώτερον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, τὰ ὁποῖα διασχίζουν τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, προφυλάσσει τὴν δυτικὴν Στερεὰν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους καὶ βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Αἰτωλίας, καθὼς καὶ εἰς τὰ παράλια, εὐδοκίμει ἡ ἐλαία. Εἰς τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιιεργεῖται

και ἡ σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορον, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰ παραποτάμια μέρη ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῶν ὀσπρίων. Ἀλλὰ τὸ κύριον προϊόν τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ καπνός. Οὗτος εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ εὕρισκει καλὴν ἀγοράν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐργαστήσια ἐπεξεργασίας καπνῶν ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἄργινον, τὸ

ὁποῖον εἶναι κέντρον ὅλης τῆς περιοχῆς (15000 κάτ.).

Αἱ ὄρειναι περιοχαὶ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς ἔχουν βαρὺν χειμῶνα. Αἱ πλούσιαι ὁμως ἕροχαὶ καὶ ἡ ἄφθονος χιών, ἡ ὁποία πίπτει εἰς τὰ βουνά, βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων. Δι' αὐτὸ μεγάλα δάση σκεπάζουν τὰ πλάγια καὶ τὰς ράχεις τῶν βουνῶν. Τὰ δένδρα τῶν καὶ ἐδῶ εἶναι διάφορα, ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῆς ὄρεινης ζώνης. Ἐπικρατοῦν ἡ δρυς, ἡ ὄξυα καὶ ἡ ἐλάτη.

Ὅπου τὰ δάση εἶναι πολὺ πυκνά, ἐκεῖ οἱ δασονόμοι ὀρίζουν ποῖα δένδρα πρέπει νὰ κοποῦν, διὰ νὰ ἀραιώσῃ τὸ δάσος. Ἀπὸ αὐτὰ οἱ ὑλοτόμοι κατασκευάζουν δοκοὺς καὶ σανίδας διὰ τὴν οἰκοδομίαν καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων. Τότε ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ξύλευσις. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων οἱ κάτοικοι τῶν ὄρεινῶν μερῶν

έχουν ξύλα και κάρβουνα δια κάυσιμον ύλην. Έπειδὴ ὅμως εἰς τὴν ὄρεινήν περιοχὴν λείπουν οἱ κατάλληλοι δρόμοι, οἱ κάτοικοι δὲν ἐκμεταλλεύονται ὅσον πρέπει τὰ δάση των.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας χρησιμεύει κυρίως τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀχελϋοῦ ρίπτουν δηλαδὴ τὰ ξύλα εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀφήνουν νὰ τὰ παρασύρῃ τὸ ρεῦμα. Αὐτὸ τὰ φέρει κάτω, εἰς τὰ πεδινὰ μέρη.

Εἰς τὴν **Ἀκαρνανίαν** (κοινῶς **Ἐηρόμερον**), ἡ ὁποία εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει κλίμα ὑγρὸν, ἐκτείνονται δάση **βαλανιδέας**. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βαλανίδια εἶναι ἀρίστη τροφή διὰ χοίρους, πολλὰι ἀγέλαι χοίρων τρέφονται εἰς τὰ Ἀκαρνανικὰ ὄρη καὶ εἰς τὸ Μακρυνόρος. Κέντρα τῆς κτηνοτροφίας αὐτῆς εἶναι ὁ **Ἄστακός** (4000), ἡ **Βόνιτσα** καὶ ἡ **Ἀμφιλοχία** (Καρθασαράς).

Ὡστε τὰ δάση δὲν στολιζοῦν μόνον τὰ βουνά, δὲν ἐξυγιαίνουν μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ φέρουν καὶ καλὸν εἰσόδημα εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων.

Ἡ κυρία ὅμως ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὄρεινης Στερεᾶς εἶναι ἡ κτηνοτροφία αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ γαλακτοκομίᾳ διότι τὰ ὄροπέδια καὶ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφήν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῶα. Ὄταν τὴν ἀνοιξὶν τὰ χιόνια λιώνουν, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφήνουν τὰ χειμαδιὰ καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὸ βουνόν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλουσία βοσκὴ διὰ τὰ ποιμνιά των.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά, βούτυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). Ἄλλ' αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν, διὰ νὰ συντηρήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι' αὐτὸ αἱ ὄρειναι περιοχαὶ τῆς Στερεᾶς εἶναι ἀραιότερα κατοικημένα καὶ μόνον μικραὶ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦται εἶναι: τὸ **Καρπενήσιον** (ὑψος 1000 μ.) εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, ἡ **Γρανίτσα** καὶ ὁ **Προυσσός** εἰς τὰ Ἄγραφα, τὸ **Λιδωρικίον** (3000 κάτ.) εἰς τὴν Δωριίδα, ὁ **Ἄστακός**, ἡ **Ἀμφιλοχία** καὶ ἡ **Βόνιτσα** εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν.

γ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς τρεῖς νομούς: 1) τὸν **νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας** με πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας 2) τὸν **νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος** με πρωτεύουσαν τὴν Λαμίαν καὶ 3) τὸν **νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας** με πρωτεύουσαν τὸ

Μεσολόγγιον.

δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μορφή τῆς ξηρᾶς	Όρη: Άγραφα, Τυμφρηστός, Κόραξ ἢ Βαρδουσία, Γκιόνα (2510 μ.), Παρνασσός, Όθρυς, Οἶτη, Καλλιόρμιον, Έλαιών, Κιθαιρών, Πάρνης, Πεντελικόν, Τιμητός, Αἰγάλειος, Γεράνεια, Παναιτωλικόν, Άράκωνθος, Μακρυνόρος, Άκαρνανικά ὄρη. Πεδιάδες Τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Κοπαίδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Έλευσίνας, τῶν Μεγάρων, ἢ Αἰτωλική.					
Ποταμοί	Σπερχειός, Βοιωτικὸς Κηφισός, Ἀχελῷος, Εὐήνος, Μόρνος.					
Λίμναι	Τριγωνίς, Ἀμβρακία, Όζηρός, Ἰλική, Παραλίμνη.					
Ἱεουργικὴ παραγωγή τῆς Στερεᾶς (μετὰ τῆς Εὐβοίας) τοῦ ἔτους 1936.	Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμενα ἐκτάσεις εἰς στρέμματα			Ἄξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς	
	Σιτηρὰ	2450000			870000000	
	Όσπρια	170000			70000000	
	Λαχανικὰ, γεώμηλα κ.τ.λ.	85000			160000000	
	Καπνός, βάμβαξ κ.τ.λ.	500000			750000000	
	Ἄμπελοι	400000			260000000	
	Σταφίς	1480			3000000	
	Έλαιον				200000000	
	Λεμόνια, πορτοκάλια, μανθάρια				21000000	
Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1936	Βόες καὶ ἀγελάδες	ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	82000	70000	45000	1400000	1250000	110000
Διοικητικὴ διαίρεσις	Ἐπιφάνεια εἰς τ. γμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πῦλεις		
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. γμ.			
Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας	6685	1124000	168	Ἀθῆναι 500, Πειραιεὺς 250, Έλευσίς 7, Μέγαρα 11, Θῆβα 7, Λεβάδεια 13.		
Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος	6390	214000	33	Λαμία 15, Στυλίας, Τπάττη, Ἀμφίσσα, Γαλαξιδιον 3, Λιδωρικιον 3.		
Νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	7751	248000	32	Μεσολόγγιον 10, Ἀργίτιον 15, Ναύπακτος 3, Αἰτωλικόν 4, Καρπενήσιον, Ἀστακός 4, Ἀμφίλοχια 3, Βόνιτσα.		

Όλη ἡ Στερεὰ Ἑλλάς	20826	1586000		
-----------------------	-------	---------	--	--

Ἀσκήσεις. — 1. Πῶς θὰ μεταβῆς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Καρπενήσιον; — 2. Ποίαν ὁδὸν θ' ἀκολουθήσῃς, διὰ νὰ μεταβῆς γρηγορώτερα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Ἀγρίνιον; — 3. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἐκάστη. — 4. Ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἕκτασιν 6685 τ. χλμ. Ὁ πληθυσμὸς των κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εὐρέθη 634000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἦτο 1033000. Πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τ. χλμ. κατὰ τὰς δύο ἀπογραφάς; — 5. Σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν πυκνότητα. — 6. Ποῖος ἀπὸ τοὺς νομοὺς τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένους καὶ ποῖος ἀραιότερα καὶ διατί; — 7. Παράλαβε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπνὸν καὶ τὴν σταφίδα.

Β'. — ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΗΠΕΙΡΟΣ

1. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ἀκρωτήριον **Στυλος** (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας) καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ὄροστικὴν μας γραμμὴν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει; — 2. Ποῖαι ὄροσειραὶ ὀρίζουν τὴν Ἑπειρον πρὸς Ἀνατολάς καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν; — 3. Ποῖα τὰ ὀνόματα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πίνδου; σύγκρινε τὸ ὕψος των μὲ τὸ ὕψος τῶν θουνῶν τοῦ τόπου σου. — 4. Ποῖοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγὰς των εἰς τὰς δυτικὰς πλαγιάς τῆς Πίνδου καὶ ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει καθεὶς; Εἰς ποῖον κόλπον χύνεται ὁ Ἄραχδος καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἄφω; — 5. Ποίους ἄλλους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἑπειρος καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος; — 6. Ποίαν μορφήν ἔχει κατὰ τὸν χάρτην τὸ ἔδαφος τῆς Ἑπείρου; Ποῦ εἶναι πεδινόν; — 7. Μὲ ποῖον μέρος τῆς Σπερσαῆς Ἑλλάδος δυνατὸν νὰ ὁμοιάζη ἡ Ἑπειρος κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰ ὕδατα;

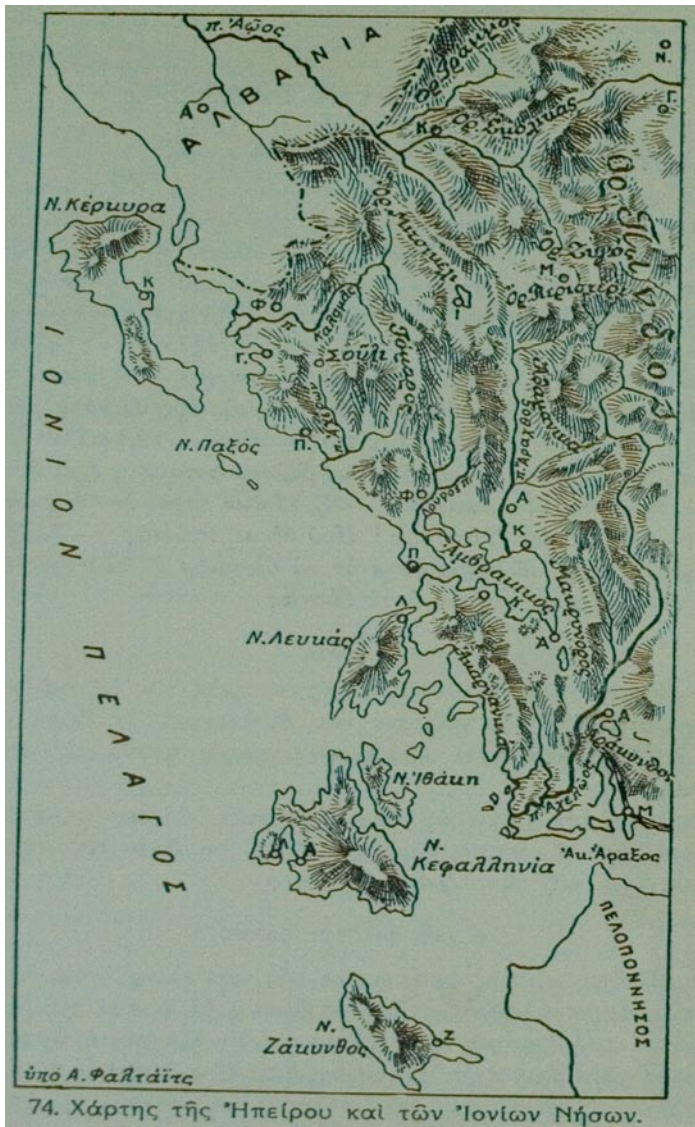
Α'. ΟΡΙΑ

Ἡ Ἑπειρος ἀπλώνεται πρὸς Δυσμὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἕως τὸν κόλπον τῆς Αὐλώνας. Τὸ βόρειον ὅμως τμήμα τῆς, ἂν καὶ ἔχει ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

Ὡς σύνορον μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας θεωροῦμεν τὴν γραμμὴν, ἣ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στυλος καὶ τελειώνει εἰς τὴν λίμνην Πρέσπαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Πίνδος μὲ τὰς ὄροσειράς της καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἑπείρου. Αἱ ὄροσειραὶ τῆς ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον ὁμοιάζουσαν μὲ ὑψηλὰ τεῖχη, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν Ἑπειρον ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἡ ράχis τοῦ Ζυγοῦ.

Ἡ *ράχis* αὐτὴ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὕψος 1650 μέτρων.

Τὰ ὄρη τῆς Πίνδου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Βόιον** ἢ **Γράμμος**, **Σμόλικας**, **Τύμφη**, **Λάγκμος** ἢ **Περιστέρι**, **Ἀθαμανικά** ἢ **Τζουμέρκα**. Τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ Σμόλικας, ὁ ὁποῖος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν *ιδίαν* διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἢ μίᾳ πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γεμίζουσι ὅλην τὴν Ἠπειρον. Τὰ ὀνόματά των εἶναι: **Πάπιγγον**, **Μιτσικέλι**, **Τόμαρος**, **Σουλιώτικα**, **Νεμέρτζικα**, **Κεραύνια**.

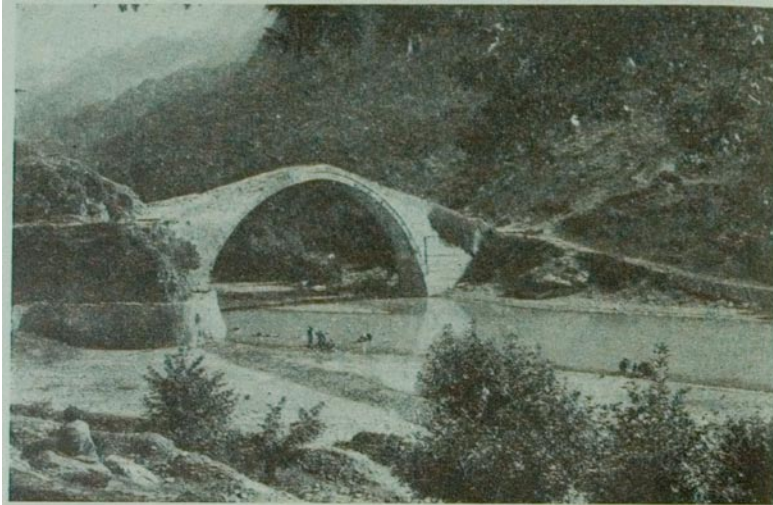
Ὁροπέδιον ὑπάρχει μόνον μετὰξὺ Τομάρου καὶ Μιτσικελίου, τὸ *ὄροπέδιον τῶν Ἰωαννίνων*, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς ὕψος 500 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ θαυότερον αὐτοῦ μέρος τὰ νερὰ σχηματίζουσι λίμνην, ἡ ὁποία λέγεται **Παμβῶτις**. Τὰ νερὰ τῆς χύνονται ὑπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ **Θυάμιδος** ἢ **Καλαμᾶ**. *Πεδιάδα* ἢ Ἠπειρος ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν **Ἀμβρακικὴν** ἢ *πεδιάδα τῆς Ἄρτης*.

Ἡ Ἠπειρος λοιπὸν κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν δυτικὴν Στερεάν. Ὅπως δὲ ἐκεῖνη, ἔτσι καὶ ἡ Ἠπειρος δὲν ἔχει ἀνοικτὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα δι' αὐτὸ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Τώρα κατασκευάζεται μίᾳ μεγάλῃ ὁδῷ, ἡ ὁποία θὰ συνδέσῃ τὰ Ἰωάννινα μὲ τὴν Καλαμπάκκην διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς Ἠπειροῦ εἶναι δύσκολος, διότι ἔχει μίαν μόνον ἀξιόλογον ὁδόν, ἡ ὁποία συνδέει τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ Ἰωάννινα καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἄν ἐξαιρέσωμεν τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, ἡ παραλία τῆς Ἠπειροῦ δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸ καλοὶ λιμένες ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ὁ λιμὴν τῆς Πρεβέζης, καὶ βορειότερον εἰς τὴν Γουμένισσαν καὶ εἰς τοὺς Ἁγίους Σαράντα.

Οἱ ποταμοὶ **Ἄραχθος** καὶ **Λοῦρος** ἐκφορτῶνουν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον πολλοὺς ἄμμους καὶ γῶματα. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἐκεῖ λιμνοθάλασσαι (**Λογαροῦ**, **Τσουκαλιῦ**), αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγάλα

(Φωτογρ. Μ. Χρυσόκη)

75. Παλαιά γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτισης.

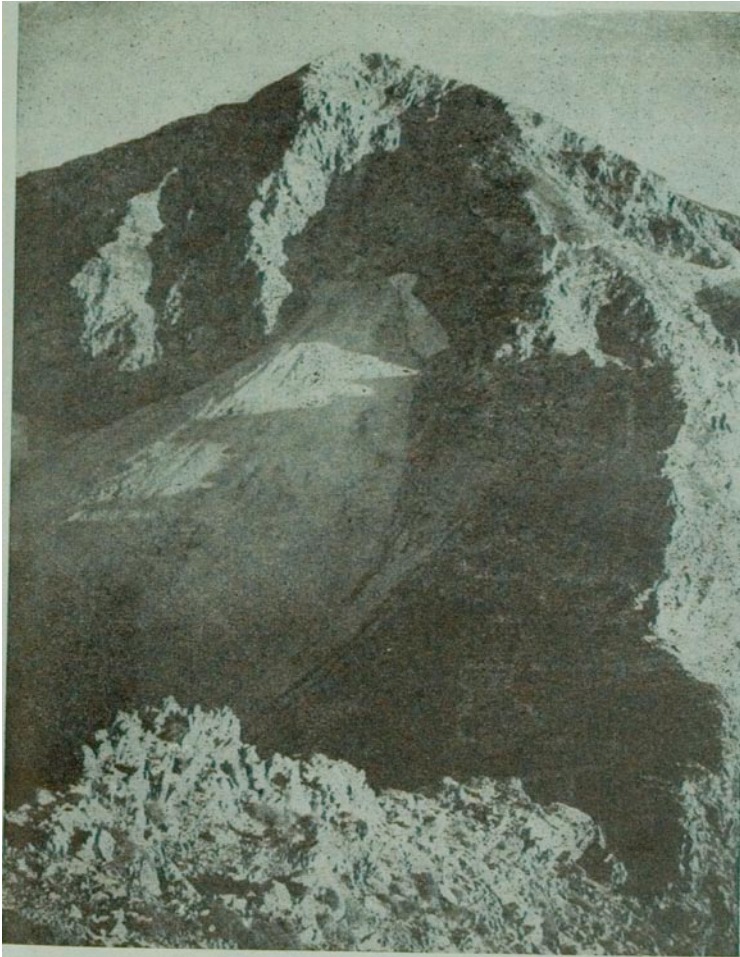
ιχθυοτροφεία.

Δ'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ'

1. Ἡ ὄρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον. — Τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβεστολιθικά ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἠπειρος δέχεται, ὅπως καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλὰς βροχὰς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος), τὰ βουνά της ἔχουν πολλὰς πηγὰς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ τῆς Ἠπείρου εἶναι πολλοὶ καὶ ὀρμητικοί· τὸν περισσότερον μάλιστα καιρὸν εἶναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ἤνοιξαν εἰς τὰ βουνὰ στενάς καὶ βαθείας χαράδρας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ νερὰ κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ Ἀχέρων μάλιστα, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὰ βραχώδη βουνὰ τοῦ Σουλίου, τρέχει μὲ τόσην βοήν καὶ θόρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ σκοτεινὰς φάραγγας τῶν βουνῶν, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι ἐδῶ ἦτο ἡ εἴσοδος τοῦ Ἄδου.

Ἐπειδὴ τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου εἶναι ὑψηλά, ὁ χειμῶν εἰς τὴν

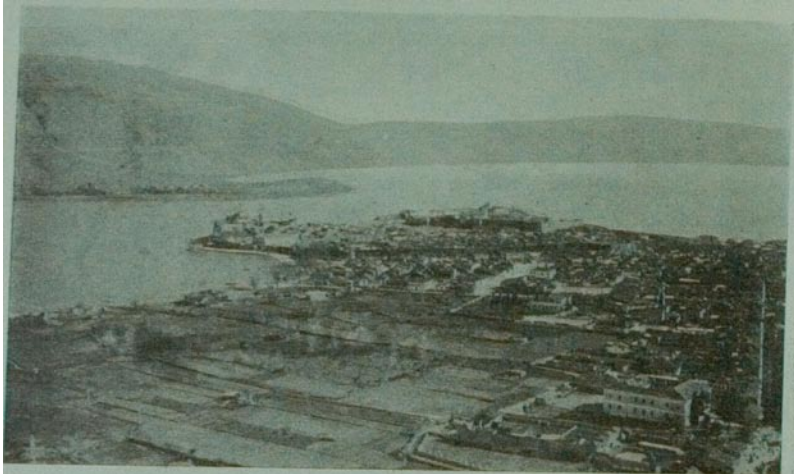

(Φωτογρ. Γ. Παλαροδίου)

76. Η κορυφή του όρους Λάκμου (Περιστερί) ύψ. 2292 μ.

ὄρεινὴν Ἠπειρον εἶναι τραχύς. Δι' αὐτὸ ἀναπτύσσονται ἐδῶ τὰ δένδρα τῶν ὑψηλῶν ζωνῶν, δηλ. ἡ δρυς, ἡ ἐλάτη, ἡ ὄξυα καὶ ἡ ὑψηλὴ πεύκη. Δασώδης εἶναι προπάντων ἡ περιοχὴ τῆς **Κονίτσης**, ὅπου τὰ 35% τοῦ ἐδάφους εἶναι δασωμένα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πίνδου ὑπάρχουν 46 χωρία, τὰ **Ζαγοροχώρια**.

(Φωτ. Τοπογρ. Ὑπ. Υπουργ. Συγκοινωνίας.)

77. Τὰ Ἰωάννινα, ὅπως φαίνονται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

Εἶναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ δρυς. Οἱ κάτοικοί των, καθὼς καὶ τοῦ **Μετσόβου**, ζοῦν ἀπὸ τὴν ὑλοτομίαν καὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς ἀσχολίας αὐτὰς εἶναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των ἄλλοτε ἐξενιτεύοντο εἰς μακρινοὺς τόπους. Ἐκεῖ προώδευον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλοῦτιζον, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνουσαν τὴν Πατρίδα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, καθὼς ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρας, ἀφῆκαν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ ἔθνος. Ἀπὸ δωρεάς τοῦ Ἀβέρωφ ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον θωρηκτὸν τοῦ στόλου μας, ὁ «Ἀβέρωφ». Ἀπὸ δωρεάς τοῦ Τοσίτσα καὶ τοῦ Στουρνάρα ἐκτίσθη τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παράγει σιτηρὰ, οἶνον καὶ ὀπωρικά. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ

δροπεδίου, εις τὰς ὄχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης, εἶναι κτισμένα τὰ Ἰωάννινα (20000 κάτ.). Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν διασταυρῶνται ὁδοὶ ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς χώρας. Δι' αὐτὸ τὰ Ἰωάννινα συγκεντρῶνουν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν ὀλοκλήρου τῆς Ἠπείρου. Ἔχουν δὲ καὶ μίαν περιφέρημον σχολήν, τὴν Ζωσιμαίαν Σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἐδίδαξαν πολλοὶ σοφοὶ διδάσκαλοι. Τότε καὶ ἡ τέχνη (κεντητική, ἀργυροχοϊκή, ἀρχιτεκτονική) ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν. Τέλος εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔζησεν ὁ διαδόητος τύραννος τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ πασᾶς.

78. Καλόβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὰ βόρεια τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ ποιμνιά των ζωὴν νομαδικήν.

Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου τὰ βουνὰ εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλίμα εἶναι γλυκὺ (θαλάσσιον), εὐδοκιμεῖ ἐκεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὰς ἐλώδεις ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν

79. Σαρακατσάνισσες μὲ τὴν ρόκαν.

ποταμῶν Καλαμάκαι Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν ὄρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἶναι ἐδῶ οἱ **Φιλιάται** καὶ ἡ **Παραμυθιά** πλησίον τοῦ ὄρμου τῆς Γουμενίσσης, ἡ **Πάργα** καὶ τὸ **Μαργαρίτιον** νοτιώτερον. Πρὸς Ἀνατολὰς αὐτῶν ὑψώνονται τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ τοῦ Σουνίου. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶται ἔζησαν ἐλεύθεροι ὡς ὄρεινός πολεμικός λαὸς καὶ ὑπερήσπισαν τὴν ἐλευθερίαν των γενναίως ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὄρεινῆς Ἠπείρου εἶναι ἡ **κτηνοτροφία**. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἰγῶν βόσκουν εἰς τὰ πλάγια

80. Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας.

τῶν βουνῶν. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς στάνης (τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἶναι τὰ μόνα ποῦ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἐξαγωγή αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἁγίων Σαράντα.

2. Ἡ πεδιάς τῆς Ἄρτης. — Οἱ ποταμοὶ Ἄραχος καὶ Λούρος μὲ τὰ χώματα καὶ τὴν ἄμμον, ποῦ μεταφέρουν, ἐσχημάτισαν βορειῶς τοῦ Ἀμβρακικοῦ εὐφορωτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιάς αὕτη εἶναι ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι' αὐτὸ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας, παράγει δὲ καὶ σιτηρὰ, ἰδίως ἀραβόσιτον, καὶ καπνόν. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη σχηματίζονται πολλὰ ἔλη, ἐπικρατεῖ εἰς τὴν πεδιάδα ἡ ἐλονοσία. Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλαι ἐργασίαι, διὰ νὰ κανονίσουν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ νὰ ἀποξηράνουν τὰ ἔλη.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εὐρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιάδος: ἡ Ἄρτα (8000 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχου μὲ τὸ περίφημον γεφύρι καὶ τὰς ὠραιὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς, ἡ Φιλιππιάς πλησίον τοῦ Λούρου καὶ ἡ Πρέβεζα (10000) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις αὕτη ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτίας Ἠπειροῦ διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἡ ὁποία διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Πρὸς Βορρᾶν τῆς Φιλιππιάδος εἶναι τὸ Μπιζάνι, ὅπου ὁ στρατὸς μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐνίκησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἠλευθέρωσε τὰ Γιάννενα.

3. Ἡ Βόρειος Ἠπειρος. — Τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἠπειροῦ δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἠπειρον οὔτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώρας οὔτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν βόρειον Ἠπειρον ὁ στρατὸς μας τὴν ἠλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νότιον Ἠπειρον. Οἱ Βορειοηπειρῶται μάλιστα ἠγωνίσθησαν καὶ μόνοι των

γενναίως διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἄλλ' αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν θόρειον Ἡπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἔτσι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελθίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χειμάρρας εὐρίσκονται τώρα ἔξω ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα.

Ε. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτιὰ Ἡπειρος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν **νομὸν Ἄρτης** με πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν 2) τὸν **νομὸν Πρεβέζης** με πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν 3) τὸν **νομὸν Ἰωαννίνων** με πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα καὶ 4) τὸν **νομὸν Θεσπρωτίας** με πρωτεύουσαν τοὺς Φιλιάτας.

Γ. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Μορφή τοῦ εδάφους	Ὀρη: Βόιον, Σμόλικας (2630 μ.), Τύμφη, Λάικμος, Ἀδαμανικά, Πάπιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεράνια. Ὀροπέδιον Ἰωαννίνων. Πεδίαις Ἀμβρακική ἢ τῆς Ἄρτης					
Ποταμοὶ	Ἄραχθος, Λούρος, Ἀχέρον, Θύμιαι ἢ Καλαμάς, Ἄθος.					
Λίμναι	Παμβώτις					
Γεωργικὴ παραγωγὴ ἔτους 1936	Εἶδη καλλιεργεῖς		Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		Ἄξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
	Σιτηρὰ		760000		245000000	
	Ὅσπρια		27000		18000000	
	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.		27000		30000000	
	Καπνός, βὰμβάζ		20000		25000000	
	Ἄμπελοι		55000		13000000	
	Παρτοκάλλια		-		19000000	
Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1936	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
		28000	12000	835000	560000	15000
Νομοὶ	Επιφάνεια εἰς τ. γλμ.	Πληθυσμὸς				Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ		κατὰ τ. γλμ.		

Ἰωαννίνων	5065	155000	30	Ἰωάννινα 20, Κόνιτσα, Μέτσοβο.
Ἄρτας	1741	60000	34	Ἄρτα 8.
Πρεβέζης	1153	75000	65	Πρέβεζα 10, Φιλιππιάς.
Θεσπρωτίας	1592	62000	39	Φιλιάται, Παραμυθία, Μαργαρίτιον.
Σύνολον	9551	352000		

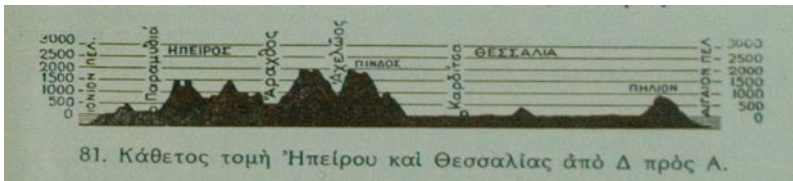
Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχεδιογράφημα τῆς Ἠπειροῦ καὶ τοποθέτησε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Ποίαν ὁδὸν θ' ἀκολουθήσῃς, ἂν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως τὰ Ἰωάννινα; — 3. Εὗρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἠπειροῦ μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

2. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας εὐρίσκεται ἡ Θεσσαλία; — Ποῖα ὄρη περιβάλλουσι ὀλόγυρα τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα; — 3. Ποῖος κόλπος, ἀνοίγεται εἰς τὰ ΝΑ τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χερσόνησον ἀποχωρίζει πρὸς ἀνατολάς; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποῖοι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι παραπόταμοί τοῦ; Διὰ ποίας κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον; — 5. Ποῖον εἶναι τὸ ὄνομα τῆς λίμνης εἰς τὰ ΝΑ τῆς πεδιάδος; — 6. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκαλα, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Βόλον, τὴν Ἐλασσόνα καὶ ὄρισε τὴν θέσιν των.

Α'. ΟΡΙΑ. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΛΑΦΟΥΣ

Ἡ Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολάς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν

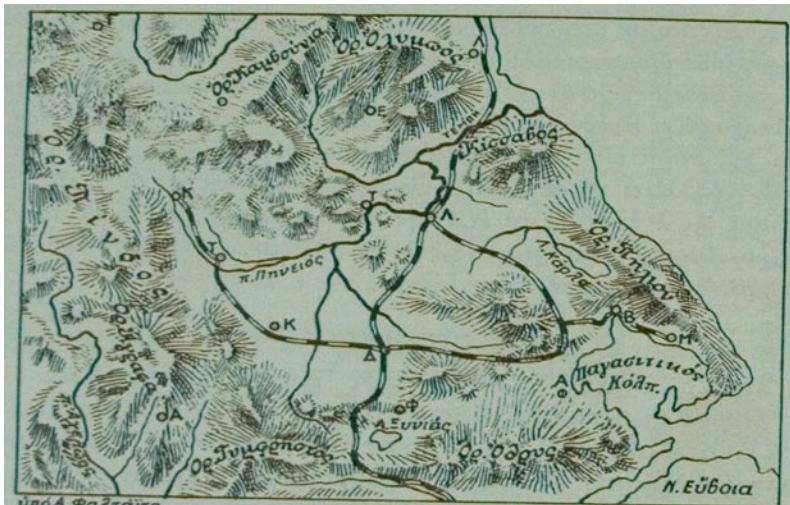

Όθρυν έως τὰ ὄρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὄρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὄριον τῆς Θεσσαλίας. Ἄλλη σειρά ὄρων (Όλυμπος, Κίσσαθος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Θεσσαλίας. Ὡστε ὄρη ὑψηλὰ περιβάλλουν τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς.

Ἡ Πίνδος ὑψώνει ἐμπόδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν Ἥπειρον. Ἐπίσης τὰ ὄρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ὄρεινοὶ ὅμως βραχίονες, οἱ ὁποῖοι τὴν περιβάλλουν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἀπὸ Νότου, ἀφήνουν χαμηλὰς διαβάσεις. Δι' αὐτῶν ἡ Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς Νότον μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς ἡ Θεσσαλία διασχίζεται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνοσειράν. Αὐτὴ ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα εἰς δύο μέρη: τὴν **πεδιάδα τῶν Τρικιάλων** καὶ τὴν **πεδιάδα τῆς Λαρίσης**.

Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ ὄρεινά μέρη, πού εἶναι γύρω εἰς αὐτήν.

Β. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΣ

Ἡ Θεσσαλία ὁμοιάζει μὲ μεγάλην λεκάνην διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλουν βουνά. Δι' αὐτὸ τὰ νερά, τὰ ὁποῖα τώρα μαζεύονται ὅλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ Πηνειοῦ, ἄλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην.

Ἀλλ' ὅταν τὰ νερά ὑψώθησαν ἀρκετὰ καὶ ἔφθασαν ἕως τὸ χαμηλότερον σημεῖον, ποῦ ἦτο μεταξύ Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου, ἤρχισαν

νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν μετὰ τὴν δύναμιν δὲ ποῦ ἔχουν τὰ νερά ὅταν τρέχουν, ἀπέφαγαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς βράχους καὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὠραίαν **κοιλιάδα τῶν Τεμπῶν**. Ἔτσι ἡ Θεσσαλικὴ λεκάνη ἄδειασεν ἀπὸ τὰ νερά.

Ἡ πεδιάς λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας ἦτο κάποτε λίμνη καὶ φυσικὰ τὰ νερά ἔχουν ἀποθέσει εἰς αὐτὴν πολὺ χῶμα. Τὸ χῶμα αὐτὸ εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον (πεδιάς Τρικιάλων καὶ Καρδίτσης) εἶναι μαῦρο, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωπαΐδα διότι τὰ νερά μετέφερον ἀφθονον φυτόχωμα ἀπὸ τὰ γύρω δασωμένα βουνά.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως λεκανοπέδιον (πεδιάς Λαρίσης) τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπὸ κοκκινόχωμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τόσον εὐφορον.

Δι' αὐτὸ μία γεωργικὴ οἰκογένεια, διὰ τὴν ζήσιν ἐκεῖ, χρειάζεται πολὺ περισσότερα στρέμματα ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται μία οἰκογένεια εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων.

Καὶ τώρα ἀκόμη, ἐπειδὴ αἱ ὄχθαι τοῦ Πηνειοῦ δὲν εἶναι ὑψηλαί, ὁ ποταμὸς πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει καὶ μεταβάλλει τὴν πεδιάδα εἰς ἀπέραντον λίμνην· καὶ λιπαίνει μὲν τὴν γῆν μὲ τὴν ἰλὺν, ποὺ ἀφήνει, ἀλλὰ συχνὰ καταστρέφει τὰ σπαρτά.

Καθὼς εἶδομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας ἀποκλείουσι τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ ἡ πεδιάς ἔχει κλίμα ἡπειρωτικόν, δηλ. ἔχει χειμῶνα πολὺ ψυχρὸν καὶ θέρος πολὺ θερμόν. Τὸ θερμομέτρον κατὰ τὸ θέρος δεικνύει μερικὰς φορὰς καὶ ἄνω τῶν 40 βαθμῶν.

Τοιοῦτο κλίμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Πράγματι ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος εὐδοκίμουσι πολὺ εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα, καθὼς καὶ τὰ γεώμηλα καὶ ὁ καπνός. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων, ἡ ὁποία ἔχει περισσότερα νερά, ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβόσιτου, τῶν ὄσπριων καὶ τῶν λαχανικῶν. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης ἐπικρατεῖ ὁ σῖτος.

Πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὰ σπαρτά φέρει συχνὰ ἓνας ἄνεμος τοπικὸς, ὁ λίβας· δηλαδὴ ἄνεμος δυνατὸς φυσᾶ ἀπὸ τὰ γύρω βουνὰ ὅσον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται καὶ γίνεται καυστικὸς καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ φυτά. Δι' αὐτὸ ὅσον προωμώτερα ὠριμάζει ὁ σῖτος, τόσον ὀλιγώτερον κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἄνεμον αὐτόν.

Ἄλλοτε ὁ θερισμὸς ἐγίνετο μόνον μὲ τὸ δρέπανον καὶ ἐχρειάζοντο πολλὰι χιλιάδες ἐργατῶν, διὰ τὴν θερίσιν τὸν ἀπέραντον κάμπον. Ὅταν ἡ ἐσοδεία ἦτο καλή, δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ συναΐξουν τὸν καρπὸν καὶ τὰ δεμάτια πολλὰκις ἐσάπιζαν εἰς τὰ ἀλώνια.

Σήμερον ὑπάρχουν θεριστικαὶ μηχαναὶ καὶ μὲ αὐτὰς ὁ θερισμὸς γίνεται καὶ γρηγορώτερα καὶ εὐδηνότερα. Ὑπάρχουν καὶ ἀλωνιστικαὶ μηχαναὶ, μὲ τὰς ὁποίας τὸ σιτάρι χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄχυρον καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα. Τέλος μὲ ἄλλας μηχανὰς ὀργώνουν καὶ σπείρουσι καλύτερα. Τώρα καὶ τὰ χωράφια οἱ γεωργοὶ δὲν τὰ ἀφήνουσι πλέον χέρσα, ἀλλὰ τὰ δυναμώνουσι μὲ λιπάσματα. Ἔτσι καὶ αὐξάνουσι τὴν παραγωγὴν τῶν καὶ τὴν καλυτερεύουσι.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄλμυροῦ εὐδοκίμει πολὺ ὁ καπνός, εἰς δὲ τὰς περιοχὰς τοῦ Τυρνάθου καὶ τῆς Καλαμπάκας ἡ μορέα. Ὡστε

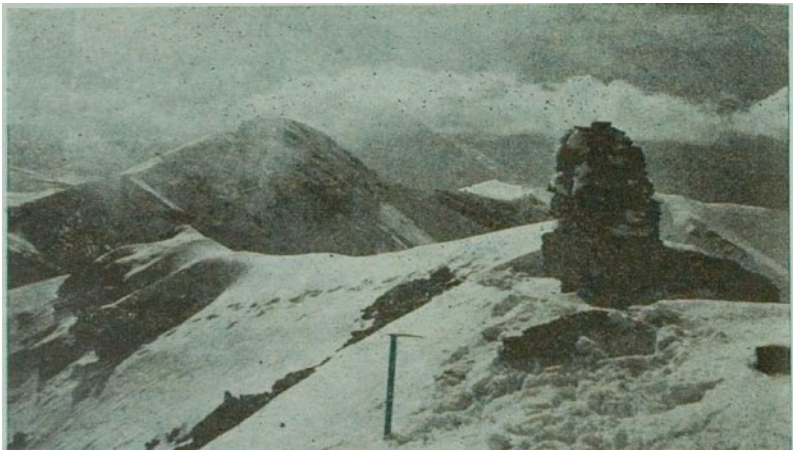
τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸ ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

Ἄλλοτε ὅλη ἡ πεδιάς ἦτο κτήμα ὀλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπέξημίωσε τοὺς ιδιοκτῆτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγροὺς εἰς τοὺς χωρικοὺς.

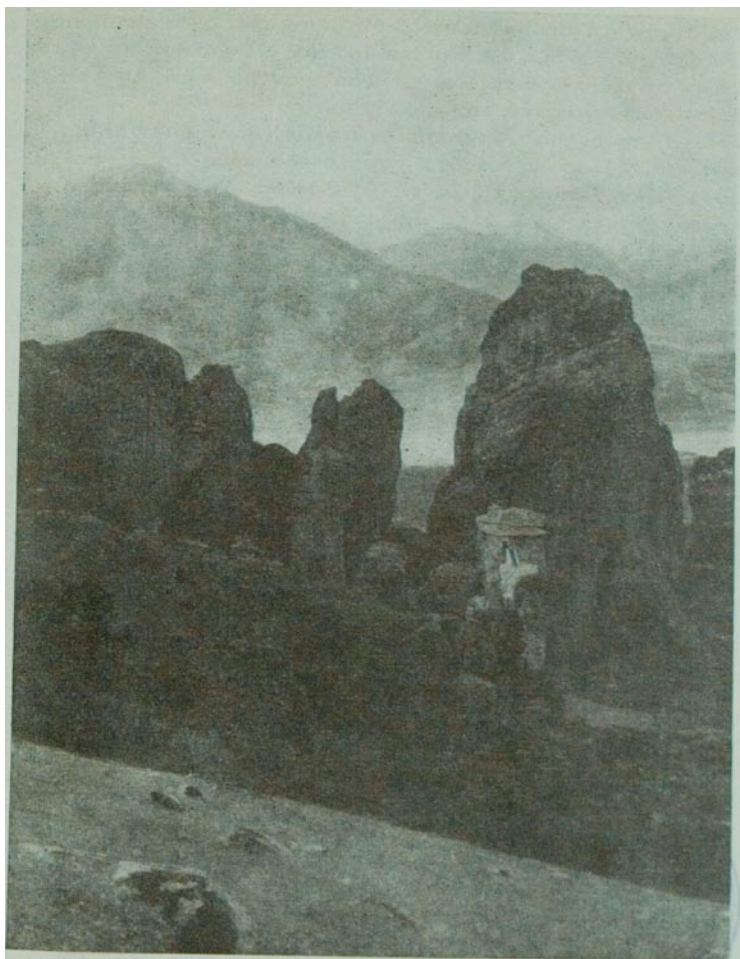
Ἡ Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφροωτέρας πεδιάδας μας, ἀλλ' ἔχει πολλὰ ἔλη. Τώρα τὸ Κράτος ἀγωνίζεται ν' ἀποξηράνη τὰ ἔλη καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ. Ὅταν τελειώσουν αἱ ἐργασίαι αὐταί, καὶ ἡ παραγωγή τῶν σιτηρῶν θ' αὐξήσῃ καὶ ὁ τόπος θ' ἀπαλλαγθῇ ἀπὸ τὴν ἐλονοσίαν.

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ Ὄλυμπος, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Ἑλλάδος (ὑψὸς 2918 μ.). Εἰς τὰς κορυφάς του τὰ χιόνια δὲν λιώνουν ποτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ὡς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν του ἦτο ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Δάση ἐλάτης καὶ ὄξυας σκεπάζουν τὰς ράχεις καὶ τὰς

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφάς τοῦ Ὄλύμπου χιονισμένη.

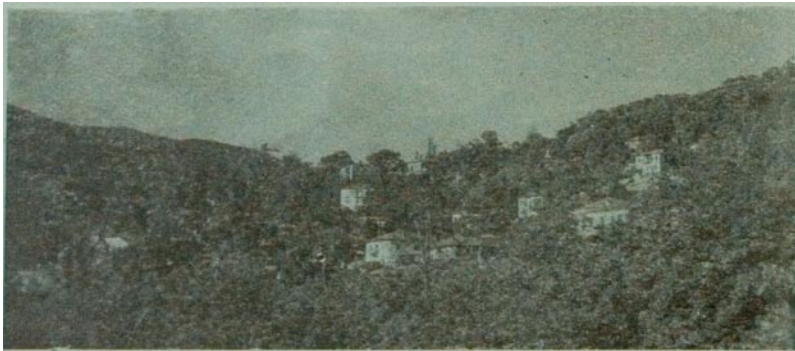

85. Τὰ Μετέωρα.

πλαγιάς του ὄρους, ἐνῶ εἰς τὰς γυμνὰς κορυφάς του ἔχουν τὰς φωλεάς των οἱ ἀετοί. Ἐδῶ εἶχαν καὶ τὰ λημέρια των οἱ περιφῆμοι κλέφτες τοῦ Ὀλύμπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω βουνὰ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Πρὸ πάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσιαι βόσκαί, εἰς τὰς ὁποίας νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποιμνιά των. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ Θεσσαλικὴ κτηνοτροφία πολλὰ.

Εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται **Μετέωρα**. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπῆρχον ἄλλοτε 21 βυζαντινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηροῦνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται

86. Ὁ Κισσός, ἐν ἀπὸ τὰ ὠραῖα χωρία τοῦ Πηλίου.

τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ποὺ εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἐγένετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ ὁποῖον ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀνεβαίνουν μὲ κλίμακας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σκαλισθῆ εἰς τὸν βράχον.

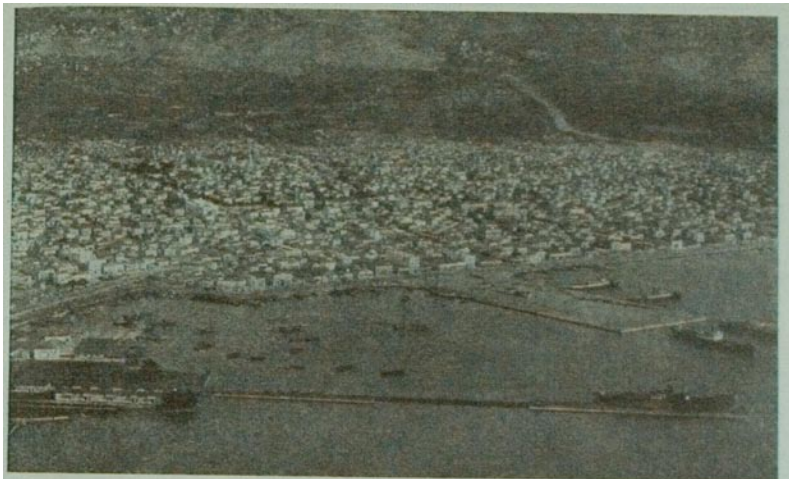
Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγυιάς, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάθου. Τὰ **Ἀμπελάκια**, ποὺ εἶναι εἰς τὴν βορειάν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ὠνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὰ πολλὰ των ἀμπέλια. Τὴν φήμην των ὅμως τὰ Ἀμπελάκια τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατερ-

γασίαν τῶν νημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπώλουν εἰς ξένους τόπους. Διότι εἶχον τέλειον συνεταιρισμόν, ὁ ὁποῖος ἐφρόντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ὑλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὠραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτήν.

Ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** ἔχει γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα. Δι' αὐτὸ τὸ **Πήλιον** εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον ἀπὸ ἐλαιάς, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν 24 μεγάλα καὶ ὠραιότατα χωριά (Μακρυνίτσα, Πορταριά, Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεγώνια, Κισσὸς κ.τ.λ.).

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Κέντρα, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ Θεσσαλικά προϊόντα, εἶναι ἡ **Λάρισα** (25000 κάτ.), τὰ **Τρίκκαλα** (20000), ἡ **Καρδίτσα**

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ἰ. Πηρ. Ἰ. Πουγγ. Συγκοινωνίας)

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμὴν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(15000), ὁ **Βόλος** (42000), ὁ **Ἄλμυρός** (6000), ὁ **Τύρναβος** (7000),

ἡ Ἐλασσὼν καὶ ἡ Καλαμπάκα (3000).

Ἡ Λάρισα εὐρίσκεται εἰς θέσιν κεντρικὴν καὶ ἤτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ἄλλ' ὁ Βόλος, ἂν καὶ εἶναι νέα πόλις, ἀπέκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν· διότι ἔχει ὠραῖον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς σπουδαιότερας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχώνια καὶ Μηλέας. Εἶναι πόλις ὠραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργαστάσιά του κατασκευάζουν ὑφάσματα, τσιμέντα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, σιγάρα κ.τ.λ. Πρὸς Δυσμᾶς τοῦ Βόλου εἶναι ἡ κωμόπολις **Βελεστίων**, ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Φερραί**. Εἶναι πατρὶς τοῦ ἐθνομάρτυρος Ρήγα τοῦ Φερραίου.

Ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. Ἄλλ' ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενὰ τοῦ **Σαρανταπόρου**. Αὕτῃ ἤτο ἡ πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μὲ τὴν ὁποίαν ἠλευθερώθη ἡ δυτικὴ Μακεδονία (9 Ὀκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία διαίρεται εἰς δύο νομούς: 1) τὸν **νομὸν Λαρίσης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν **Λάρισαν** καὶ 2) τὸν **νομὸν Τρικκάλων** μὲ πρωτεύουσαν τὰ **Τρίκκαλα**.

Γ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ἔμπορικὴ παραγωγή τῆς Θεσσαλίας τοῦ ἔτους 1936	Εἶδη καλλιέργειας		Καλλιεργούμενα ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
	Σιτηρὰ		2360000		620000000	
	Ὕσπρια		110000		50000000	
	Λαχανικὰ, γεώμηλα		85000		85000000	
	Καπνός, βόμβαξ		280000		300000000	
	Ἄμπελοι		100000		20000000	
Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1936	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
			100000	60000	17000	1330000

Νομοί	Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότερα πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλ.	
Λαρίσης	7620	300000	40	Λάρισα 25, Βόλος 42, Ἀλμυρός, Φάρσαλα, Βελεστίνον, Ἀργιὰ, Τύρναβος 7, Ἐλασσών.
Τρικιάλων	5865	240000	41	Τρίκικλα 20, Καρδίτσα 15, Καλαμπάκα 3.
Σύνολον	13485	540000		

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημείωσε τὸν ροὺν τοῦ Πηνειοῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριωτέρας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Λάρισαν καὶ β') ἀπὸ τὸν Βόλον. — 3. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξιδεύσης ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἕως τὴν Καλαμπάκαν; — 4. Διὰ τί ἡ Θεσσαλία ἔχει ἓνα μέγαλον ποταμὸν καὶ ἡ Ἡπειρος πολλοὺς; — 5. Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας πού ἐξήτάσαμεν.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὄρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν; Ποῖα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν; — 2. Ποία χώρα εὐρίσκεται πρὸς Α τῆς Μηκεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ ὄριον μεταξὺ των; — 3. Ποῖοι μεγάλοι ποταμοὶ διασχίζουν τὴν Μάκεδονίαν ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος; — 4. Εὔρε τὴν λίμνην Πρέσπαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ὄροθετικὴν γραμμὴν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἕως τὸν Νέστον ποταμὸν. Ἀπὸ ποίαν ἄλλην λίμνην διέρχεται ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ ποίας κορυφογραμμὰς ἀκολουθεῖ; Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α') μὲ τὰ ἀλβανικὰ καὶ β') μὲ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα; — 5. Ὀνόμασε τὰ κυριώτερα ὄρη τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας. — 6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς τῆς ἔχουν τὰς πηγὰς των ἐντὸς τῆς ὄροθετικῆς γραμμῆς; — 7. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας. — 8. Ὀνόμασε τὰς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Μακεδονικῆς παραλίας. — 9. Ποίας πόλεις

τῆς Μακεδονίας γνωρίζεις καὶ πῶς ἔμπορὸς νὰ ταξιδεύσης ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως αὐτάς;

ΕΚΤΑΣΙΣ. ΟΡΙΑ.

Ἡ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου ἀπὸ τὴν Πίνδον ἕως τὴν Ροδόπην. Ὡς ὄριον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν **Σκάρδον** καὶ τὸ **Ρῖλον** ὄρος. Ἄλλ' ὄλην τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος τῆς τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μεταξύ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χρησιμεύουν αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν ὄρεων **Βόρας**, **Κόζακον**, **Κερκίνη** (Μπέλες) καὶ **Βροντοῦ**.

Ἄλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατέφικον καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἀλλὰ πρὸ 16 ἐτῶν ἔγινεν ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπήγαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας ἤλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν πρὸ πάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Βουλγαρίας μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς ἐπύκνωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μας ἔχει ἄνω τοῦ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου ψυχῶν.

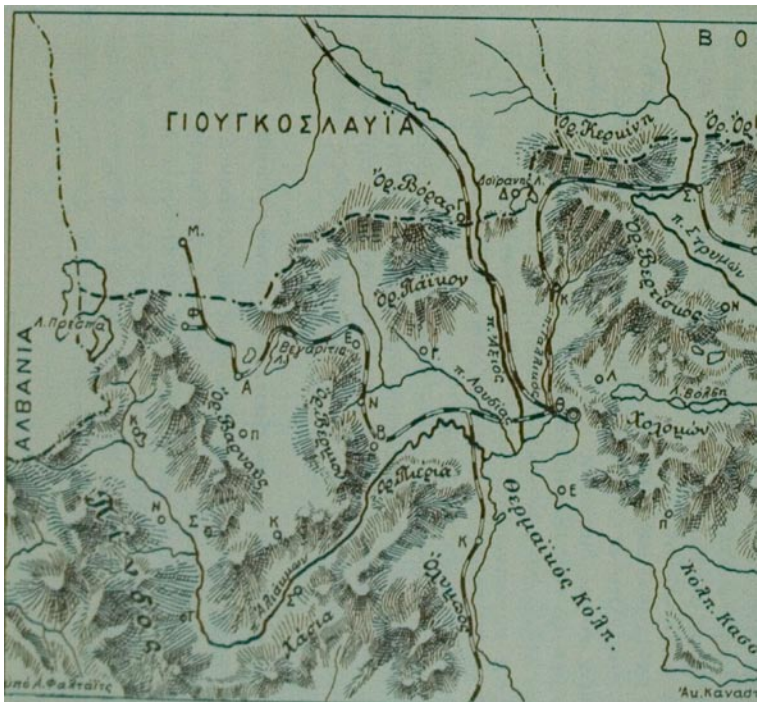
Δύο ὄροσειραὶ, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀπὸ Βορρά πρὸς Νότον, ἡ μία τοῦ **Βερμίου** καὶ ἡ ἄλλη τοῦ **Βερτίσκου**, διαιροῦν τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη: τὴν δυτικὴν, τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

α'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΛΛΑΦΟΥΣ

Ὅπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινή. Τὰ ὄρη τῆς σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν εἶναι τὰ ὄρη **Βαρνοῦς** (Περιστέρι), **Σινιάτσικον** καὶ **Μπούρινος**, εἰς τὴν δευτέραν δὲ σειρὰν τὰ ὄρη **Βόρας** καὶ **Βέρμιον**. Εἶναι ὄρη ὑψηλά· τὰ περισσότερα ὑπερβαίνουν τὰ 2000 μ.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν ὑψηλά

88. Χάρτης τής Μακεδονίας υπό κλίμακα 1 : 2000

λεκανοπέδια. Και αυτά εύρισκονται εις δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη.

Εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἡ ὁποία εύρίσκεται μεταξύ Πίνδου καὶ Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἐξῆς λεκανοπέδια: 1) Ἡ **λεκάνη τῆς Βρυγηίδος ἢ τῆς Πρέσπας**, ἡ ὁποία εύρίσκεται εἰς ὕψος 850 μέτρων καὶ ὅλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην· 2) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Ὀρεστιάδος**, ὅπου εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (ὕψος 620 μ.) καὶ 3) ἡ **λεκάνη τοῦ ἄνω Ἀλιάκμονος**.

Εἰς τὴν δευτέραν σειράν, ἡ ὁποία εύρίσκεται μεταξύ Βαρνοῦντος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εύρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἐξῆς: 1) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Πελαγονίας ἢ τοῦ Μοναστηρίου** (ὕψος 600 μ.), τοῦ ὁποίου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης, ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εύρίσκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Ἑορδαίας ἢ τῆς Πτολεμαΐδος**, ὅπου εἶναι ἡ **Βεγορίτις ἢ λίμνη τοῦ Ὀστρόβου** καὶ ἡ **λίμνη τοῦ Ἀμυνταίου** καὶ 3) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Κοζάνης**.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ὁμοιάζουν μὲ τὰ Ἀρκαδικά. Ὅπως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη τῶν σκεπάζονται ἀπὸ νερὰ καὶ σχηματίζουν ὠραιότατας λίμνας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καθαρῶτα νερὰ καὶ πολλὰ ψάρια. Ὅπως ἐκεῖ ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπα καὶ ἡ Βεγορίτις χύνονται εἰς καταβόθρας. Ὅταν τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· ὅταν πάλιν μὲ τὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερὰ κατέρχονται.

Ἄλλ' ὅπως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ κατώρδωσαν ν' ἀνοίξουν δίοδον ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ἴόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὕδατα ἤνοιξαν δίοδον μεταξύ Βερμίου καὶ Πιερίων καὶ ἐχύθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά ἄλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξύ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὐταὶ διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μεταξύ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δὲ, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμμαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ διευθύνονται ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ (ὁδὸς Λαρίσης-Κοζάνης-Ἀμυνταίου, ὁδὸς Γρεβενῶν-Καστορίας-Φλωρίνης).

Από την δίοδον, ή όποία ύπάρχει μεταξύ Βόρα και Βερμίου, διέρχεται ή σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Φλωρίνης. Μία άλλη γραμμή πρόκειται νά συνδέση την Καλαμπάκαν με την Κοζάνην και με τό Άμύνταιον, καθώς και με την Βέροϊαν.

Β'. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Έπειδή ή Μακεδονία εύρίσκεται βορειότερον από τās άλλας έλληνικές χώρας και έπειδή τὰ λεκανοπέδιά της πρὸς Δυσμās τών Πιερίων και τοῦ Βερμίου εἶναι ύψηλά και άπομακρυσμένα από την θάλασσαν, τό κλίμα τῆς δυτικής Μακεδονίας κατά τόν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν. Έπειδή δέ τὰ ὄρηπέδιά της εἶναι άνοικτά πρὸς Βορράν, οἱ βόρειοι άνεμοι, οἱ όποιοι τότε έπικρατοῦν, εἰσρρομοῦν και φέρουν άφθόνους χιόνιας.

Ένεκα τούτου ή θερμοκρασία εἰς τὰ ὄροπέδια τῆς Κοζάνης και τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 και 18 βαθμοὺς ὑπὸ τό μηδέν. Τότε αἱ λίμναι παγώνουν, τό δέ χιόνι γίνεται αἰτία νά διακόπτονται συχνά αἱ συγκοινωνίαί. Ὡστε ή δυτική Μακεδονία έχει κλίμα ήπειρωτικόν. Τό θέρος ὅμως, ένεκα τοῦ ὕψους τών ὄρέων και τών ὄροπεδίων, δέν εἶναι πολὺ θερμόν και δέν μένει χωρίς βροχάς. Δι' αὐτό ή δυτική Μακεδονία έχει περισσότερα ὕδατα από την άνατολικήν Ελλάδα.

Τὰ ὄρη τῆς δυτικής Μακεδονίας στολιζονται με πυκνά δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας και Σερβίων καθώς και τό Βέρμιον. Τὰ δάση των αποτελοῦνται κυρίως από δρυς, καστανέας, ὀξύας, ἔλατα και ὕψηλά πεύκα. Δι' αὐτό πολλοι από τοὺς κατοίκους τών ὄρεινῶν μερῶν καταγίνονται με την ὕλοτομίαν και την παρασκευήν ξυλανδράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς δυτικής Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ άγρια ζῶα: αλώπεκες, λύκοι, άρκτοι, κουνάβια, άγριόχοιροι, καθώς και λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

Τὰ ὄρη τῆς δυτικής Μακεδονίας παρέχουν και τροφήν διά μικρά ζῶα. Δι' αὐτό εἶναι άνεπτυγμένη ή κτηνοτροφία προβάτων και αἰγῶν και ή γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς Βλάστης, τό βούτυρον και τὰ κασέρια τοῦ Καταφυγίου, τῆς Σιατιστής και τών χωρίων τών Γρεβενῶν.

Εἰς τὰ ὄροπέδια και εἰς τās κοιλάδας οἱ κάτοικοι άσχρολοῦνται

μέ την γεωργίαν και μέ την ἀμπελουργίαν. Σίτος, ἀραβόσιτος, βρίζα και φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς **Πτολεμαΐδος** (Καϊλαρίων) και τῆς **Φλωρίνης**, καπνός δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάχμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἡλιαστὸ κρασί τῆς Σιατίστης.

Ἀπὸ τὰ ὀπωροφόρα εὐδοκιμοῦν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρυδέαι και αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάχμονος εὐδοκιμεῖ και ἡ μορέα και εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βομβυκοτροφία.

Γ. ΠΟΛΕΙΣ

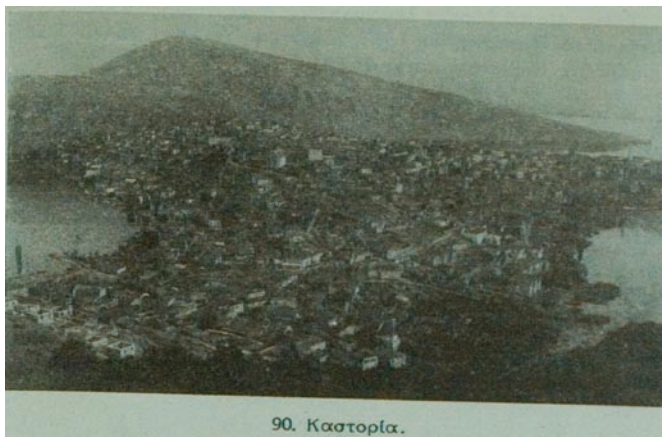
Ἐπειδὴ ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινή, δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιὰ κατοικημένη και αἱ πόλεις, ποὺ ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτὴν, εἶναι μικραί. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων εἶναι ἡ **Κοζάνη** (13000 κάτοικοι), ἡ **Πτολεμαΐς** (7000 κάτ.), τὸ

89. Φλώρινα.

Ἀμύνταιον (Σόροβιτς) και ἡ **Φλώρινα** (11000), εἰς δὲ τὴν δυτικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων τὰ **Γρεβενά**, ἡ **Σιάτιστα** (5000) και ἡ **Καστοριά** (10000). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάχμονος εἶναι αἱ κωμοπόλεις **Σέρβια** και **Βελθενδός**.

Ἡ **Κοζάνη** εὐρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο σπουδαίων ὁδῶν: τῆς ὁδοῦ Λαρίσης-Ἀμυνταίου και τῆς ὁδοῦ Καστορίας-Βεροίας,

90. Καστορία.

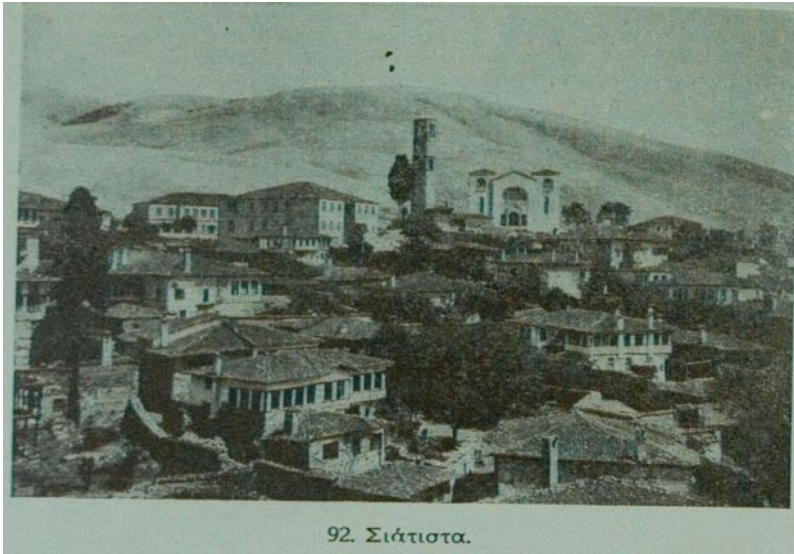
ἔχει δὲ κλίμα ὑγιεινὸν (ὕψόμετρον 730) δι' αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ὁμοίως ἡ **Φλώρινα** εἶναι κέντρον πλουσίας γεωργικῆς περιφέρειας, ἀνεπτύχθη δὲ ὡς ἐμπορικὴ πόλις, διότι ἔχει σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μετὴν Θεσσαλονικίην.

Ἡ Καστορία εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν μικρὰν χερσόνησον, τὴν ὁποίαν βρέχουν τὰ νερὰ τῆς λίμνης. Εἶναι πόλις παιλαιὰ μετὰ βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ παλαιὰ ἀρχοντικὰ σπίτια, προῦδευσε δὲ μετὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν. Τὰ ψάρια τῆς λίμνης εἶναι πολλὰ καὶ νόστιμα καὶ τὰ ψαρεύουν μετὰ πλατιά μονόξυλα (πέγκες, αὐγοτάραχον). Πλησίον τῆς Καστορίας εἶναι τὸ χωρίον **Στάπιστα**, ὅπου ὁ Παῦλος Μελάς ἔπεσε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μακεδονίας. Νοτιώτερον ἢ **Σιάπιστα** εἶναι κτισμένη εἰς ὕψος 950 μ., ἤκμασε δὲ ἄλλοτε μετὰ τὴν ἀμπελοργίαν καὶ τὴν

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ τῆς Καστορίας.

γουναρικήν και με τὸ ἐμπόριον. Καὶ αὐτή, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιὰ ἀρχοντικά με ὠραία ξυλόγλυπτα. Τέλος εἰς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ὡς κέντρα ἐμπορικὰ τὸ **Μοναστήριον** καὶ ἡ **Κορυτσά**. Ἄλλ' αἱ πόλεις αὗται ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικὰ κράτη.

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ κεντρικὴ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βερμίου ἕως τὸ ὄρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν τῆς πλευρᾶν ἀποτελοῦν τὰ ὄρη **Κόζακον**, **Πάικον** καὶ **Κερκίνη**, τὰ ὅποια διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Ὅπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ κεντρικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει: 1) τὸ **βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης** 2) τὴν περίξ **ὄρεινὴν χώραν** καὶ 3) τὴν **Χαλκιδικὴν χερσόνησον**.

Ἡ δυτικὴ παραλία τοῦ Θερμαϊκοῦ εἶναι ὁμαλὴ καὶ δὲν ἔχει λιμένας. Καλὸς φυσικὸς λιμὴν ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ βάθος τοῦ Θερμαϊκοῦ

κόλπου: ὁ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἄλλ' οἱ ποταμοὶ Ἄξιός καὶ Ἀλιάκμων μὲ τὰς ἀφθόγους ὕλας, τὰς ὁποίας ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολὰς των, θὰ ἀπέκλειον τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Δι' αὐτὸ

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπογρ. Σηγκαλονικίας)

93. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἄξιοῦ. Εἰς τὴν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο στόμια, μὲ τὰ ὁποῖα χύνεται ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

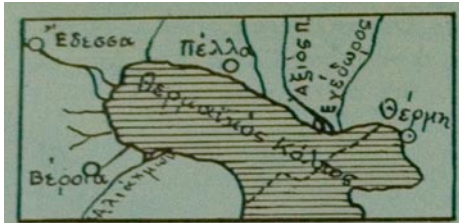
τελευταίως μὲ τεχνικὰ ἔργα μετέδεσαν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἄξιοῦ δυτικώτερον.

Ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἔχει μικρὸν βάθος (20-30 μ.) καὶ φημίζεται διὰ τὰ πολλὰ ψάρια του, καθὼς καὶ ὁ Στρυμονικὸς κόλπος.

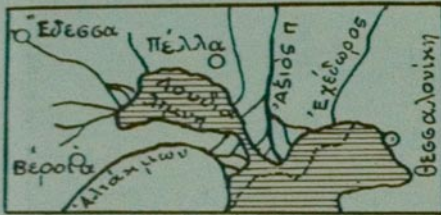
Β'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. ΤΟ ΒΑΘΥΠΕΔΟΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τὸ μεγάλο αὐτὸ βαθύπεδον εἶναι δημιούργημα τῶν ποταμῶν Ἄξιοῦ καὶ Ἀλιάκμονος. Εἰς παλαιστάτην δηλ. ἐποχὴν, ἑκατὸν περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἔφθανε βαθύτερον ἕως τὰ σημερινὰ Γενιτσά. Ἡ ἀρχαία Πέλλα, τῆς ὁποίας τὰ εἰρηπία σώζονται ἐκεῖ πλησίον, ἦτο παράλιος πόλις. Ἄλλ' ὁ Ἄξιός καὶ ὁ Ἀλιάκμων μὲ τὰς προσχώσεις των ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία λίμνη ἐξηκολούθει νὰ σχηματίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιάδος, ἡ λίμνη τῶν Γενιτσῶν.

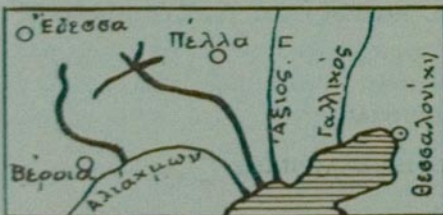
Περί τὸ 500 π.χ.

Περί τὸ 100 π.χ.

Περί τὸ 500 μ.χ.

Μετὰ τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα.

94. Ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος
ἄλλοτε καὶ τώρα.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἄφηναν πολλὰ νερὰ εἰς τὴν πεδιάδα. Αὐτὰ ἐλίμναζαν καὶ ἔκαμναν ἀκατοικήτους μεγάλας ἐκτάσεις.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Κράτος μας ἔκαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μεγάλα ὑδραυλικά ἔργα. Οἱ μηχανικοὶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάδυναν, ἤνοιξαν διώρυγας καὶ ἔτσι ἀπεξήραναν τὰς λίμνας καὶ ἐπροφύλαξαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας. Τώρα μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὰς διώρυγας ὅλη αὐτὴ ἡ ἐκτασις ποτίζεται κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ 1250000 στρέμματα ἔγιναν καλλιεργήσιμα. Ὅπου πρὶν ἐπρασίνιζαν στάσιμα νερά, ἐκεῖ τώρα ἡ γῆ σπείρεται καὶ κυματίζουν σπαρτά. Ἀγροὶ μὲ σιτάρια καὶ κάλαμπόκια καὶ σησάμια, φυτεῖται ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνόν, κῆποι καὶ λαχανικά καὶ ὄπωροφόρα ἀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, ποῦ

ἐξεφύτρωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. Ὁ κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

Ὁ Ἄξιός δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἕως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. Ἐτσι ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄξιου καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

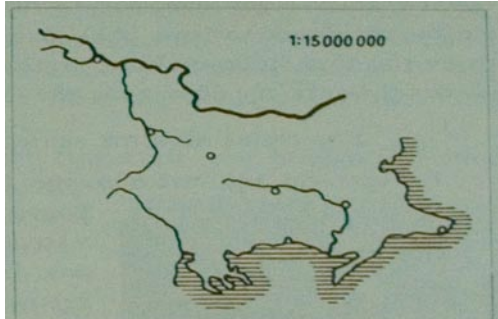
Ἐνα μόνον κακὸν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἢ μακρὰ κοιλάς τοῦ Ἄξιου: τὴν ἀφήνει ἀνοιχτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Ὁ Βαρδάρης, ὅπως λέγεται ἐκεῖ ὁ ὀρητικὸς βορρᾶς, ξηραίνει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτείας τοῦ κά-

μπου. Δι' αὐτὸ το βαθύπεδον, ἂν καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλίμα του πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὸ ἠπειρωτικὸν εἶναι ὅμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἐκτὸς τῆς γεωργίας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἐκτεταμένας καὶ πλουσίας βοσκὰς τῆς ἢ περιοχῆ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βοῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμήμα τῆς πεδιάδος εἶναι τὰ **Γενιτσά** (10000), εἰς δὲ τὸ νότιον τμήμα, τὸ ὁποῖον λέγεται Ρουμλούκι, εἶναι ὁ **Γιδᾶς**. Αἱ γυναῖκες τοῦ Ρουμλουκιῦ φοροῦν ὡραίαν μακεδονικὴν ἐνδυμασίαν μὲ ὑψηλὸν κεφαλόδεμα ὡς περικεφαλαίαν.

Πλησίον εἰς τὰ Γενιτσά εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ὑψώματα τῶν

95. Ὁ Ἄξιός ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἕνας ἄλλος ποταμὸς (ἢ Μοράβα) πηγάζει σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος καὶ διευθύνεται πρὸς Βορρᾶν.

Γενιτσών είχαν οχυρωθή τὸ 1912 οἱ Τούρκοι ποὺ ὑπερήσπιζον τὴν Θεσσαλονίκη. Ἄλλ' ὁ στρατός μας με ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντῖνον κατέλαβε τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη.

2. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὑψώνονται βουνά. Τὰ βουνὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάικον, Πιέρια) εἶναι δασώδη καὶ ἔχουν πολλὰς πηγὰς με ἄφθονα νερά. Δι' αὐτὸ οἱ πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ λαχανοκῆπους καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων.

(Φωτογρ. Ὅμοια. Συλλόγου)
96. Καταρράκτης Νάουσας.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων, ὑπάρχουν τρεῖς ὠραῖαι πόλεις: ἡ **Βέροια** (15000 κάτ.), ἡ **Νάουσα** (11000) καὶ ἡ **Ἐδεσσα** (13000). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημίζεται διὰ τὰ ἐκλεκτὰ τῆς προϊόντα ἡ Ἐδεσσα διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ σταφύλια τῆς, ἡ Νάουσα διὰ τὰ κρασιά τῆς, ἡ Βέροια διὰ τὰ καρπούζια καὶ τὰ λαχανικά τῆς. Καὶ αἱ τρεῖς ὅμως φημίζονται περισσότερο διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των, διὰ τὰ νήματα καὶ τὰ υφάσματά των, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐφάμιλλα με τὰ εὐρωπαϊκά. Εἶναι κυρίως βιομηχανικαὶ πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον

μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἐργοστάσιά των.

Ὑψηλὰς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι αἱ μηχαναὶ τῶν ἐργοστασίων των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἀλλοῦ, με τὸν ἀτμόν, ἀλλὰ με τὴν δύναμιν ποὺ ἔχει τὸ νερόν, ὅταν πίπτῃ ἀπὸ ὕψος. Ὁ Ἐδεσσαῖος μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἐξ ὠραίου κα-

ταρράκτας. Όπως υπελόγισαν, με την δύναμιν των δὴ ἤμποροῦσαν νὰ ἠλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

Ἡ **Ἐδέσσα** εὐρίσκεται ὑψηλὰ εἰς τὸν αὐχένα, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὰ ὄρη Βέρμιον καὶ Βόραν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν Θεσσαλονίκην με τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν, διέρχεται ἀπὸ αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι ὄχυρά, διὰ τοῦτο ἡ Ἐδέσσα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2. Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἢ **Κατερίνη** (10000 κάτ.) ἔχει μεγάλο ἐμπόριον καυσόξυλων καὶ ξυλανθράκων. Διότι ἡ περιοχὴ τῆς, καθὼς καὶ τῆς Ναούσης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτήρας διὰ τὰς γραμμὰς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ὑπάρχουν μεγάλαι ἀλυκαί.

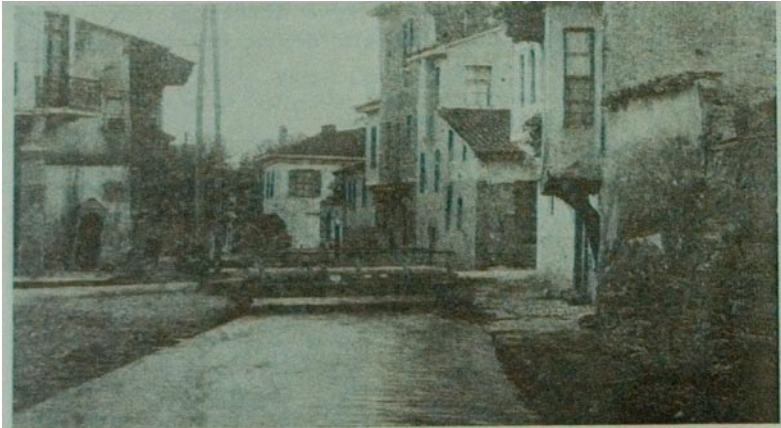
Ἄν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκεῖ τὸ **Λιτόχωρον** εἶναι κέντρον παραθερισμοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν καὶ ὅσοι θέλουσι νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς Ἑλλάδος.

3. Βορειότερον τὰ ὄρη Βόρας καὶ Πάικιον σχηματίζουν μίαν πλατεῖαν λεκάνην, ἡ ὁποία μετὰ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται

(Φωτογρ. Ν. Ζογράφου)
97. Καταρράκτης Ἐδέσσης.

Άλωπία. Τὰ βουνὰ αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς βορεί-
ους ἀνέμους· ἐπειδὴ δὲ ἔχει καὶ ἀφύθονα νερά ὅλη ἡ περιοχή εἶναι

98. Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Βόδας ρεεὶ διὰ μέσου τῆς πόλεως.

εὐφορωτάτη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν πρὸ πάντων τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοκῆς εἶναι ἡ **Ἀρδέα** (Σούμποσκον).

Ἡ μορέα εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιού, ἀνατολικῶς τοῦ Παϊκού ὄρους, ὅπου εἶναι ἡ **Γουμένιτσα**. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν **Γευγελὴν** καὶ τὴν **Δοϊράνην**, τρέφουν μεταξοσκώληκας. Ἄλλ' αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιού ἕως τὰ ὄρη Κερκίνην καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἶναι εὐφοροί. Δι' αὐτὸ μόνον μικραὶ πόλεις ὑπάρχουν ἐδῶ ὁ **Λαγκαδὰς** (3000 κάτ.), ὅπου ὑπάρχουν θερμαὶ πηγαὶ καὶ τὸ **Κιλκίς** (6000 κάτ.). Τὸ **Κιλκίς**, καθὼς καὶ ὁ **Λαχανάς**, ἐν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους Βερτίσκου, εἶναι ὀνομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας, διότι ἐκεῖ ὁ στρατός μας ἐνίκησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἠλευθέρωσε τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εὐρίσκεται ἡ

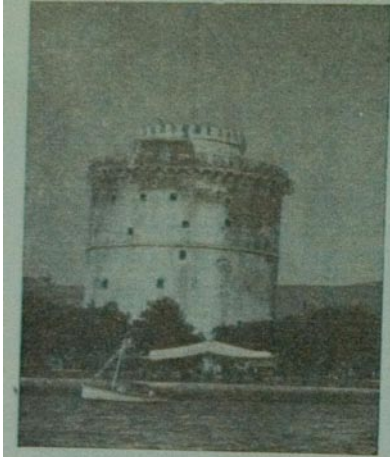
Θεσσαλονίκη, ἡ «νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π.Χ. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ ὁποία εἶχε γίνε

πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμὴν, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἔκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τὴν ὠνόμασε δὲ Θεσσαλονίκην ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινεν εὐθὺς ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρικὴ καὶ ὁ λιμὴν τῆς ἐξαιρετος, ἡ Θεσσαλονίκη ἤχμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀργότερα. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς μάλιστα χρόνους ἦτο ἡ δευτέρα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλαν τείχην καὶ πύργους καὶ ὠραιστάτους ναοὺς. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτῶν, καθὼς ἡ Ἁγία Σοφία, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἡ Παναγία τῶν Χαλκέων, σῴζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν.

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν καὶ πολλοὶ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

100. Ὁ Λευκὸς Πύργος, ἕως τὸν ὁποῖον ἔφθαναν τὰ τεῖχη, ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκη.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε πάλιν ἐλληνική. Τὴν 26 Ὀκτωβρίου, ἑορτὴν τοῦ πολιούχου Ἁγίου Δημητρίου, ὁ στρατὸς μας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1916 τρομερὰ πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ ὁ περικαλλῆς ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἀργότερα ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας ὁδοὺς, κήπους καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς.

Ἔτσι ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας καὶ μεγαλύτερας πόλεις μας. Εἶναι ἡ τρίτη πόλις τοῦ κράτους κατὰ πληθυσμὸν (240000 κάτ.) καὶ

συγχρόνως ὁ δεύτερος ἐμπορικὸς μας λιμὴν μετὰ τὸν Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρικὴ, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ τὴν συνδέουν μὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν Σερβίαν.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει καὶ ἐλευθέρα ζώνη ἐκεῖ δηλ. οἱ ἔμποροι ἢμποροῦν νὰ ἐκφορτώουν καὶ νὰ ἀποδηκεύουν τὰ ἐμπορεύματά των, ὅσα προορίζονται διὰ τὴν Σερβίαν ἢ δι' ἄλλας ξένας χώρας. Καὶ ἐμπορικὴ ἐκθεσις γίνεται εἰς τὴν Θεσσαλονίκη καθε Σεπτέμβριον.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς ἔχει καὶ σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἔχει ἓνα ἀπὸ τοὺς τελειότερους

101. Ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκτίσθη πιθανῶς τὸν 6ον αἰῶνα μ.Χ.

ἀλευρομύλους τῆς χώρας
μας, μηχανουργεία,
νηματοουργεία,
ύφαντουργεία, ἐργοστάσια
καπνοῦ, ζυμαρικῶν καὶ
βυρσοδεψεία. Μὲ τὸ
Πανεπιστήμιον δὲ καὶ τὰς
ἄλλας σχολὰς τῆς ἔγινε
καὶ πνευματικὸν κέντρον
τῆς βορείας Ἑλλάδος.

3. Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Ὅπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι πολὺ ὄρεινὴ. Τὰ ὄρη **Χολομών** καὶ **Χορτιάτης** διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ μὲ τὰς διακλαδώσεις των γεμίζουν ὅλην τὴν χερσόνησον. Τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη ἔχουν καὶ αἱ λίμναι **Βόλβη** καὶ **Λαγκαδά**, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

Αἱ τρεῖς ὅμως μικρότεροι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπολήγει ἡ Χαλκιδική, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Καὶ οἱ δύο κόλποι, πού σχηματίζονται μεταξύ των (**Σιγγιτικὸς καὶ Τορωναῖος** ἢ τῆς **Κασσάνδρας**) ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ἰσθμοὶ ἐνώνουν τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ ἰσθμὸς μάλιστα τῆς ἀνατολικωτέρας χερσονήσου εἶναι τόσον στενός, ὥστε ὁ Ξέρξης, ὅταν ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος τὸ 490 π.Χ. τὸν ἔκοψε, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν στόλον του.

Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ Ἄθως (2000 μ.). Λέγεται καὶ Ἅγιον Ὄρος, ἐπεὶδὴ εἰς τὰς κλιτύς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ ἔχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἐκεῖ σήμερον ζοῦν 5000 μοναχοί, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ἔχουν κέντρον τὰς **Καρυάς**.

Τὸ κλίμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιον. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ

παράλια μέρη εὐδοκίμει ἡ ἐλαία, τὰ δὲ βουνά της στολιζονται με
 ὠραία δάση. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ χερσονήσος εἶναι πολὺ ὀρεινὴ, ἀκόμη
 δὲν ἀπέκτησε καλοὺς δρόμους καὶ
 τὰ δάση της δὲν χρησιμοποιοῦνται
 ὅσον πρέπει.

(Φωτ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπ. Συγκ.)

103. Ὁ Ὅρος Ἄθως ἢ τὸ Ἅγιον Ὅρος
 ὑψώνεται ὡς τεράστιος
 κῶνος.

Ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει ὑπὸ τὸ
 ἔδαφος πολλὰ ὄρυκτά. Εἰς τὰ
 ἀνατολικά τοῦ Χολομῶντος
 ὑπάρχει μεταλλεῖον σιδηροπυρίτου
 καὶ μολύβδου (Ἰσθόρος), εἰς δὲ τὰ
 δυτικά ὑπάρχουν ὄρυχεῖα λευκολί-
 δου καὶ χρωμίου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ
 Χαλκιδικὴ εἶχε πολλὰς καὶ σπου-
 δαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτάς, τὰ

Σπάγαιρα, ἦσαν πατρὶς τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους· δύο ἄλλαι, ἡ
Ὀλυνθος καὶ ἡ **Ποτιδαία**, ὑπήρξαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μόνον χωρία καὶ μερικὰς κωμοπόλεις.
 Σπουδαιοτέρα εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (4000 κάτ.), ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται
 εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ
 Χαλκιδικῆς.

γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ἘΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ἸΛΑΤΑ

Ὅπως εἰς τὴν κεντρικὴν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν
 αἱ ὄρσειραι ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Εἰς
 τὰ βόρεια ἐκτείνονται ἡ **Κερκίνη** (Μπέλες), τὸ **Μενοίκιον**, τὸ
Φαλακρὸν καὶ ὁ **Μούντζινος**, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ **Παγγαῖον** καὶ τὸ
 χαμηλὸν ὄρος **Σύμβολον**.

Μεταξὺ τῶν ὄρσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν δύο λεκανοπέδια: τὸ
λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν καὶ τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Δράμας**. Αἱ
 λοφοσειραὶ ὅμως, πού ὑψώνονται μεταξὺ των, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ
 συγκοινωνία δὲν ἐμποδίζεται, ὁ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εὐκόλως
 ἀπὸ τὸ ἐν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

Ἐπειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὄρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὕδατα τῶν λεκανοπεδίων δὲν εὕρισκον ἐλευθέραν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ ἐσχημάτιζον εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην **Κερκινίτιν** (ἢ π' **Ἀχινού**). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμῶν καὶ ὁ Ἀγγίτης, οἱ ὅποιοι ἐχύνοντο εἰς τὴν λίμνην αὐτὴν, συχνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερὰ ἐσκέπαζον ὀλόκληρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρών καὶ κατέστρεφον συχνὰ τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα, ὅπως καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοί, ἀντὶ νὰ καταστρέφουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἰς εὐφορίαν εἶναι μοναδικαί. Ἐδῶ οἱ ἄγροὶ σπείρονται δύο φορὰς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ἀραβοσίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα! Πλήθος χωρίων συναντῶμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωή.

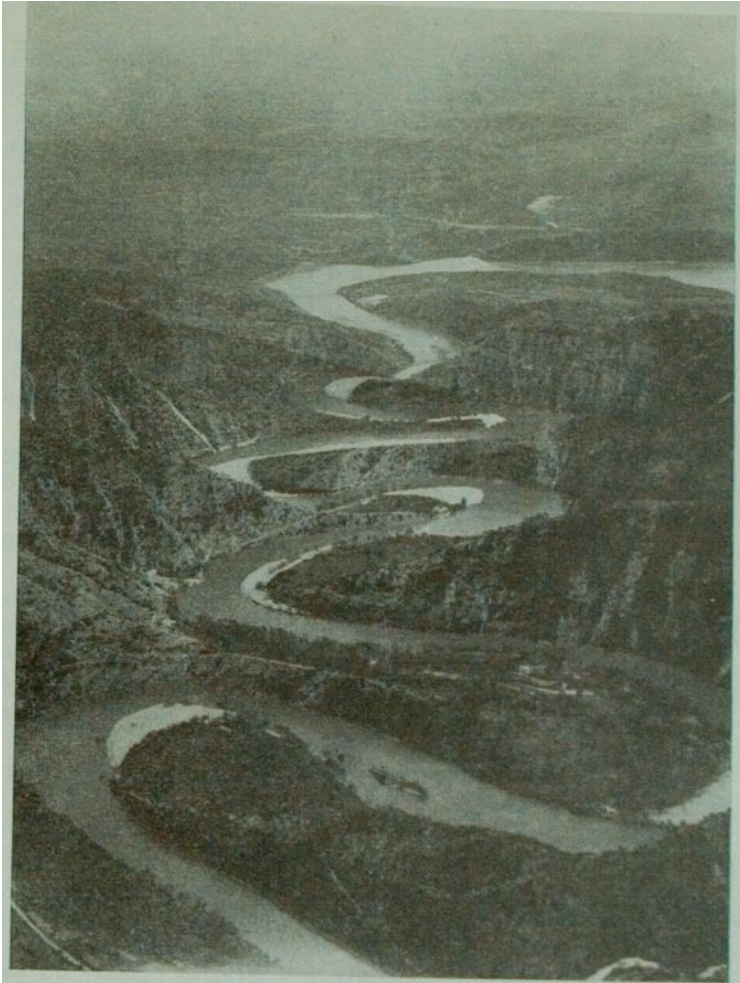
Ὅπως ὁ Ἄξιός, ἔτσι καὶ ὁ Στρυμῶν ἔχει τὰς πηγὰς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῆ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἤνοιξε στενάς φάραγγας ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνὰ (στενά Κρέσνας καὶ Κλειδίου ἢ Ροῦπελ). Δι' αὐτὸ ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ φυσικὴν ὁδὸν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ μόνον μία ἀμαξιτὴ ὁδὸς ὑπάρχει ἕως τώρα εἰς αὐτήν.

Καὶ ὁ **Νέστος** εἶναι μεγάλος ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ ὄροσειραι τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του ὁμοῦς ὁ Νέστος ἐσχημάτισεν εἰς τὰς ἐκβολὰς του ἓνα μεγάλο καὶ εὐφορον βαθύπεδον.

Β'. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ

Ἄν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν ἠπειρωτικὸν κλίμα· διότι, ὅπως εἴπομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας τὰ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις·

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ύληρ. Ύποστρ. Σημοσιωτικής)

104. Ὁ Νέστος. Τοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος. Τὸ θέαμα εἶναι θαυμάσιον.

τὸ χῶμα τῶν εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρά, ὄσπρια, γεώμηλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἡ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται τρίτη μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λοφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

Ὁ καπνὸς θέλει πολλὰς φροντίδας. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπεύρου τὸν σπόρον εἰς τὰς πρασιάς, τὸν δὲ Μάιον μεταφυτεύου τὰ φυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικὰς γραμμὰς. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἕως ὅτου τὸ φυτὸν ἀναπτυχθῆ καὶ βγάλῃ φύλλα.

Τὸν Ἰούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίσουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδὴ. Κάθε πρωὶ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ ξεκινοῦν διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἐμπρὸς εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, ποὺ ἐκιτρίνισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαδιάζουν καὶ τὰ ἐκδέτουν πρῶτα εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ξηρανθοῦν.

Τὰ ἀνώτερα φύλλα εἶναι μικρότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ξεχωρίζουν κατὰ ποιότητος εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. Ἔτσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἐργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν παύουν.

Ὁ καπνὸς τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τρεῖς πόλεις: αἱ **Σέρραι** (30000 κάτ.), ἡ **Δράμα** (32000) καὶ ἡ **Καβάλλα** (50000).

Αἱ **Σέρραι** κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα· ἦσαν κέντρον ἑλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον πρὸ ἐτῶν τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φορὰς (1913 καὶ 1917). Ἀπὸ τότε ἡ πόλις ἐκτίσθη μὲ νέον σχέδιον καὶ ἔγινε πάλιν ἡ ὠραιότερα πόλις τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἡ **Δράμα** ἔχει πλουσίας πηγὰς καὶ μεγάλας καπνοφυτείας. Ἐχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

Ἡ **Καβάλλα** εἶναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος· διότι τὸ κλίμα της εἶναι πολὺ εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ διὰ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Εἶναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

Ἄλλαι μικρότεραι πόλεις εἶναι ἡ **Νιγρίτα** (7000), τὸ **Σιδηρόκαστρον** (7000), ἡ **Ἐλευθερούπολις** (Πράβι, 5000), τὸ **Λοξάτον** καὶ ἡ **Χρυσόπολις** εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ Σιδηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εὐρίσκεται εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἣ ὁποία φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1630000 κατοίκους. Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς ἑννέα νομοὺς: 1)

τὸν νομὸν Κοζάνης, 2) τὸν νομὸν Φλωρίνης, 3) τὸν νομὸν Πέλλης, 4) τὸν νομὸν Κιλκίς, 5) τὸν νομὸν Θεσσαλονίκης, 6) τὸν νομὸν Χαλκιδικῆς, 7) τὸν νομὸν Σερρῶν, 8), τὸν νομὸν Δράμας καὶ 9) τὸν νομὸν Καβάλλας.

Ἡ πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πίνακα (σελ. 139) μὲ παχύτερα στοιχεῖα.

ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

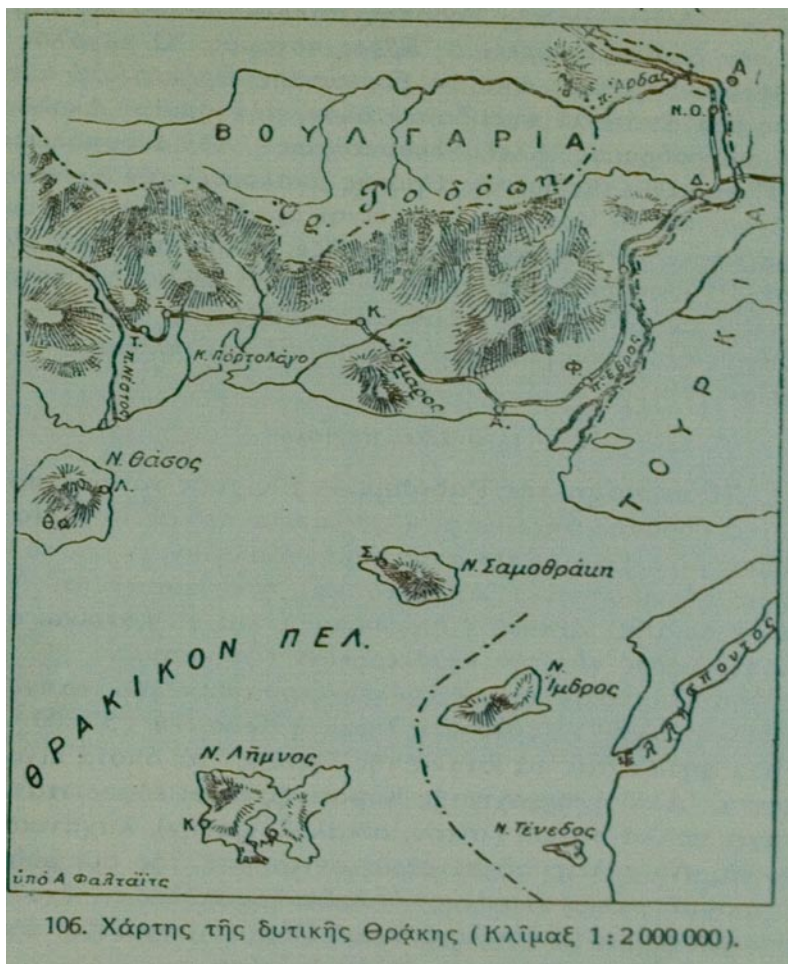
Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	Ὀρη: Γράμμος (2520 μ.), Βόιον, Βαρνοῦς (2330 μ.), Βίτσι, Σινιάτσικον, Μπούρινος, Βόρας (2500 μ.), Βέρμιον (2000 μ.), Χάσινα, Καμβούνια, Πίερα, Ὀλυμπος (2918 μ.), Κερκίνη (2000 μ.), Μενοίκιον, Φαλακρὸν, Μούντζινοσ, Βερτίσκιος, Χορτιάτης, Χολομῶν, Κερδύλιον, Παγγαῖον, Σύνβολον, Ἄθως (2000 μ.). Ὀροπέδια τῶν Δεσσαρητικῶν λιμνῶν, τῆς Ὀρεστιάδος, τῆς Πελαγονίας, τῆς Πτολεμαΐδος. Βαθύπεδα: τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν, τῆς Δράμας.					
Ποταμοὶ	Ἀλιάκιων, Ἀξιός, Στρυμῶν, Νέστος, Ἐγέθωρος.					
Λίμναι	Βρυγητὶς (Πρέσπα), Βεγορίτις (Ὀστρέθου), Καστορίας, Δοϊράνης, Βόλβη, Λαγκαδᾶ.					
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1936	Εἶδη καλλιεργεῖας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα			Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
	Σιτηρὰ	5200000			1750000000	
	Ὅσπρια	220000			105000000	
	Λαχανικὰ, γεωμήλα	150000			180000000	
	Καπνὰ, βᾶμβάκι	225000			2350000000	
	Ἀμπελοὶ	135000			48000000	
	Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια	-			14000000	
Κτηνοτροφία: Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1936	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	480000	90000	24000	1900000	1000000	150000
Νομοὶ	Ἐπιφάνεια εἰς τ. γλμ.	Πληθυσμὸς			Σπουδαιότεραι πόλεις	
		ἐν ὄλῳ		κατὰ τ. γλμ.		
Κοζάνης	6297	195000		31	Κοζάνη 14, Γρεβενὰ 4, Σιάτιστα 3, Πτολεμαΐς 6.	
Φλωρίνης	3502	145000		42	Φλώρινα 15, Καστορία 8.	
Πέλλης	2720	110000		41	Ἐδεσσα 11, Γιαννιτσὰ 8, Ἀρδέα.	

Θεσσαλονίκης	6308	625000	83	Θεσσαλονίκη 250, Κατερίνη 10, Βέροια 15, Νάουσα 10, Λαγκαδάς.
Κιλκίς	2505	90000	36	Κιλκίς 6, Γουμένισσα.
Χαλκιδικής	3205	80000	22	Πολύγυρος 3, Αρναία.
Σερρών	4055	210000	51	Σέρραι 30, Νιγρίτα 7, Σιδηρόκαστρον 7, Ζίγνα.
Δράμας	3495	135000	38	Δράμα 30.
Καβάλλας	2170	135000	62	Καβάλλα 50, Πράβιον, Χρυσόπολις.
Άγιον Όρος	340	5000	17	Καρυαί.
Όλη ή Μακε- δονία	34600	1630000		

Άσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς αὐτὴν τὰς παραλίους πόλεις. — 2. Δείξε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρόμοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη. — 3. Ποῖαι πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Θεσσαλονίκη; — 4. Διατί ὁ σιδηροδρόμος Θεσσαλονίκης-Σερρῶν κάμνει τόσον μεγάλην καμπή; — Ποίας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξιδεύσης μὲ τὸ αὐτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λάρισαν ἕως τὴν Φλώριναν; — 6. Πῶς θὰ ὑπάγης ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη εἰς τὴν Καστορίαν; ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθης; — 7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μακεδονίας ἔγιναν μεγάλαι μάχαι κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913; — 8. Εὔρε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ ὀλοκλήρου τῆς Μακεδονίας. Σύγκρινε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεάν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν (α') ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β') ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ καπνῶν καὶ γ') ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

4. Η ΘΡΑΚΗ

1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν; — 2. Ἀκολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνόρων μας ἀπὸ τὸ σημεῖον ὅπου διασταυρῶνεται μὲ τὸν Νέστον ποταμὸν ἕως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐβρου. Περιέγραψε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διευθύνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ὁ Ἐβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν.

— 3. Ποία είναι ἡ μορφή τοῦ ἐδάφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάλτζαν.

Α'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Νέστου ἕως τὴν Προποντίδα καὶ ἕως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν ὄριον πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸν Αἴμον. Εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ

ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλύτεραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Καὶ τὴν Θράκην ὄλην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν βορείαν Θράκην πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἔκαμαν βουλγαρικὴν. Τὴν νοτίαν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπηλευθέρωσεν ὁ στρατός μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ' ἡ ἀνατολικὴ Θράκη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅταν ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1922). Ἔτσι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη εἶναι σήμερον ἑλληνικὴ, ὁ δὲ Ἔβρος εἶναι τὸ πρὸς Ἀνατολὰς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἀρκετοὶ Τούρκοι. Οὗτοι παρέμειναν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ἘΛΛΑΦΟΙΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ αἱ ὄροσειραὶ (**Ροδόπη, Ίσμαρος**) ἐκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν μεταξύ των ἓν λεκανοπέδιον, τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Κομοτινῆς**.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ Ἔβρος ποταμός. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ποταμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι' αὐτὸ ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ σπουδαίαν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρουπόλεως-Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, ποὺ ἔχουν καὶ αἱ ὄροσειραὶ καὶ εἶναι ὁμαλὴ. Μόνον εἰς ἓν μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ **Πόρτο Λάγου**. Ἡ εἰσοδὸς του εἶναι στενὴ· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, ὁ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλούσιον ἰχθυοτροφεῖον.

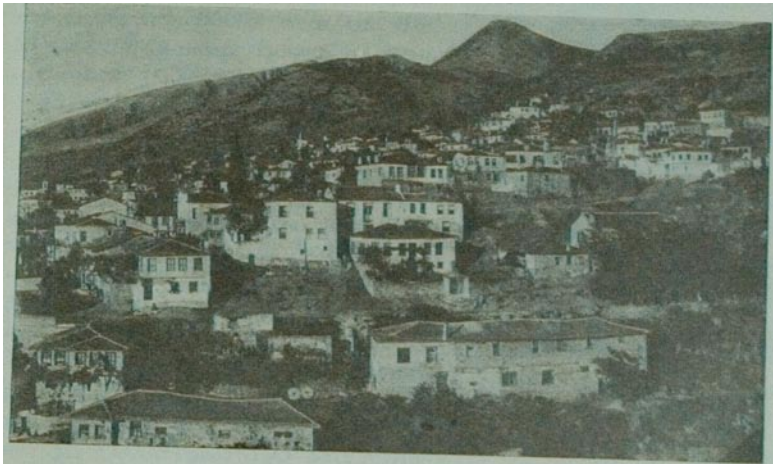
Γ'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. Ἡ **περιοχὴ τῆς Ροδόπης**. — Εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἡ ὁποία ἔχει τὸ ἴδιον ἔδαφος

μέ τήν ἀνατολικήν Μακεδονίαν καί τὸ ἴδιον κλίμα (ἠπειρωτικόν). Δι' αὐτὸ καί ἐδῶ παράγεται ἡ ἰδία ἐκλεκτὴ ποιότητος καπνοῦ (μυρωδάτος) καί οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τήν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν.

Μετὸ ἐμπόριον καί μετὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ **Ξάνθη** (34000 κάτ.) καί ἡ **Κομοτινή** (32000). Πρὸ πάντων φημίζονται τὰ καπνὰ τῆς Ξάνθης, τὰ ὅποια εἶναι περιζήτητα. Ἄλλ' ἡ περιοχὴ τῆς Κομοτινῆς εἶναι εὐφορωτάτη καί παράγει πολλὰ σιτηρὰ (σίτον, σίκαλιν, κριθήν), λαχανικά καί ὀπωρικά. Αἱ πόλεις αὗται εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης-Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καί μετὸν λιμένα τοῦ Πόρτο Λάγου. Καί ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἐξάγουν πολλήν ξυλείαν.

2. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἑβρου. — Εἰς τὸ θρακικὸν βαθύπεδον ὁ Ἑβρος ἔκαμε βαδείας προσχώσεις. Τὸ ἔδαφός του εἶναι στρωμένον μετ

107. Μερικὴ ἀποψὶς τῆς Ξάνθης.

μαλακὴν καί εὐφορον γῆν. Αἱ προσχώσεις αὗται ἐξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηυθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰς συχὰς δὲ πλημμύρας μένουσιν μεγάλαι ἐκτάσεις πλησίον τοῦ Ἑβρου ἀκαλλιέργητοι.

Τὸ κλίμα εἰς τὰ παράλια εἶναι θαλάσσιον· εἰς μέρη μάλιστα προφυλαγμένα ἀπὸ τὸν βορρᾶν εὐρίσκομεν πεῦκα καὶ ἐλαίας. Ἄλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θαδυπέδου τὸ κλίμα εἶναι ἠπειρωτικὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ Σουφλί καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ 20 θαυμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ θέρος ὅμως εἶναι θερμὸν ὥστε τὸ κλίμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Δι' αὐτὸ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης εἶναι γεωργοί, ἡ δὲ Θράκη παράγει πολλὰ σιτηρά. Εἰς ὑγρὰ καὶ θαλτώδη μέρη εὐδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σιγάμι.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἑβρου εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ ἡ μορέα. Ἀπέραντοι μορεῶνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ὀρεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνα τῆς, ὅπως ἄλλου ἔχουν τὸ ἀμπέλι. Ὅπως δὲ ἄλλου κατὰ τὸν τρυγητὸν ὄλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, τρέχουν εἰς τὰ ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτὰ κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπριλίον καὶ Μάιον τρέ-

χουν εἰς τοὺς μορεῶνας, διὰ νὰ κόψουν φύλλα καὶ νὰ θρέψουν τοὺς μεταξοσκώληκας.

Ἡ δυτικὴ Θράκη ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν παραγωγὴν μετάξης εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ Σουφλί μάλιστα (7000 κάτ.) γίνεταί μεγάλη ἀγορὰ κουκουλιῶν, εἰς δὲ τὸ Διδυμότειχον (9000) ὑπάρχουν καὶ ἔργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Τὸ Διδυμότειχον ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν σπουδαία πόλις, διότι ἦτο ὠχυρωμένον μὲ διπλᾶ τείχη (δίδυμον τείχος). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὅμως ἀνεπτύχθη περισσότερον ἢ Ἀλεξανδρούπολις (15000

108. Χωρική τοῦ Διδυμοτείχου. Ζυγίζει μετ' ἐγχωρίαν ξυλίνην ζυγαρίαν.

κάτ.), ἡ ὁποία ἐκτίσθη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ εἶναι ὁ μόνος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς Θράκης. Νέα πόλις εἶναι

καὶ ἡ **Νέα Ὀρεστιάς** (4000), εἰς τὴν ὁποίαν κατώκησαν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς δύο νομούς: 1) τὸν **νομὸν Ροδόπης** με ἔδραν τὴν **Κομοτινήν** καὶ 2) τὸν **νομὸν Ἐβρου** με ἔδραν τὴν **Ἀλεξανδρούπολιν**.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ἑωρητικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1936	Εἶδη καλλιέργειας		Καλλιεργούμενα ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		Ἄξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς	
	Σιτηρὰ		1280000		540000000	
	Ὅσπρια		50000		25000000	
	Λαχανικά, γεώμηλα		55000		55000000	
	Καπνὰ		230000		480000000	
	Σιγᾶμι		90000		25000000	
	Ἄμπελοι		20000		10000000	
Κτηνοτροφία: Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1936	Βόες, ἀγελάδες, βοῦβαλοι	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	140000	10000	1500	430000	250000	25000
Νομοὶ	Ἐπιφάνεια εἰς τ. γλμ.		Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις	
			ἐν ὅλῳ			
Ροδόπης	4351		195000		45	Κομοτινή 32, Ξάνθη 34.
Ἐβρου	4233		145000		34	Ἀλεξανδρούπολις 15, Σουφλί 7, Διδυμότειχον 9, Νέα Ὀρεστιάς 4.
Ἡ δυτικὴ Θράκη	8584		340000		-	

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιάσε τὸ σχῆμα τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Νέστου ἕως τὴν Ἀδριανούπολιν. Σχεδιάσε καὶ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν. — 2. Τὰ γλωρὰ κου-

κούλια, πού παρήχθησαν τὸ 1936 εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐζύγιζαν 2700000 χιλιόγραμμα. Ἀπὸ αὐτὰ 600000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν ὁ νομὸς Ἐβρου. Τί ποσοστὸν ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν παραγωγὴν ἀναλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν; — 3. Σύγκρινε τὴν δυτικὴν Θράκην μετὰ τὴν Ἑπειρον κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηνοτροφίαν. — 4. Διατί ἡ δυτικὴ Θράκη ἔχει διπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἑπειρον, ἀλλὰ ἡμιόνους 12 φράς ὀλιγωτέρας ἀπὸ αὐτήν;

Γ'. — Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ποίας χώρας βρέχει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πρὸς Βορρᾶν καὶ ποιίας πρὸς Δυσμᾶς; Ποία ξένη χώρα ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολᾶς τοῦ Αἰγαίου; Ποῖαι νῆσοι κλείουν τὸ Αἰγαῖον πρὸς Νότον; — 2. Μὲ ποιίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Αἰγαῖον πρὸς τὰ ΒΑ; Μὲ ποιίας πρὸς τὰ ΝΔ καὶ ΝΑ; — 3. Ποῖαι νῆσοι εὐρίσκονται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αἰγαίου; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖαι εἰς τὴν Τουρκίαν; — 4. Ὄνόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Αἰγαίου. — 5. Ποίας νήσους τοῦ Αἰγαίου κατέχει ἡ Ἰταλία καὶ μὲ ποῖον ὄνομα τὰς διακρίνομεν;

Α'. ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὁμοιάζει μὲ κλειστὴν θάλασσαν διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευρὰς τὸ περιβάλλει ξηρά, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευρᾶν τοῦ τὸ κλείει μία μακρὰ σειρὰ νήσων (Κύθηρα-Ἀντικύθηρα-Κρήτη-Κάσος-Κάρπαθος-Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸ φαίνεται ὡς νὰ εἶναι σπαρμένον μὲ νήσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν νήσων;

Κάποτε ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἠνωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἶναι τὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ξηρά. Ἄλλ' ἡ ξηρὰ αὐτὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχαμήλωσεν, «ἐβούλιαξε» τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν τὰ χαμηλότερα μέρη τὰ ὑψηλότερα, καθὼς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Β'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καθὼς εἶπομεν, εἶναι γεμάτον ἀπὸ νήσους. Αἱ νῆσοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διευκολύνουν πολὺ τὰ ταξίδια. Ἔτσι τὸ πέλαγος

αυτό, αντί να χωρίζη, ενώνει τὰς χώρας, πὸν βρέχει μὰ τὰ νερά του.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοῖα εὐρίσκουν ἀσφαλεῖς λιμένας. Ἔτσι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικοὶ λιμένες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου (Πειραιεὺς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλλα κ.τ.λ.).

Ἐπὶ πλεόν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ' ἔχει καὶ τρεῖς φυσικὰς ἐξόδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἔτσι τὸ Αἰγαῖον ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην ὁδόν, ἡ ὅποια συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἡ γεωγραφικὴ λοιπὸν θέσις τοῦ Αἰγαίου συντελεῖ, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιότερα θάλασσα τῆς Ἑλλάδος.

Γ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἀναλόγως τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ νῆσοι εἰς τὸ Αἰγαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικάς, εἰς ἀνατολικὰς καὶ εἰς νοτίας νήσους.

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου εἶναι πέντε· ἡ **Θάσος**, (12000 κάτ.), ἡ **Σαμοθράκη** (4000), ἡ **Λήμνος** (24000), ἡ **Ἰμβρος** (10000) καὶ ἡ **Τένεδος** (3000).

Τὸ κλίμα εἰς τὸ βόρειον τμήμα τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρὸν, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἀνεμοὶ. Ἔνεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτὰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀειθαλῆ φυτὰ, καθὼς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εὐδοκιμοῦν.

Ἡ **Θάσος** καὶ ἡ **Σαμοθράκη** εἶναι πολὺ ὄρειναι. Τὰ βουνά των εἶναι ὑψηλὰ καὶ τὰ στολιζοῦν ὠραία δάση ἀπὸ πεῦκα, πρίνους, ἔλατα καὶ ὄρυς. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοί των, πρὸ πάντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. Ἡ **Θάσος** ἔχει καὶ λευκώτατα μάρμαρα καὶ μεταλλεύματα ψευδαργύρου. Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς εἶναι ἡ **Παναγία** καὶ ὁ **Θεολόγος**.

Ἡ Λήμνος ἔχει βουνὰ χαμηλά, ἀλλ' εἶναι τελείως γυμνή ἀπὸ δάση διότι οἱ κάτοικοί της τρέφουν πολλὰ ποίμνια καὶ προτιμοῦν νὰ ἔχουν βοσκοτόπους. Εἰς τὰς κοιλάδας εὐδοκίμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ συκῆ καὶ ἡ ἀμυγδαλῆ, εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη παράγεται κριθὴ καὶ βάμβαξ ἀρίστης ποιότητος. Ἐκλεκτὸν εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Κάστρον**. Εἰς τὴν νοτιάν πλευράν της ὑπάρχει ἓνας μεγάλος καὶ ἀσφαλῆς λιμῆν, ὁ λιμῆν τοῦ **Μούδρου**. Αὐτὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐχρησίμευσεν ὡς ὄρμητήριον τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου.

Αἱ δύο ἄλλαι νῆσοι, ἡ **Ίμβρος** καὶ ἡ **Τένεδος**, ἔχουν μὲν ἐλληνικώτατον πληθυσμόν, ἀλλ' ἀνήκουν τῶρα εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ Ίμβρος παράγει τὰ ἴδια προϊόντα μὲ τὴν Λήμνον, ἡ δὲ Τένεδος παράγει κυρίως οἶνον.

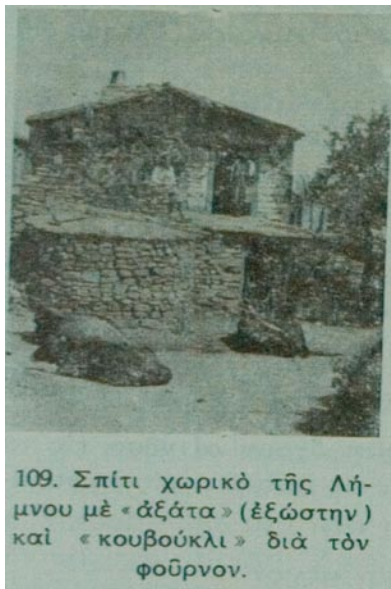
2. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟῦ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους περιλαμβάνει τὴν **Εὐβοίαν** καὶ δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς **βορείας Σποράδας** καὶ τὰς **Κυκλάδας**.

1. Ἡ Εὐβοία

(150000 κάτοικοι).

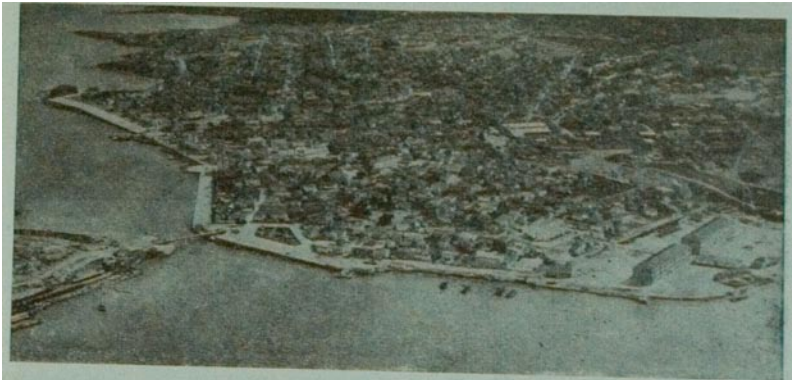
Μία στενὴ λωρὶς θαλάσσης χωρίζει τὴν Εὐβοίαν ἀπὸ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ὁ **πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου**. Τὸ πλάτος του εἶναι 40 μέτρων καὶ

109. Σπίτι χωρικό τῆς Λήμνου μὲ «ἀξάτα» (ἐξώστην) καὶ «κουβούκλι» διὰ τὸν φούρνον.

τὸ βάθος του 8½ μέτρων. Δι' αὐτὸ κατεσκευάσαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτσι ἡ νῆσος ἐνώνεται μετὴν ἀπέναντι ξηρᾶν.

Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι κινητὴ, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει ἔτσι ἀφήνει τὰ πλοῖα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἕν μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει ὅμως ἐκεῖ ἕνα περίεργον φαινόμενον: ἐπὶ 6½ ὥρας τὰ νερὰ τρέχουν ὡς ποταμὸς ὀρμητικὸς, ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας 6½ ὥρας ἀναβαίνουν ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Δι' αὐτὸ τὰ πλοῖα

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ἰλίου, Συγκοινωνίας)

110. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου μετὴν κινητὴν γέφυραν (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἕως ὅτου ἡρεμήσουν τὰ νερὰ καὶ ἀλλάξῃ τὸ ρεῦμα. Ἄλλως δὲν ἔμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται *παλίρροια*.

Ὅπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης (βλ. εἰκ. 59), ἡ Εὐβοία ὁμοιάζει κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους μετὴν ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Εἶναι μὲν ὄρεινὴ, ἀλλ' ἔχει καὶ μικρὰς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτάς εἶναι ἡ *πεδιάς τῆς Χαλκίδος*, ἡ ὁποία μετὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται *Δηλάντιον πεδίον*, καὶ ἡ *πεδιάς τοῦ Ξηροχωρίου*. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ σιτηρά, τὰ ὄσπρια, τὴν ἄμπελον, τὴν ἐλαίαν, τὴν συκῆν, τὴν λεμονέαν καὶ τὴν πορτοκαλέαν. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἴνοι τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σῦκα τῆς Κύμης, ἄφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια ἄλλης τῆς νήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα (*Διρφύς*, *Ὀχη*,

Κανδήλι). Τὰ περισσότερα στολίζονται με ώραία δάση, ἔχουν δὲ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποίμνια. Πρὸ πάντων ἡ περιοχὴ τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ ὄρυκτὰ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εὐβοίας πολλά, καθὼς π.χ. λιγνίτην εἰς τὴν Κύμην καὶ τὸ Ἀλιβέριον, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

Καθὼς εἶδομεν, ἡ Εὐβοία εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὴν Στερεάν, ὥστε μὲ μίαν γέφυραν ἐνώνεται μὲ αὐτήν. Δι' αὐτὸ ὄλαι αἰ ὀδοὶ τῆς νήσου διευδύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλύτερα τῆς πόλις, ἡ **Χαλκίς** (17000 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται εἴτε μὲ τὰ πλοῖα εἴτε μὲ τὸν σιδηρόδρομον εἰς ἄλλας πόλεις· διότι ἡ Χαλκίς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ώραία πόλις μὲ δροσερὸν κλίμα. Ἡ κίνησις τῆς αὐξάνει κατὰ τὸ θέρος, ἐπειδὴ πολλοὶ πηγαίνουν τότε εἰς τὴν **Αἰδηψὸν** διὰ λουτρά.

Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς νήσου εἶναι ἡ **Κύμη**, ἡ **Ἰστιαία** (Ἐηροχώριον), ἡ **Λίμνη**, ἡ **Ἁγία Ἄννα**, τὸ **Ἀλιβέριον**, ἡ **Κάρυστος**.

Ἡ Εὐβοία ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον νομόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν καὶ αἱ βόρειαι Σποράδες.

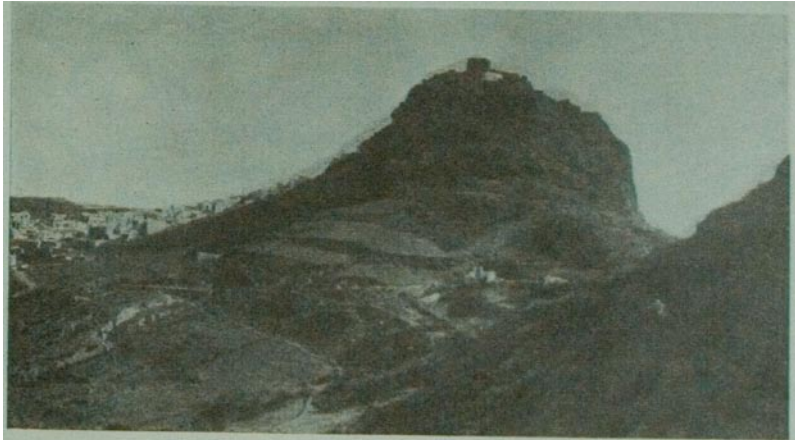
2. Αἱ βόρειαι Σποράδες (13500 κάτοικοι).

Πρὸς Βορρᾶν τῆς Εὐβοίας εὐρίσκονται διάφοροι νῆσοι. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ **Σκύρος** (3000 κάτ.), ἡ **Σκόπελος** (6000) καὶ ἡ **Σκιάθος** (3500).

(Φωτογρ. Ν. Ζαυγάρου)

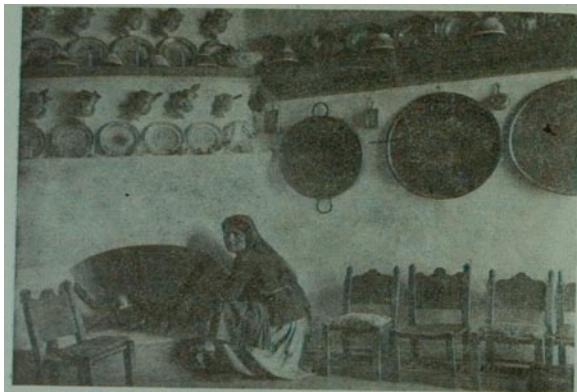
111. Χωρική τῆς Ἁγίας Ἄννης με τὴν πολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.

112. Ἀποψις τῆς Σκύρου.

Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι βραχώδεις, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει γῆμα εἶναι πολὺ εὐφοροί. Τὰ προϊόντα των εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀπωρικά. Προπάντων τὰ ἀγλάδια τῆς Σκοπέλου εἶναι περίφημα, καθὼς καὶ τὸ τυρὶ τῆς Σκύρου.

Ἡ Σκύρος φημίζεται καὶ διὰ τὰ σπιτία της, τὰ ὅποια εἶναι μὲν μικρά, ἀλλ' ἔχουν ὡραίαν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν. Καὶ τὰ ἐπιπλα

(Φωτογρ. Ν. Ζαγγάρου)

113. Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ μὲ ὡραία καὶ χαρακτηριστικὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη, προϊόντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιοτεχνίας.

καὶ τὰ σκεύη των, καθὼς καὶ τὰ κεντήματα, εἶναι δείγματα ὠραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν, ἰδίως τῶν ἀστακῶν.

3. Αἱ Κυκλάδες. (140000 κάτοικοι).

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εὐρίσκονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχουν; — 2. Εὗρε τὴν νῆσον Σῦρον καὶ ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νήσους.

α'. Ὄνομα.

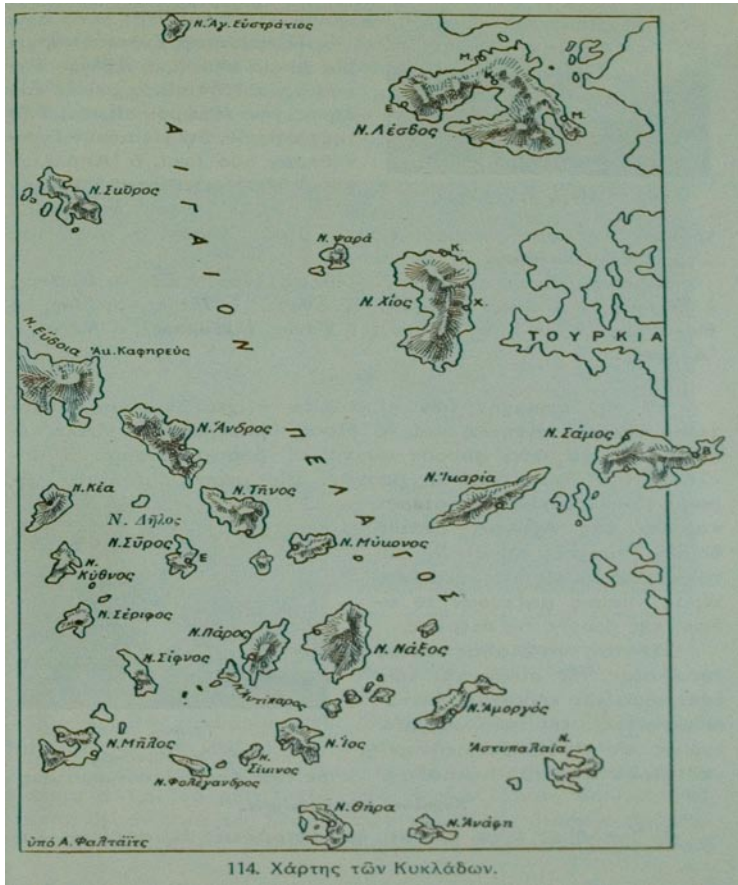
Πλησίον τῆς Σύρου ὑπάρχει μία μικρὰ νῆσος, ἡ Δῆλος. Τὴν νησιδα αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν ἐθεώρουν ἱεράν, διότι ἐπίστευον, ὅτι εἰς αὐτὴν ἐγεννήθησαν δύο θεοί, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλαι αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ κύκλον γύρω εἰς τὴν ἱεράν νῆσον, δι' αὐτὸ τὰς ὀνόμασαν **Κυκλάδας**.

Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς Κυκλάδας εἶναι: ἡ **Κέα**, ἡ **Κύθνος**, ἡ **Σέριφος**, ἡ **Σίφνος**, ἡ **Μῆλος**, ἡ **Σῦρος**, ἡ **Πάρος**, ἡ **Ἴος**, ἡ **Θήρα** (Σαντορίνη), ἡ **Ἄνδρος**, ἡ **Τήνος**, ἡ **Μύκονος**, ἡ **Νάξος**, ἡ **Ἄμοργός**.

β'. Κλίμα.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὁ χειμὼν εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν χειμῶνα φυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἀνεμοὶ, αἱ Κυκλάδες δὲν ἔχουν πολλὰς βροχάς. Εἰς μερικὰς μάλιστα νήσους τὸ κλίμα εἶναι ξηρότερον καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχουν πηγαί, δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσοτέρας νήσους μαζεύουν τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρνας.

Εἰς τὰς Κυκλάδας ἐκτὸς τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν εὐδοκιμεῖ ἡ σταφιδάμπελος τὴν καλλιεργοῦν κυρίως εἰς τὴν Νάξον, τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας.

114. Χάρτης τῶν Κυκλάδων.

γ'. Ασχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ Κυκλάδες εἶναι ὄρειναι καὶ πετρώδεις· δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἄλιεῖς.

Ὅσοι καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν, καλλιεργοῦν τὴν

κριθὴν καὶ τὸν σῖτον, τὰ ὄσπρια, ἰδίως τὰ ρεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικὰ μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρῶιμα καὶ τὰ πωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἴνοι τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ μανδαρίνια τῆς Ἄνδρου, ἡ φάβα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρὶ τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εὐρίσκουν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νήσων. Διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των πολλὰ καὶ διάφορα ὀρυκτά. Π.χ. εἰς τὴν Νάξον ἐξάγουν σμύριδα, ἡ ὁποία εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν Σέριφον, τὴν Κύθον καὶ τὴν Σίφνον ἐξάγουν μεταλλεύματα σιδήρου, εἰς τὴν Σίφνον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν Μῆλον θεῖον καὶ μυλόπετρες, εἰς τὴν Πάρον λευκὰ μάρμαρα κ.τ.λ.

(Φωτογρ. Ν. Ζοιγράφου)

116. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὄραιους ἀνεμομόλους.

115. Ἐρείπια τῆς Δήλου.

ἐλαφρὰ καὶ ὁμοιάζει μὲ στάκτην· προῆλθεν ἀπὸ παλαιὰς ἐκρήξεις τοῦ

(Φωτ. Τοπογρ. Ύληθ. Ύπουργ. Συγκοινωνίας)

117. Ἡ Τήνος με τὴν μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας (ἀπὸ ἀεροπλάνου), ὅπου κατ' ἔτος συρρέουσι χιλιάδες προσκυνητῶν.

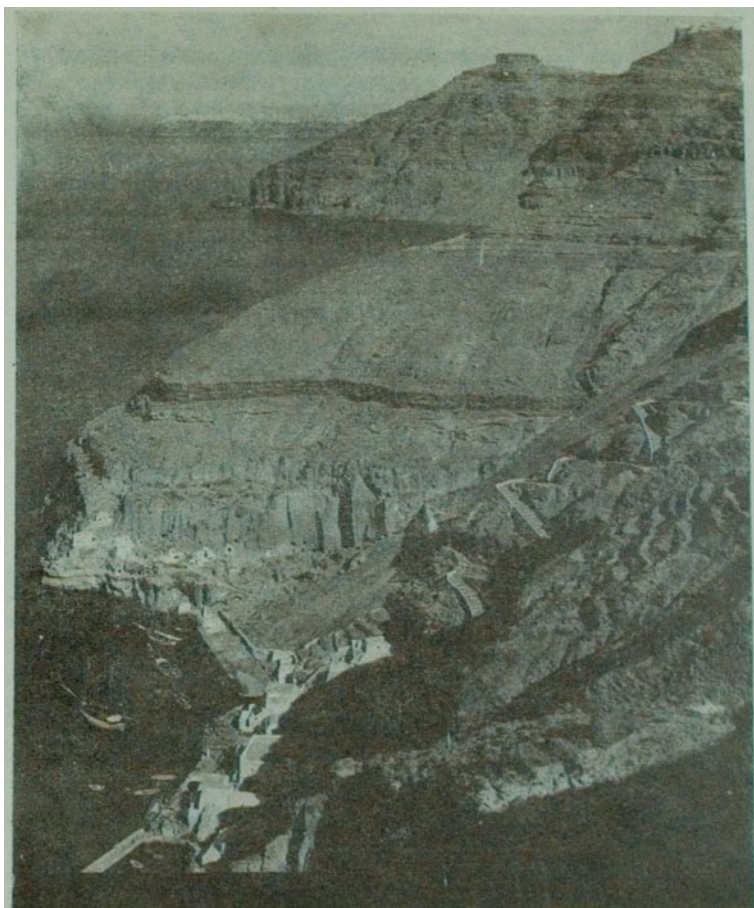
ἠφαίστείου, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον τοῦ κόλπου τῆς Θήρας. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὑπάρχει ἐν ἀνοιγμα τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ὡς ἀπὸ μίαν καπνοδόχον, βγαίνουν καπνὸς καὶ ἀέρια πινηγρὰ κάποτε καὶ στάκτι καὶ πέτρες καυτὲς ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουσι μακρὰν ὡς βροχή. Τότε λέγομεν ὅτι τὸ ἠφαίστειον ἐνεργεῖ ἢ εὐρίσκειται ἐν ἐκρήξει. Αἱ τελευταῖαι τοῦ ἐκρήξεις εἶναι τοῦ 1925, τοῦ 1928 καὶ τοῦ 1939.

118. Σίφνος. Τὰ σπιτία εἰς τὰς Κυκλάδας ἔχουσι ἐπίπεδον στέγην (δῶμα), στρωμένην μετὰ πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

δ. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Κυκλάδων.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἑκτασίαν ἀπὸ ὅλας τὰς Κυκλάδας εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ Νάξος (20000 κάτ.), ἀκολουθοῦσι δὲ κατὰ σειράν ἡ Ἄνδρος (18000), ἡ Πάρος (10000), ἡ Τήνος (12000), ἡ Μῆλος

(Φ.ε.ο.γ. Νέλλης)

119. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβαίνουν εἰς τὰ χωριά
μὲ σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διακρίνονται τὰ
διάφορα στρώματα τῆς λάβας.

(5000), ἢ Ἄμοργός (3000).

Περισσότερους ὅμως κατοίκους ἔχει ἡ **Σύρος** (28000), ἡ ὁποία ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικὴν ἀνάμεσα εἰς τὰς Κυκλάδας. Δι' αὐτὸ ἡ **Ἐρμούπολις** (22000), ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ πρωτεύουσα ὀλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἄλλοτε μάλιστα ὁ λιμὴν τῆς Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγκοινωνίας, εἰς τὸν ὁποῖον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ξένα πλοῖα· ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀνεπτύχθη ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ὀλιγόστευσεν. Ἡ Ἐρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα. Ἔχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὁποίας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια· ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθὼς ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, ὑαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουμιῶν κ.ἄ.

Πυκνὸν πληθυσμὸν (10000) ἔχει καὶ ἡ **Θήρα**· διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὐφορὸν καὶ εἶναι ὅλη κατὰφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

3. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟῦ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4: ἡ **Λέσβος** (150000 κάτ.), ἡ **Χίος** (75000), ἡ **Σάμος** (60000) καὶ ἡ **Ἰκαρία** (11000).

1. Ἡ Λέσβος.

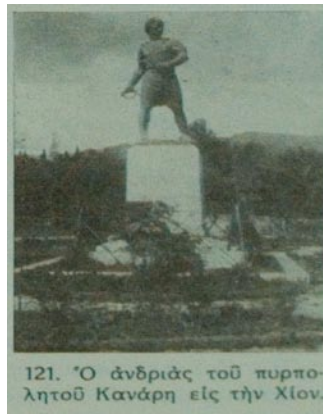
Ἡ Λέσθος, ἐνῶ κατὰ τὴν ἑκτασιν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὸ ἡμισυ τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἴση με αὐτὴν. Διότι δὲν εἶναι τόσον ὀρεινὴ, ὅσον ἡ Εὐβοία. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς, ὁ Ὀλυμπος, εἶναι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ, λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσθου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ εὐφύρον, δι' αὐτὸ ἡ νῆσος αὐτὴ ἡμπορεῖ νὰ συντηρῇ πυκνὸν πληθυσμὸν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλίμα τῆς εἶναι γλυκὺ, ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαίας, πεῦκα, βαλανιδιές καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἐλαία φυτρώνει μόνη τῆς εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ ὀλόκληρα δάση. Ὠραῖον θέαμα παρουσιάζουν πρὸ πάντων οἱ κόλποι τῆς **Γέρας** καὶ τῆς **Καλλονῆς**, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουν καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσθος παράγει σιτηρὰ πολλὰ, ὄσπρια, ἄφθονον ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, μέταξιν. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθὼς καὶ τὰ ὄρυκτὰ (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Μυτιλήνη** (30000 κάτ.) συγκεντρώνει ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὕτη, καθὼς καὶ τὸ **Πλωμάριον** (7000), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ σαπωνοποιίας. Πολλὰ καὶ σπουδαῖα εἶναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου: ἡ **Ἐρессός**, ἡ **Καλλονή**, ἡ **Ἀγιάσος**, ἡ **Μήθυμνα** καὶ ὁ **Πολύχνητος** (7000), ὅπου ὑπάρχουν σπουδαῖα ἱματικαὶ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκίη.

2. Ἡ Χίος.

Ἡ Χίος εἶναι περισσότερο ὀρεινὴ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσθον, ἀλλ' ἔχει πολλὰς εὐφύρους κοιλάδας. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὴ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν. Εἶναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοί τῆς πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

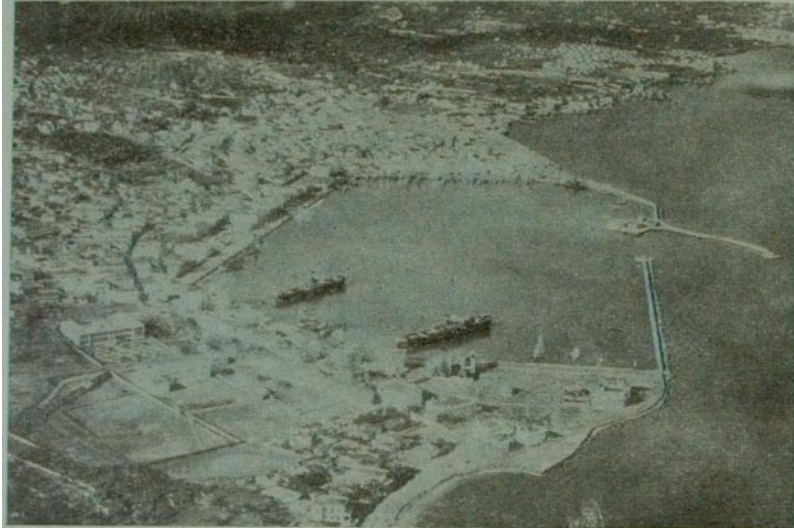
Τὸ κλίμα τῆς Χίου εἶναι γλυκὺ. Δι' αὐτὸ εὐδοκίμουσιν πολὺ ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλὴ καὶ τὰ ἄλλα ὀπωροφόρα. Πρὸ πάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολιζο-

121. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον.

νται με κήπους από πορτοκαλέας και μανδραρινέας και άλλα δένδρα.

Είς τὸ νότιον τμήμα τῆς νήσου (**Μαστιχοχώρια**) φύεται ἕν εἶδος σχίνου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἡ περίφημος **μαστίχα** τῆς Χίου. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρὰ καὶ τὴν ἀμπελον.

(Φωτ. Τ. Λογοθ. Ύληθ. Ύπουθ. Συγκοινωνίας)

122. Ὁ λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

Ἡ ὡραία πρωτεύουσα τῆς νήσου (**Χίος ἢ Χώρα**, 23000 κάτ.) ἔχει καλὸν λιμένα καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νῆσος ἔχει πολλὰς, καθὼς τὰ **Καρδάμυλα** (5500 κάτ.) καὶ τὴν **Βολισσόν**.

Οἱ Χίοι διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἄνδρέας Συγγρός, ὁ ὁποῖος ἐπλούτησε μὲ τὸ ἔμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλου, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Εἰς τὰ ΒΑ τῆς Χίου εὐρίσκονται αἱ μικραὶ νῆσοι **Οἰνοῦσαι**. Οἱ κάτοικοί των (2500) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εὐρίσκεται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος Ψαρὰ μὲ 800 μόνον κατοίκους. Ἄλλοτε ὅμως τὰ Ψαρὰ εἶχον πολυάριθμον

ναυτικόν και με αυτό ήγωνίσθησαν κατά τὸ 1821, ὅπως ἡ Ἰδρα και αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἦτο Ψαριανός.

3. Ἡ Σάμος.

Σπενὸς πορθμὸς χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους, πὺ ἐπεχείρησαν ν' ἀποβιβάσθουν εἰς τὴν νῆσον των, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι' αὐτὸ ἡ Σάμος ἀπὸ τὸ 1832 ἕως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀπετέλει αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἠνώθη με τὴν Ἑλλάδα μαζί με τὰς ἄλλας νήσους.

Ἡ Σάμος εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, ἀλλ' ἔχει πυκνότερον πληθυσμόν. Ἄν και ἔχει ὑψηλὰ ὄρη (**Κερκετεύς**, 1440 μ.), εἶναι ὄλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεὶς ἐλαιῶνας και ἀμπέλους και δάση πεύκων και δρυῶν. Πρὸ πάντων καλλιεργεῖται ἡ πεδιάς τοῦ **Μαραθοκάμπου**. Τὰ προϊόντα τῆς εἶναι πολλὰ και ἐκλεκτά: οἶνος μοσχάτος, μυρωδάτος καπνός, ἔλαιον και ἐσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεῖς: ὁ **Λιμὴν Βαθέος** (9000 κάτ.), τὸ **Καρλόβασι** (5000) και τὸ **Τηγάνιον** (3000). Ὁ Λιμὴν Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου και ἔχει τὸν εὐρυχωρότερον λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ τὸ Καρλόβασι μεγάλα βυρσοδεψεῖα.

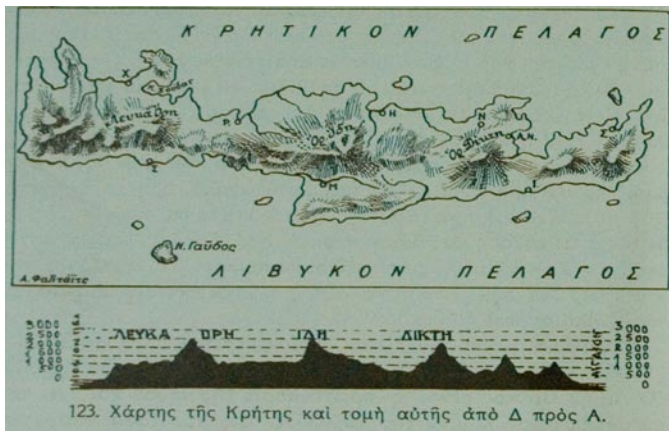
4. Ἡ Ἰκαρία.

Ἡ Ἰκαρία κεῖται πρὸς Δυσμὰς τῆς Σάμου και ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, χωρὶς καλοὺς λιμένας. Εἶναι νήσος ὄρεινῆ και κατάφυτος ἀπὸ πεύκα δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ὀπωρικά, σῦκα, οἶνος, ὀλίγοι δημητριακοὶ καρποὶ και μέλι. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι ὀλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ἰκαρία ἔχει ὀλίγους κατοίκους (11000).

4. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ἡ Κρήτη (430000 κάτοικοι).

1. Ὅρισε τὴν θέσιν τῆς Κρήτης. — 2. Ποῖα πελάγη τὴν βρέχουν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 3. Ὄνόμασε τὰς μεγαλύτερας χερσονήσους καὶ τ' ἀκρωτήριά των. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα

ὄρη τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ὕψος των; Σύγκρινε τὸ ὕψος τῆς Ἰδης μετὰ τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς περιοχῆς σας. — 5. Ποῖαν πεδιάδα διαρρέει ὁ Ληθαῖος ποταμός; — 6. Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνον, Ἡράκλειον καὶ Ἅγιον Νικόλαον. Ὅρισε τὴν θέσιν των.

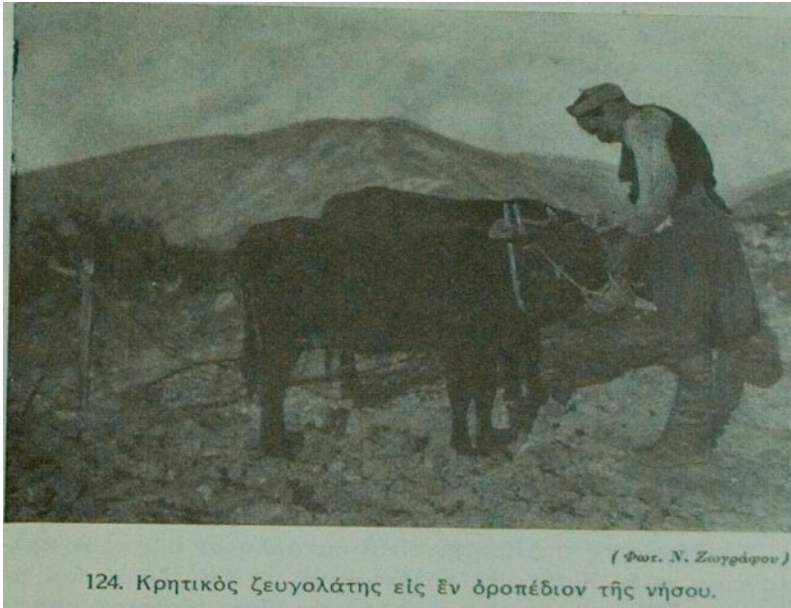
α'. Ἐκτασις. Μορφή τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἀπὸ ὅλας τὰς ἐλληνικὰς νήσους μετὰ τὴν Κύπρον, σχεδὸν δύο καὶ ἡμίσειαν φοράς μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν.

Ἡ Κρήτη μετὰ τὰς νήσους, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὰ βορειοδυτικὰ (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα) καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἐν τόξον νησιωτικόν, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς νὰ κλείη τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ

τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἐγγίζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ ὄρη τῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται εἰς μίαν γραμμὴν ἀπὸ Δυσμᾶς πρὸς Ἀνατολάς, τὰ θεωροῦμεν ὡς συνέχειαν τῶν ὄρέων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης (Λευκὰ ὄρη, Ἴδη, Δίκπη) εἶναι ὑψηλὰ καὶ

124. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν ὄροπέδιον τῆς νήσου.

κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ Ἴδη, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Ψηλορείτης (2450 μ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ ὄροσειράν, τὰ ὄρη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξύ τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας παραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξύ τῶν τριῶν ὄρέων ράχεις ὑπάρχουν ὑψηλαὶ διαβάσεις. Δι' αὐτὸ ἡ συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς γίνεται μὲ ἡμιόνους. Εἶναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τοῦ εἴδους.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτιάν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται ὀμαλῶς. Δι'

αυτό ή μὲν νοτία ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἶναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους. Φυσικὸν ὅμως λιμένα ἔχει μόνον ἓνα, τὸν λιμένα τῆς **Σούδας**.

Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' ἔχει ἀρκετὰ ὄροπέδια, καθὼς τὸ **Λασηθι** καὶ τὸν **Όμαλόν**, καὶ χαμηλὰ καὶ εὐφορα μέρη. Ἡ μεγαλύτερα πεδιάς εἶναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν ὁποίαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ὑψηλὴ Ἴδη, ἀπὸ Νότου δὲ μία μικρὰ καὶ χαμηλὴ παραλιακὴ ὄροσειρά. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ μεγαλύτερον ποτάμιον τῆς νήσου εἶναι ὁ **Ληθαῖος**, ὁ ὁποῖος διαρρέει τὴν πεδιάδα αὐτὴν.

β'. Κλίμα καὶ ὕδατα. Βλάστησις.

Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἕως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλίμα). Δι' αὐτὸ ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρχουν πεῦκα, καστανεαί, πλάτανοι, χαρουπιές καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα, ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν Ἴδην καὶ εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη ζοῦν καὶ αἰγαγοροὶ (ἀγρίμια).

Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης εἶναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν. Ὅλα τὰ κρητικὰ προϊόντα εἶναι ἐξαιρετα, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδάρinia, τὰ κίτρα, τὰ κάστανα, τὰ χαρούπια. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἔλαιον. Δι' αὐτὸ γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἐλαίου ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

Ἡ Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτοὺς οἴνους, ξανδὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθὴν, ὄσπρια, πατάτες κ.τ.λ. Περιφῆμα εἶναι καὶ τὰ τυριά καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

γ'. Πόλεις. Ἱστορία.

Πόλεις μεγάλα ὑπάρχουν εἰς τὴν βορείαν παραλίαν τὰ **Χανιά** (27000 κάτ.), τὸ **Ἡράκλειον** (35000) καὶ τὸ **Ρέθυμνον** (9000). Τὰ Χανιά εἶναι ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου καὶ ἔχει τεχνητὸν λιμένα καὶ ὠραίας ἐξοχάς. Τὸ Ἡράκλειον ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει μεγαλύτεραν καὶ εὐφορωτέραν περιοχὴν, παρουσιάζει μεγαλύτεραν

ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἐχει καὶ μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ τὸν παλαιότατον κρητικὸν πολιτισμὸν διότι πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὴν **Κνωσόν**, εὐρέθησαν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, ποὺ ἐσώθησαν, τὰ ἀγγεῖα καὶ ἡ ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην εἶναι ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ἡ **Σητεία**

(Φωτογρ. Τοπογρ. *Υπηρ. *Υπουργ. Συγκοινωνίας)

125. Τὰ Χανιά, ἡ ὠραία πρωτεύουσα τῆς Κρήτης.

καὶ ἡ **Ἱεράπετρα**.

Εἰς τὰ ΝΑ τοῦ Ρεδύμνου εὐρίσκεται ἡ ἱστορικὴ μονὴ τοῦ **Ἀρκαδίου**. Τὸ 1866 οἱ Κρήτες εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν Τούρκων, 300 δὲ ἐπαναστάται ὑπερήσπιζον μὲ ὀλίγους καλογήρους τὴν μονήν, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρατὸς 28 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησε τὴν μονήν. Ἐν τούτοις, μόνον ὅταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέδυμνον καὶ κατέρριψαν τὴν πύλην τῆς μονῆς, κατώρθωσαν οἱ Τούρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔδωσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Τούρκων πολλάς. Ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυεν εἰς τὴν Κρήτην σχεδὸν ποτέ. Δι' αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς τῆς μεγαλονήσου εἶχεν ὀλιγοστεύσει πολύ. Τέλος τὸ 1897 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία, τὸ δὲ 1912 ἠνώθη

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

126. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου (λιμὴν τεχνητός).

μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη προώδευσε πολὺ. Δρόμοι κατεσκευάσθησαν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς νήσου εὐρίσκουν καλὴν ἀγορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλοῦ. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον συνεδέδη ἀεροπορικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν **νομὸν Χανίων** μὲ ἔδραν τὰ Χανιά· 2) τὸν **νομὸν Ρεθύμνης** μὲ ἔδραν τὸ Ρέθυμνον· 3) τὸν **νομὸν Ἡρακλείου** μὲ ἔδραν τὸ Ἡράκλειον καὶ 4) τὸν **νομὸν Λασηθίου** μὲ ἔδραν τὸν Ἅγιον Νικόλαον.

δ'. Έπισκοπησεις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κρήτης.

Γεωργικὴ παραγωγή τοῦ ἔτους 1936	Εἶδη καλλιέργειας		Καλλιεργούμενα ἐκτάσεις εἰς στρέμματα		Λξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
	Σιτηρὰ		575000		230000000	
	Ύσπρια		90000		45000000	
	Λαχανικά		60000		95000000	
	Ἀμπέλοι		160000		100000000	
	Σταφίς		100000		180000000	
	Ἴλαιον		-		350000000	
	Λεμόνια, πορτοκάλια, μαν-δάρινα		-		28000000	
Κίτρα		-		16000000		
Κτηνοτροφία: Ἀριθμὸς ζώων τοῦ 1936	Βόες, ἀγελάδες καὶ βοῦδαλοι	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	157000	15000	12000	500000	300000	65000

Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἓν σχέδιον τῆς νήσου Κρήτης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης; Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου. — 3. Σύγκρινε τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Κρήτης μὲ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Δυτικῆς Θράκης. Διατί ἡ Κρήτη ἔχει ὀλιγωτέρους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρας ἡμιόνους ἀπὸ τὴν δυτικὴν Θράκην.

Δ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑἴΓΑΙΟΥ

Νομοὶ	Επιφάνεια εἰς τ. γλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. γλμ.	
Εὐβοίας	4327	175000	40	Χαλκίς 17, Παιταία, Κύμη, Κάρυστος, Σκόπελος 6.
Κυκλάδων	2635	145000	55	Ἐρμούπολις 22, Ἄνδρος, Τήνος, Νάξος, Κέα, Μήλος, Θήρα.

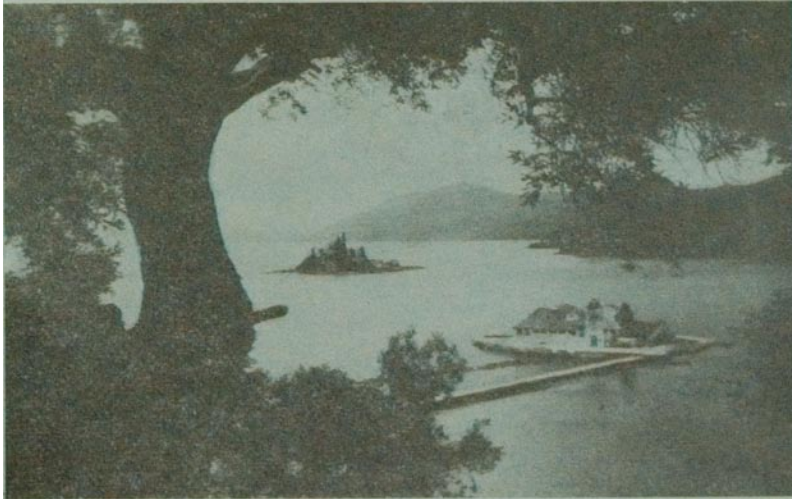
Λέσβου	2163	175000	80	Μυτιλήνη 30, Πλωμάριον 7, Πολύχριτος 7, Μήθυμα, Κάστρον (Λήμνου).
Χίου	953	80000	85	Χίος 23, Καρδά- μυλα 5.
Σάμου	810	75000	95	Λιμήν Βαθέος 9, Καρλόβασι, Άγιος Κηρύκος.
Χανίων	2400	125000	51	Χανιά 27, Καστέλ- λι, Βάμος.
Ρεθύμνης	1506	75000	50	Ρέθυμνον 9.
Ήρακλείου	2560	155000	61	Ήρακλειον 35.
Λασηθίου	1903	75000	40	Άγ. Νικόλαος, Νεάπολις, Άνω Βιάννος, Ίεράπετρα, Σητεία.
Αί νήσοι Αιγαίου	18920	1050000	-	

2. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Α'. ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ἐνῶ αἱ νήσοι, τὰς ὁποίας ἐξετάσαμεν ἕως τῶρα, εἶναι ἐσπαρμέναι ἀτάκτως εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, αἱ νήσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους εὐρίσκονται ὅλαι εἰς μίαν σειράν, ἣ ὁποία διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰς κυριωτέρας ὄροσειράς τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς. Καὶ ὁ πυθμὴν δὲ τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπικάθηνται, δὲν προχωρεῖ κάτω ἀπὸ τὰ 200 μ. Τούναντίον ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὁ πυθμὴν τοῦ Ἰονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλα βάθη· εἰς τὰ ΝΔ μάλιστα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4400 μέτρων (φρέαρ τῶν Οἰνουσῶν). Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομεν, ὅτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἑλλάδος ὑψώοντο μία μακροτάτη ὄροσειρά, ἣ ὁποία κατόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς ὄροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερὰ καὶ ἀποτελοῦν τὰς Ἰονίους Νήσους.

127. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

Β'. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους εἶναι ἑπτὰ· δι' αὐτὸ καὶ λέγονται μὲ μίαν λέξιν Ἐπτάνησος. Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι: ἡ Κέρκυρα, οἱ Παξοί, ἡ Λευκάς, ἡ Ἰθάκη, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζάκυνθος καὶ τὰ Κύθηρα.

1. Ἡ Κέρκυρα (110000 κάτοικοι).

Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον τῆς τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς εἶναι κατὰ τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ἰμηττόν. Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλὰς βροχὰς (120 ἑκατοστόμετρα τὸ ἔτος), ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ ἥμισυ τοῦ ἐδάφους τῆς τὸ σκεπάζουν οἱ ἐλαιῶνες (4000000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν

128. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα, μίᾱ ἀπὸ τὰς ὠραιότερας ἐξοχὰς τῆς Κερκύρας.

ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν ὅμως οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρά, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά.

Διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς ἡ Κέρκυρα ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν δηλαδὴ ἀναλογοῦν 178 κάτοικοι εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἐδάφους τῆς. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας;) Ἐχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου Κέρκυρα (35000) ἔχει ὠραῖον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα. Ἐχει δὲ καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιίας καὶ λιθοτυπογραφίας. Μὲ τὰς ὠραίας ἐξοχὰς τῆς προσελκύει πολλοὺς ξένους διὰ παραθερισμὸν. Ἐχει δὲ τέλειον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν.

2. Οἱ Παξοὶ

(3000 κάτοικοι).

Αἱ νῆσοι **Παξὸς** καὶ **Ἀντίπαξος** εἶναι μικραὶ, ἀλλ' ἔχουν ἀρκετοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας. Ἡ κυριώτερα πόλις λέγεται **Γάιος**.

3. Ἡ Λευκὰς

(27000 κάτοικοι).

Στενός πορθμός, ένα αὐλάκι 17 μ. πλάτους καὶ 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τὴν Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν.

Ἡ νῆσος αὐτὴ εἶναι ὄρεινῆ. Τὰ ὄρη τῆς εἶναι ὑψηλά, αἱ δὲ παραλίαι τῆς πολὺ ἀπόκρημμοι. Τὸ ἀκρωτήριον **Λευκάτας** (Κάβος τῆς Κυρᾶς) ἔχει ὕψος 660 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου ἔχει πολλοὺς ἐλαιῶνας καὶ πολλὰ ἀμπέλια. Τὰ κρασιὰ τῆς Λευκάδος φημίζονται διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν των. Ἡ νῆσος παράγει καὶ σταφίδα καὶ καπνὸν καὶ ὄσπρια. Ἐχει καὶ δύο μεγάλας ἀλυκάς. Ἡ πρωτεύουσα **Λευκὰς** (ἢ **Ἁγία Μαύρα**) ἔχει 5000 κατοικοὺς.

4. **Ἡ Ἰθάκη** (7000 κάτοικοι).

Ἡ Ἰθάκη εἶναι πολὺ ὄρεινῆ καὶ βραχώδης. Μὲ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων τῆς εἶναι φυτευμένη καὶ ἐπάνω εἰς τὰ βραχώδη ἀκρόμη μέρη. Ὀλίγον ἔλαιον καὶ ἐκλεκτοὶ οἴνοι εἶναι τὰ προϊόντα τῆς νήσου. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Βαθύ**.

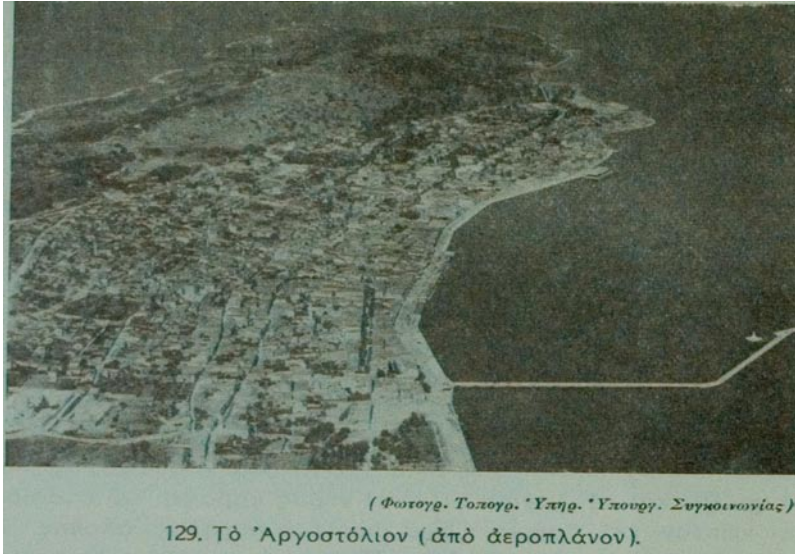
5. **Ἡ Κεφαλληνία** (60000 κάτοικοι).

Ἡ Κεφαλληνία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀλλὰ καὶ ἡ περισσότερον ὄρεινῆ ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς εἶναι ὁ Αἶνος (ὕψος 1600 μ.), τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὰ 900 μ. καὶ ἄνω σκεπάζουν ὠραία δάση ἐλάτης.

Εἰς τὴν νοτιαν πλευρὰν τῆς νήσου ὑπάρχει ἓνας βαθὺς κόλπος, ὁ ὁποῖος χωρίζει μίαν στενὴν χερσόνησον, τὴν **Πάλλην**.

Πεδινὰ μέρη ὑπάρχουν ὀλίγα. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς νήσου δὲν εἶναι πολλὰ· τὰ κυριώτερα εἶναι: οἴνοι ἐκλεκτοί, σταφίς, ἔλαιον, σιτηρὰ καὶ πολλὰ ὄσπρια (φακὴ). Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς νήσου εἶναι ὄρεινόν, πολλοὶ Κεφαλλῆνες ξενιτεύονται καὶ προοδεύουν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Ἀργαστόλιον** (9000), τὸ ὁποῖον ἔχει ὠραίας οἰκοδομὰς καὶ καθαρὸς δρόμους. Ἀπέναντι αὐτοῦ εἶναι

τὸ **Ληξούριον** (5000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλλης.

6. Ἡ Ζάκυνθος (40000 κάτοικοι).

Τὴν νῆσον αὐτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουσι «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς», διότι εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' εἰς τὰ νοτιοανατολικά της ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἔχει κλίμα γλυκὺ καὶ πολλὰς βροχάς. Δι' αὐτὸ ἡ νῆσος εἶναι πολὺ εὐφορὸς καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κατ. κατὰ 1 τετραγ. γλμ.). Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καθὼς καὶ ὄσπρια, σίτον, λεμόνια κ.τ.λ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποιίαν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου ἔχει 12000 κατοίκους καὶ ὠραῖον λιμένα.

Τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ ἡ ὠραία φύσις τῆς νήσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουσι χαρακτῆρα φαιδρὸν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα

(9000 κάτοικοι).

Ἡ νῆσος αὐτὴ εὐρίσκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινῆ. Τὰ παράλια τῆς εἶναι ἀπότομα καὶ θραχώδη, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τῆς ἔχει ἓν ὑψηλὸν ὄροπέδιον. Αὐτό, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουν ἀρκετὰ καὶ ἐκλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμυα καὶ ὀλίγα δημητριακά. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν. Ἡ νῆσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ἴωνιοι Νῆσοι ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς, διότι δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰῶνας τὰς κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατοπιν οἱ Ἄγγλοι. Αὐτοὶ τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ ὑπῆρξαν τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τούρκοι καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς τοῦ ἔθνικοῦ μας Ὕμνου Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΑΝΗΣΟΥ

Νομοὶ	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Κέρκυρας	638	110000	178	Κέρκυρα 35, Γάιος.
Κεφάλληνης	943	70000	75	Ἀργεστόλιον 9, Ληξούριον 5, Βαθύ.
Ζακύνθου	415	44000	106	Ζάκυνθος 12.
Ἴωνιοι νῆσοι	1996	224000		

Ἀσκήσεις. — 1. Εἰς ποίους λιμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, ὅταν ταξιδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἕως τὴν Κέρκυραν; — 2. Εὗρε εἰς τοὺς πίνακας τὴν ἑκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλάδων καὶ

σύγκρινέ τα μὲ τὰς Ἰονίους Νήσους. — 3. Εἰς τὰς Κυκλάδας τὸ 1936 ὑπῆρχον 510 ἵπποι καὶ 5000 ἡμίονοι καὶ εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους 7370 ἵπποι καὶ 1450 ἡμίονοι. Πῶς ἐξηγεῖς αὐτὴν τὴν διαφοράν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

Ἐκτὸς τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὁποῖαι, καθὼς εἶδομεν ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ νῆσοι ἀνήκουν ἐπίσης εἰς ξένα κράτη, ἡ Δωδεκάνησος καὶ ἡ Κύπρος.

1. Ἡ Δωδεκάνησος (ἡ νότιαι Σποράδες). (2850 τετρ. χιλιόμετρα, 150000 κάτοικοι).

Πρὸς νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι σπαρμένον μὲ πλῆθος νήσων καὶ νησιδίων. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα καὶ λέγονται Δωδεκάνησος. Αὗται εἶναι: ἡ Πάτμος, ἡ Λέρος, ἡ Κάλυμνος, ἡ Κῶς, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Νίσυρος, ἡ Τήλος, ἡ Σύμη, ἡ Χάλκη, ἡ Ρόδος, ἡ Κάρπαθος καὶ ἡ Κάσος. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθῆσωμεν καὶ μίαν μικρὰν καὶ μακρινὴν νῆσον, τὸ Καστελλόριζον.

Τὰς νήσους αὐτὰς κατέλαβεν ἡ Ἰταλία τὸ 1912 καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τὰς κατέχει.

Ἡ Ρόδος εἶναι ὀλίγον μικροτέρα ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ' ἔχει μόνον 42000 κατοίκους, διότι εἶναι ὄρεινή. Αἱ κοιλάδες τῆς ὅμως εἶναι ὠραῖαι καὶ εὐφοροί. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι σιτηρά, ὄσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Ἡ πρωτεύουσά τῆς ἔχει 16000 κατοίκους καὶ θαυμάσιον λιμένα.

Αἱ ἄλλαι νῆσοι εἶναι θραχώδεις καὶ ἄγονοι. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι τῶν ἀσχρολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς τὴν σπογγαλιεῖαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῶν διάφορα ὄρυκτά, καθὼς μόλυβδον, σιδήρον, λευκόλιθον καὶ γύψον. Ἡ Κῶς εἶναι κατὰ τὴν ἑκτασιν ἴση μὲ τὴν Λευκάδα καὶ ἔχει 15000 κατοίκους· εἶναι πατρίς τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ μεγαλύτερου ἱατροῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ νῆσος Πάτμος εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ

Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου ἀνέρχεται εἰς 150000 χιλιάδας. Ὀλίγοι Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρόδου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι Ἕλληνες.

2. Ἡ Κύπρος

(9300 τετρ. χιλιόμετρα, 350000 κάτοικοι).

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Κρήτην εὐρίσκεται ἡ Κύπρος; — 2. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου εὐρίσκεται αὕτη; — 3. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Κύπρου. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς; Σύγκρινέ τα μὲ τὰ ὄρη τῆς Κρήτης. — 5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς νήσου; — 6. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμούς τῆς. — Ὅρισε τὴν θέσιν τῶν πόλεων: Λευκωσία, Ἀμμόχωστος, Λάρναξ, Λεμεσός, Κυρήνεια. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν;

α'. Ἑκτασις. Μορφή τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κύπρος εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἑκτασιν ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἀλλ' ἔχει ὀλιγώτερον πληθυσμόν. Δύο μακραὶ ὄροσειραὶ ἐκτείνονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἡ μία εἰς τὴν βορείαν πλευράν (**Πενταδάκτυλον**) καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν νοτίαν (**Ὀλύμπος**, ὕψος 2140 μ.). Δάση ἀπὸ πεῦκα σκεπάζουν τὰ πλάγια τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ κορυφή του εἶναι πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὄροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, ἡ ὁποία λέγεται **Μεσσαριά**. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῆς εἶναι στενὴ ἀλλὰ πεδινή.

β'. Κλίμα καὶ προϊόντα.

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως ἔχει τὸ θέρος πολὺ θερμόν. Βροχὰς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλάς, συχὰ δὲ ὑποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν.

Εὐφορωτάτη εἶναι προπάντων ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαριάς, ἡ ὁποία παράγει σίτον, κριθήν, ἔλαιον, βάμβακα, λῖνον, πορτοκάλια καὶ οἶνον ἐκλεκτὸν (κουμανταρία). Ἐπίσης παράγει σταφίδα καὶ μέταξαν.

Ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν Κύπρον εἶναι ἡ κτηνοτροφία, γίνεται δὲ ἐξαγωγή τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Ὀνομαστοὶ εἶναι καὶ οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῆς Κύπρου.

Ἡ Κύπρος ἔχει καὶ πολλὰ ὄρυκτά, καθὼς χαλκόν, ἄμιαντον κ.ἄ.

γ'. Αἱ κυριώτεαι πόλεις.

Μεγαλυτέρα πόλις τῆς Κύπρου εἶναι ἡ **Λευκωσία** (20000 κάτ.), ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δενδροστοιχίαι ἀπὸ ἀκακίας καὶ εὐκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἔχει καὶ ὠραῖον δημόσιον κήπον καὶ πολλὰ κοινοτικά ἰδρύματα (Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδασκαλεῖον, παρθεναγωγεῖα, πτωχοκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον κ.τ.λ.).

Εἶναι ἔδρα τοῦ Ἁγγλοῦ Κυβερνήτου τῆς νήσου, καθὼς καὶ τοῦ Ἑλλήνου Ἀρχιεπισκόπου.

Ἡ Λευκωσία συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς, τὴν **Ἀμμόχωστον** (7000). Αὕτη διασώζει λείψανα μεσαιωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς φραγκικῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγεται Φαμαγούστα.

Αἱ ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις τῆς νήσου εἶναι: ἡ **Λεμεσός**, ἡ ὁποία ἔχει 17000 κατ. μὲ γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικάς σχολὰς καὶ δύο παρθεναγωγεῖα, ἡ **Λάρναξ** (10000 κάτ.) μὲ ἐμπορικὸν λύκειον καὶ ἱερατικὴν σχολήν, ἡ **Κυρήνεια** μὲ ἡμιγυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον. Τὰ ἑλληνικά σχολεῖα εἰς ὅλην τὴν νήσον ἀνέρχονται εἰς 626.

δ. Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου.

Ἄν καὶ εἶναι τόσον ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἡ Κύπρος, διετήρησε τὸν ἑλληνικὸν τῆς χαρακτῆρα. Ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμὸν τῆς μόνον τὸ ἐν πέμπτον εἶναι ξένοι, δηλ. Τούρκοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι εἶναι Ἕλληνες.

Οἱ Ἄγγλοι κατέχουν τὴν Κύπρον ἀπὸ 60 ἐτῶν. Ἐν τούτοις ἡ Κύπρος δὲν ἔκαμε μεγάλας προσόδους, ἴσως διότι δὲν ἔχει ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἓνα μόνον πόθον ἔχουν, νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα καὶ μίαν ἡμέραν αἱ ἐλπίδες των θὰ ἐκπληρωθοῦν.

131. Χωρικό σπίτι τῆς Κύπρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΘΕΣΙΣ. ΟΡΙΑ. ΕΚΤΑΣΙΣ

1. Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλάς πρὸς Β καὶ πρὸς Α; Περιέγραψε τὴν μεθόριον γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Δ πρὸς Α. — 2. Ποῖα σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1920; Ποῖαι ἑλληνικαὶ πόλεις μένουσιν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος; — Ποῖαι ἑλληνικαὶ χώραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀνήκουν εἰς ξένα κράτη; — 3. Ποῖαι θάλασσα περιβάλλουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ; — 4. Ποῖα χώρα εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου; Ποῖα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ἰονίου καὶ ποῖα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κρήτης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατήρησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης εὐρίσκεται.

Ἡ Ἑλλάς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἢ ὅποια λέγεται καὶ **Βαλκανικὴ ἢ Χερσόνησος τοῦ Αἴμου**. Καθὼς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος εὐρίσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει ἕως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ Κράτος μας.

Σήμερον ὁ ὄρος ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Α ὄριον τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ Ἑλλάς ἔφθανεν ἕως τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἕως τὴν Προποντιδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν

Θράκην και τὴν Σμύρνην, καθὼς και τὰς νήσους Ἴμβρον και Τένεδον. Ὅμοίως ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν βόρειον Ἡπειρον, τὴν ὁποίαν κατέχει τώρα ἡ Ἀλβανία.

Σήμερον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι περίπου 130000 τ.γλμ. Ἀπὸ αὐτὰ 108000 τ.γλμ. εἶναι στερεὰ και 22000 τ.γλμ. εἶναι νῆσοι.

Καθὼς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν

λεκανίην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ ὁποία τὴν περιβάλλει ἀπὸ τρεῖς πλευράς. Ἡ θέσις αὐτὴ δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ και σπουδαῖα πλεονεκτήματα.

1) Οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι ἔχουν ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος και μετριάξουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος και τὴν ζέστην τοῦ θέρους· ἔτσι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζώων και τοῦ ἀνθρώπου.

2) Ἐχει ἐμπρὸς τῆς ἀνοικτῆς τῆς θαλασσιᾶν ὁδόν, ἡ ὁποία εἶναι εὐδηνή. Ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἠμπορεῖ νὰ στέλλῃ εὐκόλως τὰ προϊόντα τῆς εἰς ξένους τόπους και νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτοὺς ὅ, τι χρειάζεται.

3) Οί λιμένες και τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τῆς Εὐρώπης· διότι εὐρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Δι' αὐτὸ οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῆς καταγίνονται μὲ τὴν ἀλιεῖαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι εὐνοϊκὴ διὰ τὸ κλίμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοικῶν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ἘΛΑΦΟΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὀνόμασε τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἔχουν ὕψος ἄνω τῶν 2000 μ., καὶ κατὰτάξέ τα κατὰ τὸ ὕψος των. — 2. Ποῖαν διεύθυνσιν ἔχουν γενικῶς τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποῖαν τὰ ὄρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς; — 3. Ποῖαι πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι καὶ πῶς τὰ νερὰ των ἐχύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν;

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ὄρη, ἀλλ' ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ κοιλάδας εὐφόρους· ἔχει παράλια ὄμαλά, ἀλλὰ καὶ παράλια μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἔχει μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους τῆς.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πῶς προῆλθεν ἡ ποικιλία αὐτῆ, πρέπει νὰ μάθωμεν πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον πῶς ἐσχηματίσθη ὁ στερεὸς φλοιὸς τῆς Γῆς.

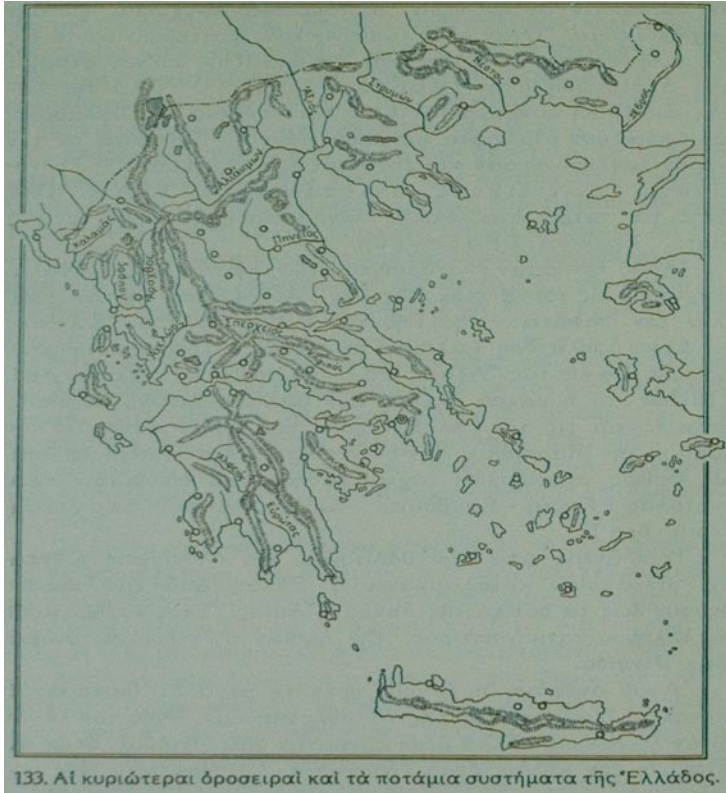
Θὰ ἔχετε ἀκούσει, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖρα καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς ὑπάρχει τόσον μεγάλη θερμότης, ὥστε ὅλα τὰ ὑλικά τῆς Γῆς εἶναι λιωμένα. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν τῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ὁ φλοιὸς εἰς ἓν πορτοκάλι. Δηλαδή, ἂν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαῖραν, ἡ ὁποία ἔχει ἀκτίνα 1 μέτρου, ὁ φλοιὸς τῆς Γῆς εἰς τὴν σφαῖραν αὐτὴν θὰ παρασταθῇ μὲ 1 μόνον ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου.

Ἰπὴρξεν μάλιστα ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ' ἦτο ὅλη ὡς μία σφαῖρα ἀπὸ λιωμένα ὑλικά, τὰ ὁποῖα ἀκτινοβολοῦσαν, ὅπως ὁ λιωμένος σίδηρος. Ἡ Γῆ τότε ἔλαμπεν, εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς μικρὸς ἥλιος. Ἀλλ' ἔπειτα, ἐνῶ ἐστρέφετο ὀλόγυρά της εἰς τὸ κατάψυχρον χάος τοῦ οὐρανοῦ, ἤρχισε νὰ ψύχεται καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἓνα λεπτότατον φλοιόν. Ἔτσι ἡ Γῆ ἔγινε σκιερὸν σῶμα.

Ἦτο ὅμως ἀκόμη πολὺ θερμὴ, καθὼς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, πού ἦτο γύρω της. Ἀλλ' ὅταν καὶ αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸν ἐψύχθη ἀρκετά, τότε ἤρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ὑδρατμοὶ καὶ νὰ πίπτουν ὡς βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Ἦσαν βροχαὶ αἰώνιοι καὶ χειμαρρῶδεις, ὥστε τὰ νερὰ ἐσκέπασαν ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. Ἔτσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

Ἡ Γῆ ὅμως ἐξήκολούθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῶ ὁ φλοιός, πού τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσον στερεός, ὅσον εἶναι σήμερον. Δι' αὐτὸ οὗτος ἤρχισεν ἀλλοῦ μὲν νὰ διαρρηγνύεται καὶ νὰ κατακαδίξει, ἀλλοῦ δὲ νὰ ρυτιδώνεται, νὰ σχηματίζῃ δηλ. πτυχάς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φλούδα τοῦ μήλου, ὅταν ξηραίνεται. Ἔτσι ἐφάνησαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται νέαι γαῖαι ὡς ἐπιμήκεις νῆσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, ὅπου εἶναι σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὄγκοι, οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὡς νῆσοι, μία ἐκεῖ ὅπου εἶναι σήμερον αἱ Κυκλάδες καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ροδόπης.

Ἡ ἐπιφάνειά των ἔως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἑκατομύρια ἐτῶν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν ἔζων ἑκατομύρια κογχύλια, ζώψια ὀστρακόδερμα. Ὅταν αὐτὰ ἀπέθνησκον, κατεκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχημάτιζον πυκνὸν στρώμα ἀπὸ ἀσβεστώδη ὕλην (ἀσβεστολίθους). Ἀλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετέλουν στρώματα μεγάλου πάχους. Καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχημάτισαν πετρώματα (ἀμμολίθους, ἀργιλικούς σχιστολίθους κ.τ.λ.). Ὅλα αὐτὰ τὰ πετρώματα, ἐπειδὴ ἐσχηματίσθησαν μέσα εἰς τὰ ὕδατα, λέγονται ὕδατογενῆ.

133. ΑΙ κυριώτεραι όροσειραι και τὰ ποτάμια συστήματα τής Έλλάδος.

Ἄφου ἐπέρασαν ἑκατομμύρια ἐτῶν, ἔγιναν πάλιν μεγάλαι πτυχώσεις εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Γῆς. Αὗται ἦσαν γενικαὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγέννησαν τὰς Ἄλπεις καὶ ἄλλα ὑψηλὰ ὄρη (ἀλπικαὶ πτυχώσεις). Τότε ἐγεννήθησαν ὡς συνέχεια εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ αἱ ἐλληνικαὶ ὄροσειραί, ἡ Πίνδος καὶ ἡ μακρὰ ἄλυσις τῶν ὑψηλῶν ὄρέων, τὰ ὁποῖα συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κάρπαδον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὄρεινοί, καθὼς γνωρίζομεν, ἐσχηματίσθησαν μετ' αὐτῶν πρὸς ἀνατολὰς (Χάσια-Καμβούνια, Ὄθρυς, Οἶτη-πτυχωσιγενῆ ὄρη).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ἕκτασις, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους ἕως τὰ δυτικὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἔτσι ἐσχηματίσθη μία ἐλληνοασιατικὴ ἥπειρος, τὴν ὁποίαν οἱ γεωλόγοι ὀνομάζουν **Αἰγῆτιδα**.

Ἄφου ἀνεφάνη ἡ Αἰγῆτις ἤρχισαν μεγάλαι διαταραχαὶ ἔπρεπε τὰ διάφορα μέρη τῆς νὰ ἰσορροπήσουν. Ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη ρήγματα, δηλ. σχισμαί, ὅπως γίνεται εἰς τὸν πηλόν, ὅταν ξηραίνεται. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς χώρας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. Ἔτσι ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κωπαίδος, ἡ λεκάνη τῆς Αἰτωλίας, αἱ κοιλάδες τοῦ Εὐρώτα, τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀλιάκμονος κ.τ.λ. καθὼς καὶ οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εὐβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικὸς, Ἀμβρακικὸς, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ Ἄργολικὸς κ.τ.λ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰς λεκανοειδεῖς κοιλότητας, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἦσαν κλεισταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐγέμισαν ἀπὸ νερὰ καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, λεκάνη Βοιωτίας, Ἀλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαθε μόνον τὰ ρήγματα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ λάβα ἐξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἠφαιστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθὼς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αἰδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Ἰπάτην κ.ἄ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως, ἔπασχε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μετ' αὐτῶν νερὰ τῆς.

Αὐτὸ συνέβη πρὸ πάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰγῆτιδος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἕως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὅλη ἡ ἕκτασις αὐτῆ ἔπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα

εισεχώρησε και τὴν ἐσκέπασε. Ἐξω ἀπὸ τὰ νερὰ ἔμειναν μόνον τὰ ὑψηλότερα μέρη ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἰγαῖον πέλαγος μὲ τὰς νήσους του.

Τέλος και μία ἄλλη δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὰ ρέοντα ὕδατα. Ρύακες, χεῖμαρροι και ποταμοί, οἱ ὅποιοι ἔρρεον ἀκατάπαυστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, διήνοιξαν εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν ἄλλου στενάς και ἄλλου πλατείας φάραγγας και χαράδρας. Ὅπου δὲ ὑπῆρχε τυχόν σειρά λόφων ἢ βουνῶν και ἔφραττε τὸν ροὺν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεῖ τὸ ρεῦμα κατῶρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ διαρρήξῃ τὸν φραγμὸν και νὰ διανοίξῃ στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πηνεῖός, Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμῶν). Ἐπειτα οἱ χεῖμαρροι και οἱ ποταμοὶ ἀπέδεσαν ἄμμους, χαλίκια και πηλοὺς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων και τῶν λεκανοσειδῶν χωρῶν (προσχωσιγενὴ πεδιά) ἢ τὰ ἐξεφόρτωσαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των και ἔτσι ἐπέξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερχειός, Ἀγελῶος, Ἀλφειός, Ἀξιός κ.τ.λ.)

Ἀσκήσεις. 1. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάζας, αἱ ὅποιαί πρῶται ἐβγήκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίας νήσους και ποίας χώρας τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει κάθε μία ἀπὸ αὐτάς; Τὰ πετρώματά των εἶναι τὰ παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανίται κ.τ.λ.). — 2. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἄλυσιν τῶν πτυχωσιγενῶν ὄρέων τῆς Ἑλλάδος και ὀνόμασε τὰς κυριωτέρας ὄροσειράς. Ὀνόμασε τὰς ὄροσειράς, αἱ ὅποιαί διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματά των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθους και ἀσβεστολίθους. — 3. Ὀνόμασε τὰς λεκανοσειδεῖς χώρας και τὰς ταφροσειδεῖς κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ποῖαι ἀπὸ αὐτάς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι; Πῶς ἀπεξηράνθησαν; — 4. Ποῖαι εἶναι αἱ προσχωσιγενεῖς πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος; Πῶς προέκυψαν αὐται; — 5. Ποῖαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μακρὰ κεντρικὴ ὄροσειρὰ τῆς Ἑλλάδος α) εἰς τὸ κλίμα και εἰς τὰς βροχάς, 2) εἰς τὰ προϊόντα και 3) εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς Ἑλλάδος; — 6. Ποῦ ὑπάρχουν παραθαλάσσιαι ὄροσειραὶ και ποῖα εἶναι ἡ ἐπίδρασις των εἰς τὸ κλίμα και εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ; — Ποῖαι πεδιάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν και ποῖα πλεονεκτήματα ἔχουν;

Γ'. ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. — 2. Εὔρε τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ ὀνόμασε τοὺς ποταμοὺς, οἱ ὁποῖοι πηγάζουν ἀπὸ αὐτόν. Εἰς ποίαν θάλασσαν χύνεται καθεὶς ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτούς; — 3. Περιέγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηγνεῖοῦ ἀπὸ τὰς πηγὰς του ἕως τὴν ἐκβολὴν του. — 4. Περιέγραψε ὁμοίως τὸν ροῦν τοῦ Σπερχιοῦ, τοῦ Ἀχελώου τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ Στρυμόνος. — 5. Ποίαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ποίαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν οἱ μακεδονικοὶ ποταμοί; — 6. Ποῖοι ποταμοὶ ἐσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των λιμνοθαλάσσας; — 7. Ποῖαι ποτάμια κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν; — 8. Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλλάδος; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης.

Ἐνας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά: α') ἂν αἱ πηγαὶ του εἶναι ἄφθονοι, β') ἂν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μαζεύει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ') ἂν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, πού πίπτει εἰς τὴν περιοχὴν του, εἶναι πολὺ.

Πηγαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ρέουν ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

Ὅμοίως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφος των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν (Ἀξιός, Στρυμών, Ἐβρος).

Γενικῶς τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλίγον· καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνεται μεγάλη ἐξάτμισις ὕδατος. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ νερά πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερά τῶν ποταμῶν μας τὰ χρησιμοποιοῦν α') διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων καὶ β') διὰ νὰ κινοῦν νερομύλους καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἐργοστασίων (π.χ. ὁ Βόδας εἰς τὴν Ἐδεσσαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὰς Πάτρας, ἡ Ἐρκουνα εἰς τὴν Λεβάδειαν κ.ο.κ.).

Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἑνὸς ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολὰς του; Πότε ὁ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἰδίαν ἔκτασιν, διότι τὰ νερά των ἐκρέουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερο βλάπτουν παρὰ ὠφελοῦν. Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας προσπαθεῖ νὰ ἀποξηράνη τὰς λίμνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι βαλτώδεις, π.χ. τὴν λίμνην τῶν Γενιτσῶν καὶ τῶν Φιλίππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ξυνιάδα λίμνην εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα κ.ἄ.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Ὅλοι οἱ τόποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον κλίμα. Π.χ. εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ ὄρεινά μέρη ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνὰ ὑπὸ τὸ μηδέν ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιών εἶναι σπάνιον φαινόμενον.

Ἐπίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμόν ἢ θερμοκρασία κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως ἕως 32-36 βαθμούς. Ἀντιθέτως εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη μετριάζεται ἀπὸ τὴν δροσερὰν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὅποῖον πίπτει κατ' ἔτος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Αἱ διαφοραὶ αὗται φαίνονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, ὅπου σημειώνονται ἡ θερμοκρασία, οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ βροχαὶ διαφόρων τύπων τῆς Ἑλλάδος.

Πόλεις	Ύψος ἀπὸ θαλάσσης	Μέση θερμοκρασία			Διαφορὰ μετὰξὺ θερμοκρασίας θερμοστάτου καὶ ψυχροτάτου μηνός	Μέσον ὕψος βροχῆς τοῦ ἔτους εἰς ἑκατοστόμετρα	Ἐπικρατεῖ ἄνεμος
		Ἰαν.	Ἰουλ.	τοῦ ἔτους			
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	Νότιος
Κεφάλλη-νία	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,3	86	ΒΑ. Νότ.
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	ΒΑ

Καλάμκι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	Βόρειος
Ποάινινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	18,8	126	ΒΑ
Πάτρα	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	70	Βόρειος
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	Δυτικός
Δελφοί	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	ΝΔ
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	17,8	77	Βόρειος
Θεσ/νίκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,7	44	ΝΑ
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	ΒΔ
Αθήνα	107 μ.	8,6	27,3	17,6	18,7	38	ΒΑ
Ναύπλιο	6 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	ΒΝ
Σέρρες	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	Βόρειος
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	ΒΔ
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	Βόρειος

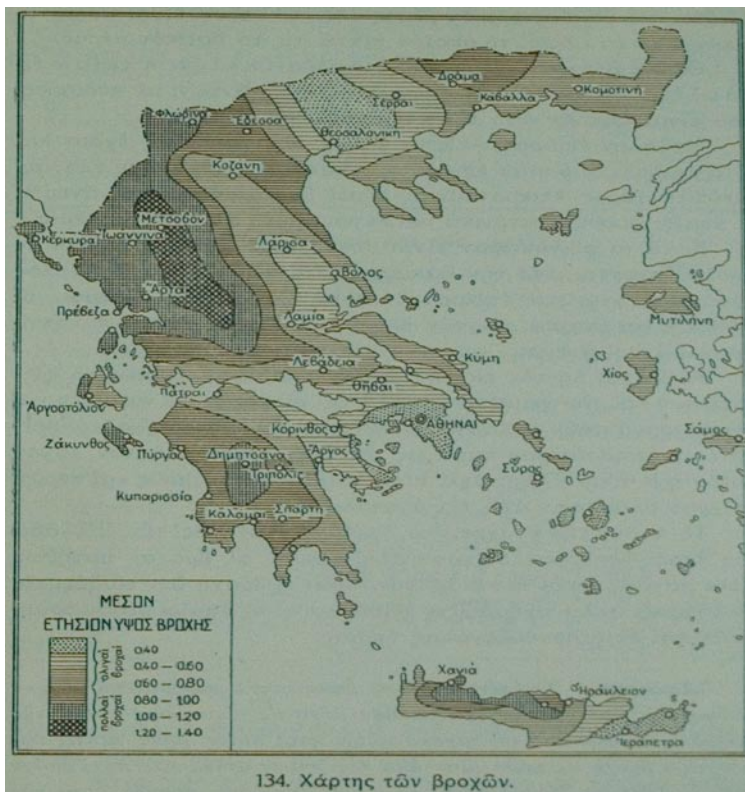
Αί πόλεις εις τόν άνωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῆ κατά ζώνας, δηλ. χωριστά αί πόλεις τῆς ανατολικῆς καί χωριστά αί πόλεις τῆς κεντρικῆς καί τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ποία ἀπό τὰς ζώνας αὐτὰς ἔχει τόν μαλακώτερον χειμῶνα καί ποία τόν ψυχρότερον; Ποία περιοχή δέχεται τὰς περισσοτέρας βροχὰς καί ποία τὰς ὀλιγωτέρας;

Από τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς θαλάσσης εἰς τήν δυτικὴν Ἑλλάδα εἶναι μεγαλυτέρα παρά εἰς τήν ανατολικήν. Δηλαδή εἰς τήν δυτικὴν Ἑλλάδα τὸ θέρος εἶναι δροσερότερον καί ὁ χειμῶν μαλακώτερος ἀπὸ τήν ανατολικὴν Ἑλλάδα.

Καί τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει καθ' ὄλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ανατολικὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος, εἶναι μόλις τὸ ἕμισυ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος.

Θερμὰ θέρη καί χειμῶνας ψυχροῦς (κλίμα ἠπειρωτικόν) ἔχει τὸ ἐσωτερικόν τῆς χώρας, προπάντων αί πεδιάδες, πού εἶναι μακρὰν ἀπὸ τήν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν καί οἱ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἐπικρατοῦν κατά τὰς διαφόρους ἐποχὰς. Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι φυσοῦν κανονικὰ καί λέγονται ἐτησίαι (μελτέμια).

Κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι συχνότεροι οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ψυχροὶ φυσοῦν ὅμως τότε καὶ οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ὑγροὶ ἄνεμοι.

Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸ βρέχει ἐκεῖ περισσότερο παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει περισσότερους ποταμοὺς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος, δὲν εἶναι ὀλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι ραγδαίαι καὶ δὲν διαρκοῦν πολὺ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ ὁποῖοι ρέουν ὀρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας.

Ἀσκήσεις. — Ὁ ἀπέναντι πίναξ δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὕψος τῆς βροχῆς, ποῦ πίπτει κάθε μῆνα εἰς ὀρισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εὑρετε ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτὸν κατὰ ποῖον μῆνα πίπτει περισσότερο βροχὴ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτάς καὶ κατὰ ποῖον μῆνα ὀλιγωτέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὕψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν (Ὀκτώβριον-Μάρτιον) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἐκάστην πόλιν;

Ὄνομα πόλεων	Ἰανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	Ἀπρίλιος	Μάιος	Ἰούνιος	Ἰούλιος	Αὐγούστιος	Σεπτέμβριος	Ὀκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκέμβριος	Ἐτησίως
Ἀθήναι	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
Θεσσαλονίκη	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
Πάτραι	90	78	67	54	37	18	4	6	27	97	115	114	707
Βόλος	49	51	40	32	43	31	15	24	32	63	74	53	507
Κέρκυρα	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά	113	95	67	29	16	3	1	4	21	35	127	155	666
Τρίπολις	127	102	67	57	54	41	14	16	23	79	123	123	826

Ε'. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποια περιοχαί τῆς Ἑλλάδος ἔχουν τὰ πλουσιώτερα δάση; Ἀπὸ ποια δένδρα ἀποτελοῦνται τὰ δάση μας; — 2. Ποια φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς μας; Ποια ἀπὸ αὐτὰ εὐδοκιμοῦν μὲ τὸ θαλάσσιον κλίμα; Ποια εὐδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ἠπειρωτικὸν κλίμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πλέον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα δι' αὐτὸ αἰ κορυφαί τῶν βουνῶν, ὅσαι φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800-2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ ὄριον αὐτὸ ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ ὄξυα καὶ ἡ πεύκη ἢ ὑψηλή, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὕψος 800 μ. ἡ δρυς καὶ ἡ καστανέα καὶ ἀπὸ ὕψος 500 περίπου μ. ἡ πεύκη, ἡ θαλανιδέα καὶ ἄλλα δένδρα (πρίνος, δάφνη, μύρτος κ.τ.λ.).

Εἰς τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ὕψους τρεῖς ζῶνας βλαστήσεως, τὴν κατώτεραν (ἀπὸ τὴν παραλίαν ἕως τὰ 880 μ.), τὴν ὄρεινὴν (800-1800 μ.) καὶ τὴν ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἐκτὸς τοῦ ὕψους ἐπιδρᾷ καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἓνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι εἰς τὴν κατώτεραν ζώνην, ὅταν ἓνας τόπος δὲν ἀπέχη πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εὐδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ (εἰκ. 136).

Ἡ ἐλαία, ἡ συκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα εὐδοκιμοῦν εἰς τὸ ξηρὸν κλίμα ἢ ἐλαία μάλιστα ζῆ εἰς κάθε ἔδαφος καὶ εἰς

αὐτὸ τὰ ἀπότομα καὶ βραχῶδη μέρη (Κυνουρία, Μάνη, Κρήτη). Τὰ ἐσπεριδοειδῆ ὅμως (λεμονέα, πορτοκαλέα, μανδαρινέα) ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ μεγαλύτεραν θερμότητα καὶ ὑγρασίαν. Δι' αὐτὸ εὐδοκίμου ἄλλοι εἰς θερμὰ μέρη (νότια καὶ δυτικὰ παράλια καὶ νήσους) καὶ χρειάζονται πότισμα. Τέλος ἡ σταφίς περιορίζεται εἰς τὰ νότια, τὰ δυτικὰ καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ἰονίου (εἰκ. 144).

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δάση διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπιφάνειάν της (14%) σκεπάζεται ἀπὸ δάση, ἐνῶ ἄλλου, π.χ. εἰς τὴν Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν 36% ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας.

Καὶ ὅμως εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχε μεγάλα δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊαί, οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βοσκοτόπους διὰ τὰ ποιμνία των. Τότε κανεὶς δὲν τοὺς ἠμπόδιζε. Δὲν ἤξευραν ὅμως ποῖον κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον των! Διότι, ὅταν ἔλειψαν τὰ δένδρα ἀπὸ τὰς πλαγίας τῶν βουνῶν, ἡ βροχὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρέσυρε τὰ χῶματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλὰς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸ εἶναι μέγα δυστύχημα διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, ἀλλὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχὰς καὶ ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερον στολισμὸν ἐνὸς τόπου. Καθῆκον ἔχομεν ν' ἀναδασώσωμεν τοὺς λόφους γύρω εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φῶρεμα.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ὑπάρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Ναούσης, Κατερίνης, Χαλκιδικῆς, Κονίτσης, Σουφλίου καὶ Ροδόπης εἶναι ἀπὸ τὰς περισσότερας δασωμένας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (ποσοστὸν δασώσεως 35-40%). Ὀλίγα δάση ἔχουν ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς, ἡ Εὐβοία καὶ ἡ Θεσσαλία, ὀλιγώτερα δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη.

Περισσότερα εἶναι τὰ δάση, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρῦν, ἔπειτα δ' ἔρχονται τὰ δάση τῆς πεύκης καὶ κατόπιν τὰ δάση τῆς ἐλάτης, τῆς ὀξύας καὶ τῆς καστανέας.

3. Άγρια ζώα υπάρχουν εις τὰ δάση και τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδος πολὺ ὀλίγα. Ταῦτα εἶναι: ἡ ἄρκτος εις τὴν βόρειον Πίνδον, ὁ λύκος, ὁ θῶς (τσακάλι) και ἡ ἀλώπηξ εις ὅλα τὰ ἐλληνικὰ βουνά, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος και ἡ δορκὰς (ζαρκάδι) εις τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος, ὁ αἰγαγρος (ἀγριόγιδο) εις τὰς κορυφὰς τῆς Ἰδῆς και εις μερικὰς μικρὰς νήσους, λαγοὶ κ.ἄ.

Πολὺ περισσότερα εἶναι τὰ ἄγρια πτηνά, ποὺ ζοῦν εις τὸν τόπον μας. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: πέρδικες, ἀγριοπεριστεραί, τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, ἀετοί, ἰέρακες, κόρακες κ.ἄ.

Γ'. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχεδὸν ὅλοι ἐλληνικῆς καταγωγῆς. Ἄλλοτε ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ Κράτους μας κατοικοῦσαν και Τοῦρκοι και Βούλγαροι, προπάντων εις τὰς βορείαις ἐλληνικὰς χώρας· ἀλλ' αὐτοὶ πρὸ 16 ἐτῶν ἐφυγον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μόνον ὀλίγοι Τοῦρκοι (περίπου 100000) ἔμειναν και κατοικοῦν εις τὴν δυτικὴν Θράκην.

Εἰς τὴν θέσιν των ἤλθον και ἐγκατεστάθησαν 1225000 Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὸν Πόντον και τὸν Καύκασον. Ἀλλὰ πολλαὶ χιλιάδες Ἑλλήνων ζοῦν ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας, εις τὴν Κωνσταντινούπολιν, εις τὴν Δωδεκάνησον, εις τὴν Κύπρον, εις τὴν βόρειον Ἡπειρον, εις τὴν Σερβίαν και τὴν Βουλγαρίαν.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔχομεν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν και τὴν ἰδίαν θρησκείαν, καθὼς και τὰ ἴδια ἥθη και ἔθιμα.

Πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἶχε 780000 κατοίκους, ὅσους δηλαδὴ ἔχουν σήμερον μόνον αἱ Ἀθῆναι και ὁ Πειραιεύς!

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εις 7000000. Ἀπὸ αὐτοὺς 120000 εἶναι Τοῦρκοι, 70000 Ἑβραῖοι, 30000 Ἀρμένιοι, 18000 Ἄλβανοὶ μωαμεθανοὶ και 5000 Ἀθίγγανοι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, δηλαδὴ τὰ 96% ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμόν, εἶναι Ἕλληνες.

Ἄν ὑπολογίσωμεν και τοὺς ὁμοσθνεῖς μας, οἱ ὅποιοι ζοῦν μακρὰν, εις τὴν Αἴγυπτον και εις χώρας τῆς Εὐρώπης και τῆς Ἀμερικῆς, θὰ εὕρωμεν, ὅτι ὅλος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι περισσότερος ἀπὸ 8 ἑκατομμύρια.

Θὰ ἐξετάσωμεν τώρα ποῖαι εἶναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς ὁποίας συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος.

Ζ'. ΑΙ ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἐλληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἐκαλλιεργήθησαν τὸ 1936 μὲ σιτηρὰ καὶ πόσα μὲ ἄλλα εἶδη τῆς καλλιεργείας; Πόσα ἑκατομμύρια στρεμμάτων ἐκαλλιεργήθησαν; — 2. Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας αὐτοὺς εἰς πόσα ἑκατομμύρια δραχμῶν ἔφθασεν ἡ ἀξία τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1936 καὶ εἰς πόσα ἢ ἀξία τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ.

1. ΓΕΩΡΓΙΑ

Κανὲν ἐπάγγελμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν εἶναι τόσον διαδεδομένον, ὅσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ βοσκοῦ. Μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ζῆ τὸ μεγαλύτερον μέρος, σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλὰς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα γεωργική.

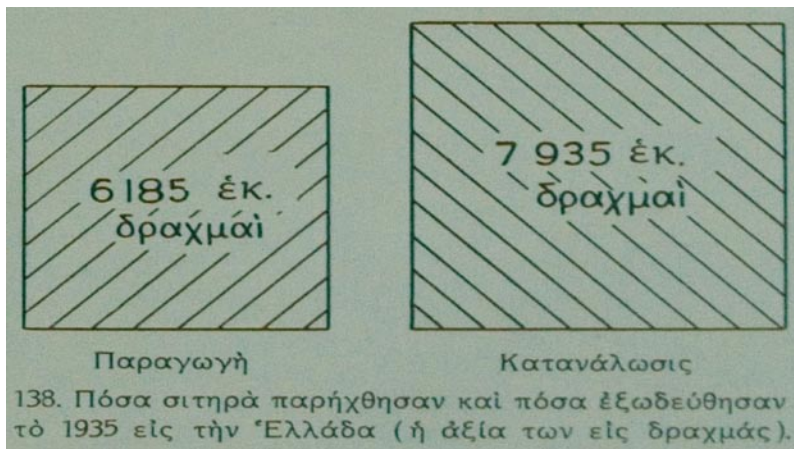
Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς εἶδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἓνα τόπον εἰς ἄλλον δι' αὐτὸ καὶ τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι διάφορα. Π.χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλίμα ἠπειρωτικόν δι' αὐτὸ ἐκεῖ εὐδοκίμοῦν τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὄσπρια, τὰ ὁποῖα χρειάζονται θέρους θερμὸν μὲ ξηροὺς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παράλια μας καὶ αἱ νῆσοι μας ἔχουν θαλάσσιον κλίμα δι' αὐτὸ εὐδοκίμοῦν ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ εἰς ὠρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

Ἄλλα μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἔδαφος κατάλληλον δι' ὠρισμένον εἶδος καλλιεργείας ἔτσι εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας κ.τ.λ. Ὡστε ὁ τόπος μας παράγει πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα καὶ δι' αὐτὸ ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριώτερα ἀσχολία

τῶν κατοίκων.

Καλλιέργειαι.

1. Ὅλη ἡ ἔκτασις, τὴν ὁποίαν καλλιεργοῦν κατ' ἔτος οἱ χωρικοὶ μας, φθάνει τὰ 23000000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτὰ, τὰ 15000000

στρέμματα τὰ σπεύρουσιν σιτᾶρι, κριθᾶρι, βρώμῃν, ἀραβόσιτον καὶ ἄλλα σιτηρὰ.

Ἄλλ' ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ποὺ παράγεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ τραφοῦν τὰ 7000000 τοῦ πληθυσμοῦ μας. Χρειαζόμεθα περισσότερον σιτᾶρι καὶ ἓνα μεγάλο ποσὸν (τὰ 40% ἀπὸ ὅ,τι χρειαζόμεθα) τὸ εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ τὰ ὕσπρια, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά. Ὁ τόπος μας παράγει ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα καὶ μεγάλα ποσὰ εἰσάγουν οἱ ἔμποροὶ μας ἀπ' ἔξω.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα μέρη, ὥστε, ἂν καλλιεργηθοῦν καὶ αὐτὰ, ὁ τόπος μας δὲν θὰ ἔχη ἀνάγκην νὰ εἰσάγῃ ἀπ' ἔξω τόσα γεωργικὰ προϊόντα καὶ νὰ πληρώσῃ τόσα ἑκατομμύρια. Μόνον διὰ φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1936 εἰς τοὺς ξένους 123 ἑκατομμύρια δραχμάς!

139. Θερισμός.

Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαθε ν' ἀποξηράνη, τὰ ἔλη εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἑπειρον καὶ ἀλλοῦ καὶ νὰ προφυλάξη, τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν. Ἔτσι ἑκατομμύρια στρέμματα θὰ δοθοῦν εἰς τὴν γεωργίαν. Ἄν δὲ καὶ οἱ γεωργοὶ μας μάθουν νὰ ὀργώνουν βαδύτερα τὴν γῆν, νὰ μεταχειρίζωνται λιπάσματα καὶ ν' ἀπολυμαίνουν τὸν σπόρον, τότε ὑπάρχει ἐλπίς

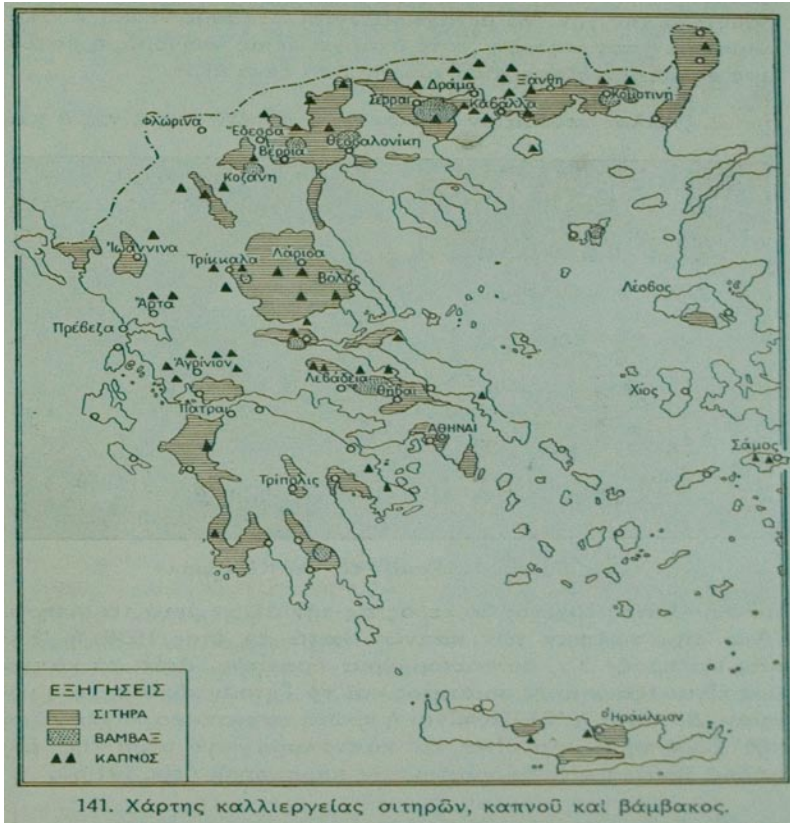
γρήγορα ἢ πατρίς μας νὰ μὴ χρειάζεται εἶδη τροφῆς ἀπὸ ξένα μέρη.

2. Ἄλλο σπουδαῖον προϊόν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ καπνός. Αὐτὸς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν ἀξίαν μετὰ τὰ σιτηρά. Ἀπὸ τὴν

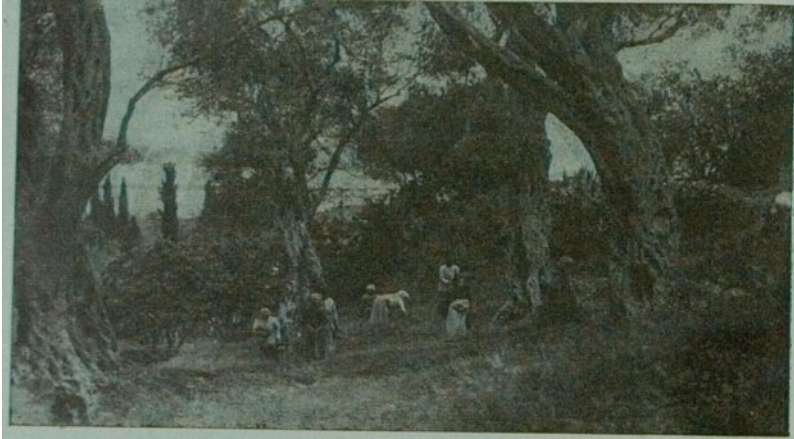

140. Τὸ «λίγνισμα», μία ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.

πώλησιν τῶν καπνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἡ Ἑλλάς εἰσέπραξε 3½ δισεκατομμύρια δραχμᾶς. Διότι τὰ καπνά μας εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εὐρώπης. Ποῖα εἶναι τὰ καπνοπαραγωγὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 141).

3. Τρίτη εἰς σημασίαν ἔρχεται ἡ ἐλαιοπαραγωγή. Ὑπολογίζουν, ὅτι τὰ ἐλαιόδενδρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι 25-30 ἑκατομμύρια. Τὸ ἐλαιον καὶ αἱ ἐλαῖαι μας εἶναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ

142. Συγκομιδή έλαιων εις την Κέρκυραν.

ποσόν, πού περισσεύει, τὸ πωλοῦν εις τὸ ἐξωτερικόν ἔτσι ὁ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ ἔλαιον περίπου 300 ἑκατομμύρια δραχμᾶς. Εἰς παραγωγὴν ἔλαιου ἡ πατρίς μας εἶναι τρίτη μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Πρῶτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δευτέρα ἡ Ἰταλία.

Εὗρε εις τὸν χάρτην τῆς ἑλαιοῦς (εἰκ. 136) τὰς περιοχὰς αἱ ὁποῖαι παράγουν ἔλαιον.

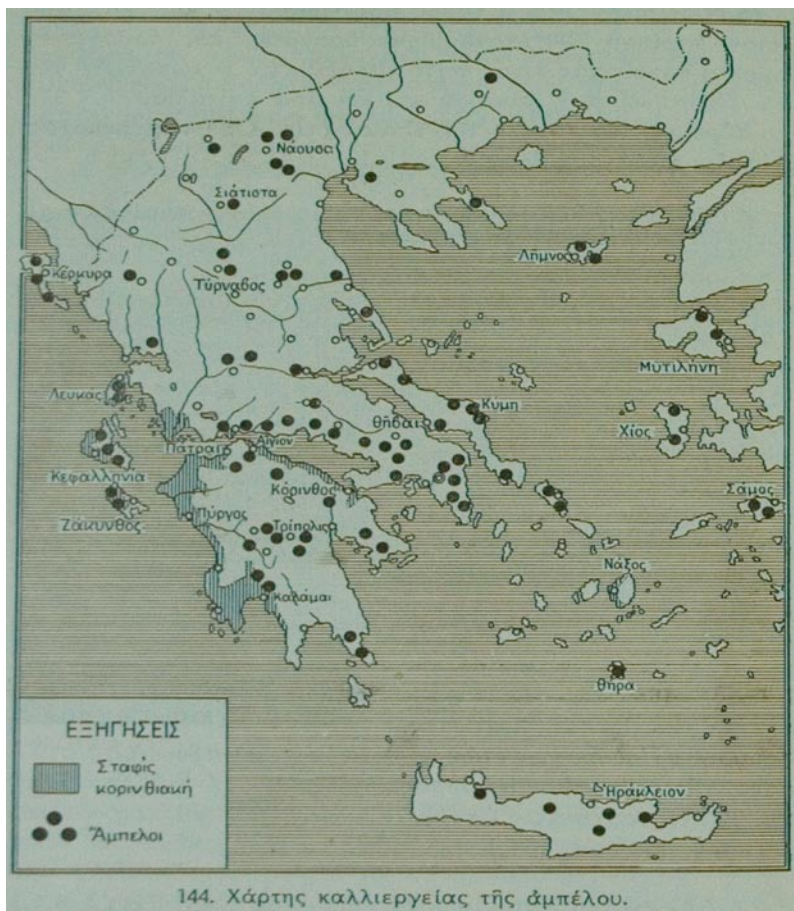

143. Τρυγητός.

4. Τέλος κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν προϊόν εἶναι αἱ σταφίδες ἡ κορινθιακὴ καὶ ἡ σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλὰς σταφίδας ὅσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸ τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγοράζουσι εἰς ξένας χώρας, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικὴν, καὶ πολὺ χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1300000000 δραχμαὶ κατ'

ἔτος).

Μεγάλη ἐπίσης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημιζονται οἱ οἴνοι τῆς Σάμου, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας, καθὼς καὶ

μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούσης). Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισαν νὰ ἐξάγουν καὶ νωπὰς σταφυλὰς, προπάντων ξανθὴν σουλτανίαν, καὶ τὰς πωλοῦν μὲ πολὺ καλὴν τιμὴν.

5. Ἄλλο σπουδαῖον προϊόν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ βάμβαξ.

Καὶ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος πολλῶν περιογῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καταλληλότατα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Τὸν καλλιεργοῦν προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν

Σερρών καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, καθὼς εἰς τὴν Λήμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἡ παραγωγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ βάμβακος ἤρξθη. Ἐνῶ τὸ 1931 οἱ γεωργοὶ μας ἐκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180000 στρέμματα, τὸ 1937 ἐκαλλιέργησαν 820000 στρέμματα. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ βιομηχανία μας ἐχρησιμοποίησεν ἑλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 141).

6. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθὼς τὸ σησάμιον, τὸ ὁποῖον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια), τὰ σύκα, τὰ κάστανα καὶ οἱ ἄλλοι ξηροὶ καρποὶ κ.τ.λ.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. Ἐκεῖ τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ἡ πατρίς μας ἔρχεται τρίτη μετὰ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ γεωργία λοιπὸν εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Λιβάδια καὶ βοσκαὶ ὑπάρχουν πρὸ πάντων εἰς τὰ βουνά, καθὼς

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

146. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειός.

καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βάλτωδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μάιον ξηραίνεται τελείως, οἱ ποιμένες μας τὴν ἀνοιξὴν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποιμνιά των εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη (νομαδικὴ κτηνοτροφία).

Ἡ ἑλληνικὴ κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας: α') εἶδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρὶ, βούτυρον, αὐγά), β') πρώτας ὕλας διὰ τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ') ζῶα διὰ τὴν ἀροτρίασιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφορὰς (βοῦς, ἵππους, ἡμιόνους, ὄνους).

Δυστυχῶς καὶ ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας

147. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρί τῆς Μακεδονίας.

μας δι' αὐτὸ εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώνωμεν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθευώμεθα ζῶα, σφάγια, βούτυρον κ.τ.λ. Μόνον δι' ἀγελάδας καὶ βοῦς ἐπληρώσαμεν τὸ 1935 εἰς τὸ ἐξωτερικὸν 200 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Αἱ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἱ περισσότερον κτηνοτροφικαί, εἶναι ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειρὰν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἀρκαδία κ.ἄ.

Ἀσκήσις. — Εὐρέστε εἰς τοὺς πίνακας τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σας πόσα εἶναι ἐν ὄλῳ τὰ πρόβατα, αἱ αἴγες, οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.

3. ΑΛΙΕΙΑ

Αἱ θάλασσαί τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως οἱ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μας εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοιχτὰ καὶ εἰς τοὺς κόλπους. Ἔτσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλειστοὺς κόλπους (Εὐβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν) καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὰ ὅποια ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια

(Φωτογρ. Μεγαλοοικονόμου)

148. Ψάρευμα με την τράτα.

τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν ὀλίγα, ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμπούνια, λιθρίνια, τσιπούρες). Ἐπίσης μερικαὶ λίμναι, π.χ. τῆς Καστορίας, ἢ Βοιθῆς (Κάρλα), ἢ Πρέσπα κ.ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ἀλιείας μας δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν. Δι' αὐτὸ εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν μεγάλα φορτία ἀπὸ παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάον, ρέγγες καὶ σαρδέλες πληρώνομεν κάθε χρόνον περίπου 70 ἑκατομμύρια δραχμᾶς!

(Φωτογρ. Μεγαλοοικονόμου)

149. Τὸ στέγνωμα τῶν διχτυῶν.

Μεγάλην καταστροφήν εις τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν φέρουν ὅσοι ψαρεύουν μὲ δυναμίτιδα. Αὐτοὶ εἶναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ ψάρια, ἐνῶ ἔχομεν γύρω τὴν θάλασσαν.

Ἀρκετὸν εἰσόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σπογγαλιεία. Οἱ Ἕλληνες σπογγαλιεῖς (Υἰδραῖοι, Αἰγινῆται, Δωδεκανήσιοι) ἀλιεύουν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βορείας Ἀφρικῆς.

4. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

Πλούσια εἰς δάση εἶναι, ὡς εἶδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος (Μακεδονία, Ἡπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

Ἀπὸ τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ τῆς ὀξύας παράγουν κυρίως ξυλείαν δι' οἰκοδομὰς καὶ δι' ἐπιπλα, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κ.τ.λ. παράγουν ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα. Ἄλλ' ἐνῶ καύσιμον ὕλην τὰ δάση μας δίδουν ἀρκετὴν, ἀντιθέτως ἡ ξυλεία, ποῦ ἐξάγεται ἀπὸ τὰ δάση μας, δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι' αὐτὸ ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ξένης ξυλείας.

Οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὡς ἐπάγγελμα τὴν ὕλοτομίαν, ἀνέρχονται εἰς 5000.

5. ΟΡΥΚΤΩΡΥΧΙΑ

Τὰ ὀρυκτὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: σιδηρός (Σέριφος, Κύθνος, Λαύρειον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, Ἐρμιόνη), μόλυβδος (Λαύρειον, Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύρειον), χρῶμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὐβοία), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Ἀλιβέριον τῆς Εὐβοίας, Ὠρωπός, Μέγαρα, Σέρραι, Φλώρινα, Κατερίνη).

Ὅλα σχεδὸν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἐξάγομεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν· διότι ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακας, οἱ ὁποῖοι χρειάζονται διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων.

Εἰς τὰ μεταλλεῖα μας ἀπασχολοῦνται 8000 ἐργάται, ὁ δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομείων μας εἶναι μάρμαρα λευκὰ καὶ

πολύχρωμα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκυρος, Τήνος, Χίος κ.ά.), θηραϊκή γη (Θήρα), γύψος (Αιτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος) και μυλόπετρες (Μήλος).

6. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Διὰ τὴν ἀναπτυχθῆ ἢ βιομηχανία εἰς ἓνα τόπον, χρειάζονται κυρίως πρῶται ὕλαι, δηλ. φυσικὰ προϊόντα, καὶ ἀνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοὺς ἀνθρακας ἤμπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις,

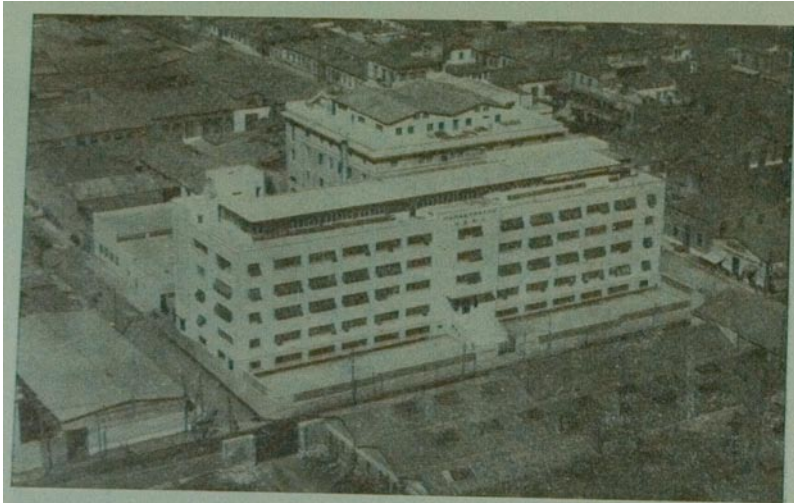
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

150. Καταρράκται τῆς Ἐδέσσης. Δύναμις κινήτηριος ποῦ μένει ἔως τώρα ἀχρησιμοποίητος.

ἢ ὁποία παράγεται ἀπὸ τὴν πτώσιν τῶν ὑδάτων (λευκὸς ἀνθραξ).

Ἡ Ἑλλάς πρῶτας ὕλας ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἄφθονα γεωργικὰ καὶ ὀρυκτὰ προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν λιθάνθρακας, ἔχει ὅμως πολλοὺς καὶ καλοὺς λιγνίτας, καθὼς καὶ πολλὰς πτώσεις ὑδάτων, ἀν καὶ ἀκόμη δὲν ἔγινεν ἀρκετὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν.

Προσέτι ἡ Ἑλλάς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἤμπορεῖ νὰ προμηθεύεται εὐθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρῶτας ὕλας κ.τ.λ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας. Οἱ Ἕλληνες ἐργάται εἶναι

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υληρ. Υποισρ. Συγκοινωνίας)

151. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καπνεργοστάσια τοῦ Πειραιῶς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐργάζονται 1500 ἐργάται.

εὐφύεις καὶ ἐπιδέξιοι, ἂν δὲ μορφωθοῦν καὶ τεχνικῶς, θὰ γίνουιν ἴσοι μὲ τοὺς καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία μας ἀπασχολεῖ περίπου 300000 ἐργάτας.

Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας εἶναι ὁ Πειραιεὺς, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παράλιοι πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλλα), καθὼς καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἐδεσσα, Βέροια).

152. Ὁ ἀργαλειὸς εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κωμοπόλεις μας.

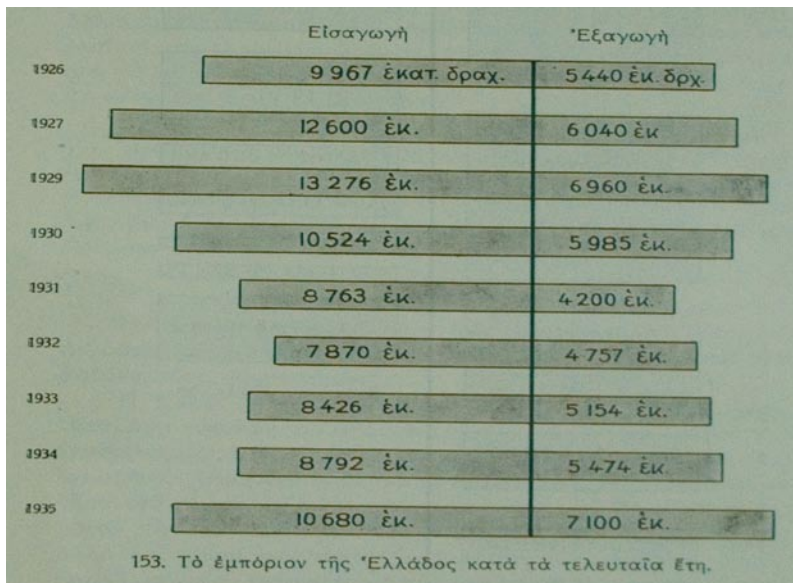
Ἡ βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἐργοστάσια μας παράγουν εἶδη διατροφῆς (ἄλευροβιομηχανία, οἰνοποιία, ἐλαιουργία κ.τ.λ.).

Δευτέρα εἰς σπουδαιότητα ἔρχεται ἡ βιομηχανία κλωστικῆς

καὶ ὑφαντουργίας (βαμβακουργία, ἐριουργία, ταπητουργία, μεταξουργία). Τὰ προϊόντα τῆς ὑφαντουργίας μας συναγωνίζονται μὲ τὰ προϊόντα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ βυρσοδεψία, ἡ βιομηχανία χημικῶν εἰδῶν (σαπωνοποιία, ὑαλουργία, βιομηχανία χημικῶν λιπασμάτων), ἡ καπνοβιομηχανία, ἡ χαρτοποιία, ἡ σιδηρουργία κ.τ.λ.

7. ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Οἱ διάφοροι τόποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν παράγουν τὰ ἴδια προϊόντα. Δι' αὐτὸ ὁ εἰς τόπος προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια δὲν ἔχει. Ἔτσι γίνεται μίᾳ ἀνταλλαγῇ προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων τῆς πατρίδος μας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν

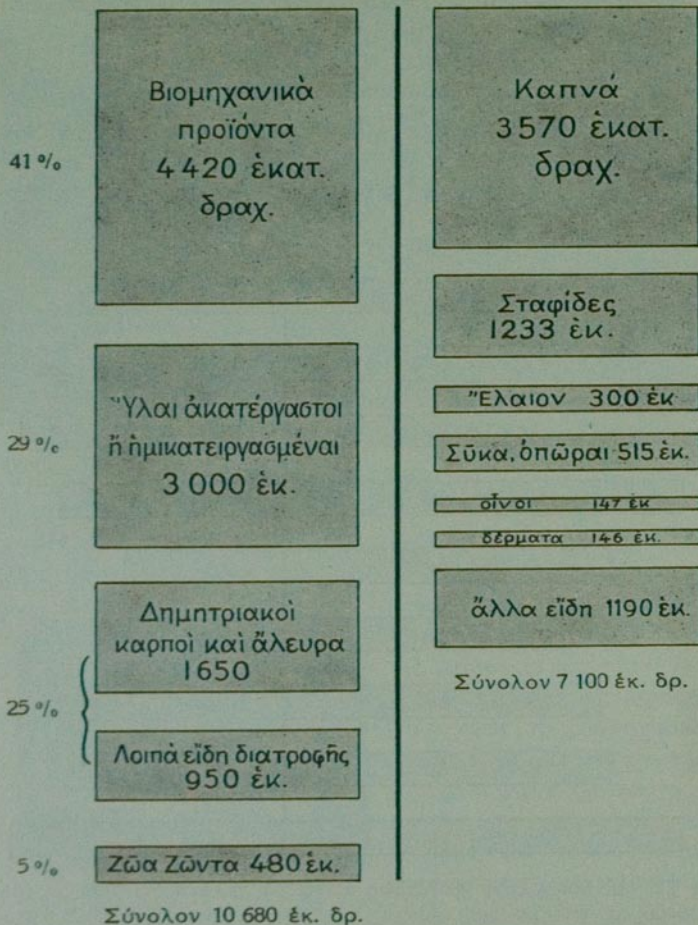
προέρχεται μίᾳ κίνησις ἐμπορικῆ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους μας (ἐσωτερικὸν ἐμπόριον).

Ἄλλ' ὅπως εἶδομεν, ἡ παραγωγή μας δὲν ἔμπορει ἀκόμη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας μας.

Είσαγωγή

1935

*Εξαγωγή

154. *Άξια των κυριωτέρων ειδών του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου μας.

Μᾶς λείπουν ἄρκετὰ εἶδη διατροφῆς, τὰ ὁποῖα ἀναγκαζόμεθα νὰ προμηθευόμεθα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν (σίτον, ἄλευρα, σφάγια, ἀλιπάστους ἰχθύς, ὄρυζαν, καφέν, τέιον, ζάχαριν). Ἐπίσης μᾶς λείπουν πρῶται ὕλαι καὶ εἶδη βιομηχανικὰ (βάμβαξ καὶ ὑφάσματα, γαϊάνθρακες καὶ πετρέλαιον, ξυλεία, μηχαναί, δέρματα κ.τ.λ.). Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον.

Εὐτυχῶς ἔχομεν καὶ προϊόντα, τὰ ὁποῖα χρειάζονται ἄλλοι λαοί, καθὼς καπνόν, σταφίδα καὶ οἶνους, ἔλαιον καὶ ἐλαίας, μεταλλεύματα, ρητίνην, τάπητας κ.ἄ. Αὐτὰ οἱ ἔμποροί μας τὰ ἐξάγουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἔτσι γίνεται τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος.

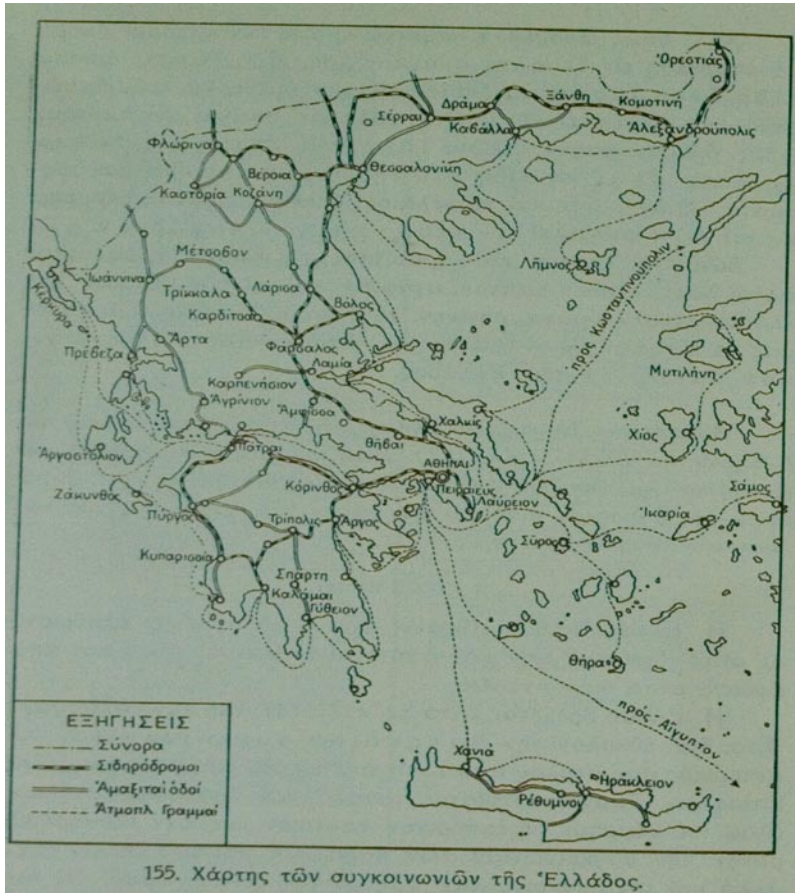
Ἄσκησις. — Παρατήρησε τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 153). Εὔρε τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ ἐξαγωγικοῦ μας ἐμπορίου ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικὸν δι' ἕκαστον ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἦτο μικροτέρα; Τί συμπεραίνεις ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν αὐτὴν τῆς διαφορᾶς;

8. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

Ἡ Ἑλλάς, καθὼς εἶδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον. Δι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἄφθονα μέσα συγκοινωνίας.

Ἡ Ἑλλάς βρέγεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἔχει εὐκόλον τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν. Ὁ ἐμπορικὸς μας στόλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 600 ἀτμόπλοια καὶ 700 ἰστιοφόρα. Ἔρχεται δέκατος μετὰξὺ τῶν ἐμπορικῶν στόλων ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν μας δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίῶν καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μετὰς ξένων χωρᾶς. Ἡ ἑλληνικὴ σημαία διασχίζει μετὰ τόλμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνεις.

Ἀντιθέτως, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν ἑλληνικῶν σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ οἱ δρόμοι μας, δὲν εἶναι ἄρκετά, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλοὺς δρόμους. Τώρα δὲ μετὰ

αὐτοκίνητα τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνὸν δίκτυον σιδηροδρόμων ἔχει ἡ Πελοπόννησος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ κεντρικὴ Μακεδονία. Ἀδικομένη ἀπὸ τὴν ἀποψιν αὐτὴν εἶναι ἡ Ἠπειρος καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη.

Μὲ τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων ἡ Ἑλλὰς ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Δύο ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ’

εκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ πλουσιώτερον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονικίην, τὴν Δράμαν, τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ἀγρίνιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τῆς Δεκελείας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας (βλ. εἰκ. 132).

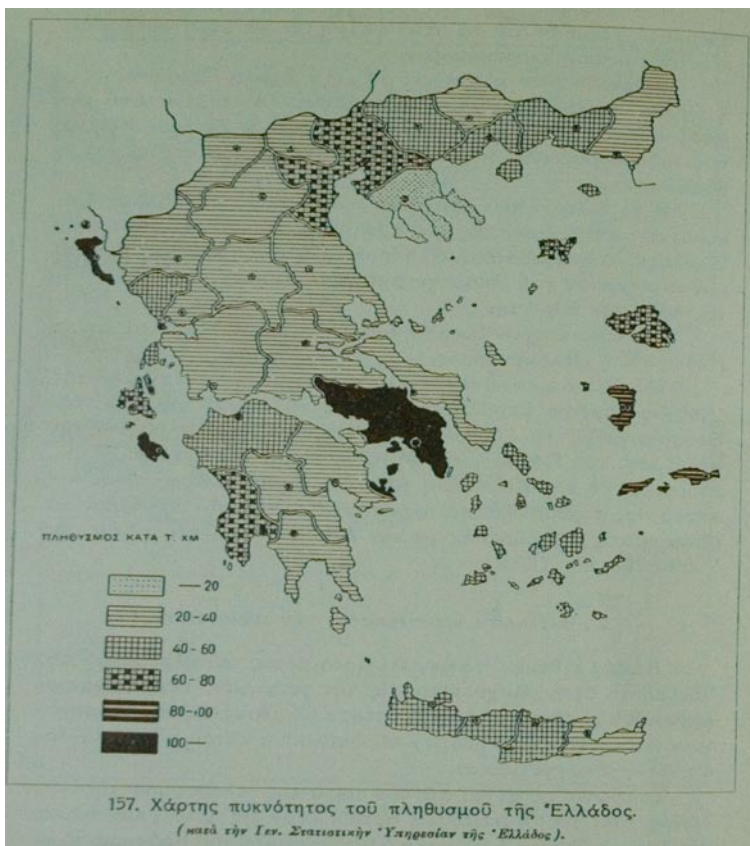
Η'. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

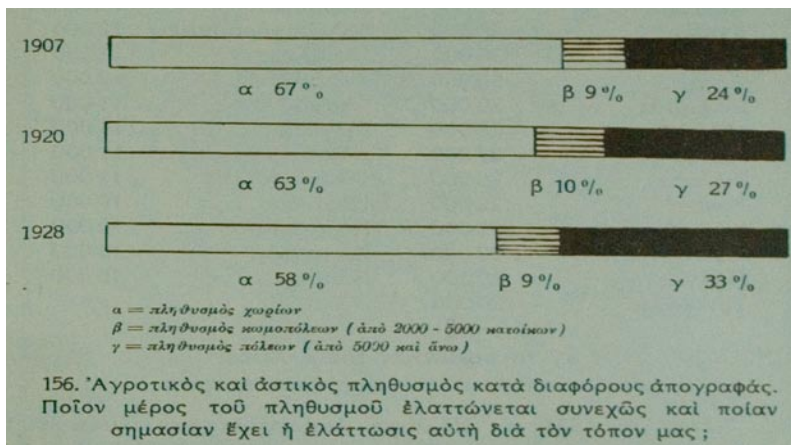
1. Καθὼς εἶδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (61%) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (24%). Οἱ ὑπόλοιποι κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα.

Σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι τὰ 67 ἑκατοστὰ αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἓν τρίτον αὐτοῦ, ἤτοι τὰ 33 ἑκατοστὰ, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ.

2. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξ ἴσου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους ἐλληνικὰς χώρας. Αἱ ὄρειναι περιοχαὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ συντηρήσουν πολὺν πληθυσμόν· δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιὰ κατοικημένα, καθὼς ἡ Εὐρυτανία, ἡ περιοχὴ τῆς Καλαμπάκας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς, τὸ ΒΔ τμήμα τῆς περιοχῆς τῆς Δράμας.

Ἀντιθέτως αἱ εὐφόροι γεωργικαὶ περιοχαί, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἶναι ἡ Ἀττικὴ, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Σάμος, ἡ Μεσσηνία, ἡ Θήρα, αἱ περιοχαὶ Πατρῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Βόλου. Πυκνὸν πληθυσμὸν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος καὶ Χίος καὶ ὁ νομὸς Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

3. Είς σημεία, όπου διασταυρώνονται σπουδαία ὁδοί τῶν συγκοινωνιῶν καί εἰς μέρη τῆς παραλίας, ὅπου ὑπάρχει ἀσφαλῆς λιμῆν, ἐκεῖ ἰδρύθησαν πόλεις. Αὐταί συγκεντρώνουν τὰ προϊόντα γεωργικῶν καί κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἤ τήν ἐμπορικὴν καί βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτάς εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀθήναι	500000	Χάλκις	18000
Πειραιεύς	250000	Ἀγρίνιον	15000
Θεσσαλονίκη	240000	Βέροια	15000
Πάτρα	60000	Τρίπολις	14000
Καβάλλα	50000	Λαμία	14000
Βόλος	48000	Καρδίτσα	14000
Ξάνθη	35000	Κοζάνη	13000
Ἡράκλειον	33000	Ἐδεσσα	13000
Κέρκυρα	32000	Λεβάνεια	13000
Σέρραι	30000	Ἀλεξανδρούπολις	12000
Κομοτινή	30000	Ἀμαλίας	12000
Δράμα	30000	Ζάκυνθος	12000
Καλάμαι	30000	Ἄργος	11000
Μυτιλήνη	28000	Μέγαρα	11000

Χανιά	27000	Αίγιον	11000
Λάρισα	25000	Φλώρινα	11000
Χίος	22000	Κόρινθος	10000
Ερμούπολις	21000	Καστοριά	10000
Ιωάννινα	20000	Κατερίνη	10000
Πύργος	20000	Νάουσα	10000
Τρίκαλα	20000		

Θ'. ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Όταν τὸ 1821 οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ ὁ ἱερός ἀγὼν των ἤρχισε νὰ ἐπικρατῆ, ἐξέλεξαν χωριστὰ κάθε τόπος ἀντιπροσώπους, οἱ ὁποῖοι συνῆλθον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτοὶ ἐξ ὀνόματος ὅλου τοῦ Ἔθνους, πού ἠγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις· αὐτὴ ἦτο ἡ Ἀ' Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Ὄταν ἓνας λαὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλευθέραν Πολιτείαν.

Καὶ ἄλλαι Ἐθνοσυνελεύσεις ἐγίναν κατόπιν, αἱ ὁποῖαι καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχάς, δηλ. τὸ *Σύνταγμα*, κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ κυβερνᾶται ὁ τόπος, καὶ ἐξέλεξαν Βασιλέα.

Πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἐγίνεν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, πρῶτος δὲ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ Ὅθων. Ἰστέρα ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Γεώργιος Α'.

Ἄλλ' ὅσας προόδους καὶ ἂν ἔκαμνεν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἦτο εὐτυχής. Τὰ ὄρια τῆς εἶχον χαραχθῆ πολὺ στενά, εἰς τὴν Ὀθρυν, ἐνῶ τὸ ὄνειρον τῶν Ἑλλήνων ἦτο ν' ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους ἀδελφούς. Δι' αὐτὸ ἦτο μέγας ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων ὅταν τὸ 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς *Ἰονίους Νήσους*, τὰς ὁποίας αὐτὴ κατεῖχε. Μετὰ ἄλλα 17 ἔτη ἡ Ἑλλάς μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας ἀπέκτησε τὴν *Θεσσαλίαν* καὶ τὸ *ΝΑ μέρος τῆς Ἠπείρου*.

Καὶ μόνη τῆς ἐπεχείρησεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1897 ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας ἐλληνικὰς χώρας. Ἀτυχῶς ἦτο ἀνέτοιμος,

ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ τελείως ἐξωπλισμένοι. Ἐνίκηθη, ἀλλὰ τὸ πάθημα τῆς ἐγερσίμουσεν ὡς μάθημα. Ἡτοιμάσθη, ἐπῆρην ὡς συμμάχους τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔτσι τὸ 1912 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἠλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτῆν ἐστερέωσε μὲ δευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων,

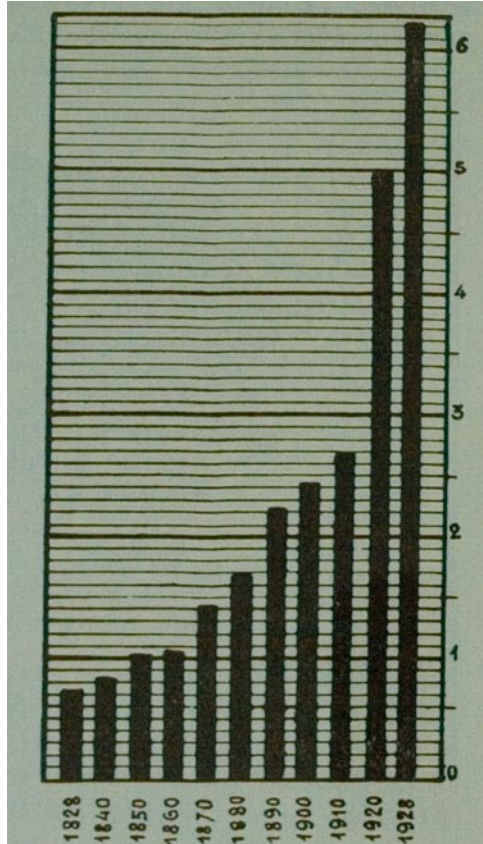
οἱ ὁποῖοι ἤθελαν ν' ἀρπάσουν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἓνας δολοφόνος ἐφόνευσεν εἰς τὴν Θεσσαλονικίην τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἔγινεν ὁ Διάδοχος, ὁ στρατηλάτης Κωνσταντῖνος (1913).

Διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς της, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν Πόλεμον (1916-1918) καὶ ἀφοῦ ἠγωνίσθη πολὺ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὴν Θράκην ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Συνθήκη Σεβρῶν 1919). Ἐτσι ἐξεπληρώοντο σχεδὸν τὰ ὄνειρα τῆς

έλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ Ἑλλάς ἠπλώνετο εἰς τὰς ἀκτὰς τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἡ κυανόλευκος ἐκυμάτιζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

Ἄλλ' ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν ὑποταχθῆ τελεῖως. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ αὐτὸν ἡ Ἑλλάς τὸν ἀνέλαβε μόνη. Ἀτυχῶς, ἂν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς πεισματώδεις μάχας καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἕως τὸν Σαγγάριον ποταμὸν, δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς καταβάλῃ τελεῖως καὶ τέλος ἔχασε τὴν νίκη. Δι' αὐτὸ ἐγίνε νέα συνθήκη εἰς τὴν Λωζάννην τὸ 1922 καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἡ ἀνατολικὴ Θράκη μὲ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης ἐδόθησαν ὀπίσω εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐπίσης αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις παρεχώρησαν τὴν ὀρειὸν Ἠπειρὸν εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι βασιλεία κληρονομικὴ. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων εἶναι Γεώργιος ὁ Β'.

159. Πῶς ἠῦξεν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς 100 ἐτῶν.

Ι'. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

1. Διὰ τὰ εἶναι εὐκόλος ἡ διοίκησις τοῦ τόπου, ἡ Ἑλλάς εἶναι διηρημένη εἰς 38 νομούς. Εἰς κάθε νομόν ὑπάρχει εἷς νομάρχης, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ τὰ τηρηταί ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Εἰς τὰς νέας χώρας, καθὼς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην, τὴν Ἑπειρον καὶ τὴν Κρήτην, ὑπάρχουν Γενικοὶ Διοικηταί. Αὐτοὶ ἐπιβλέπουν τὴν διοίκησιν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν.

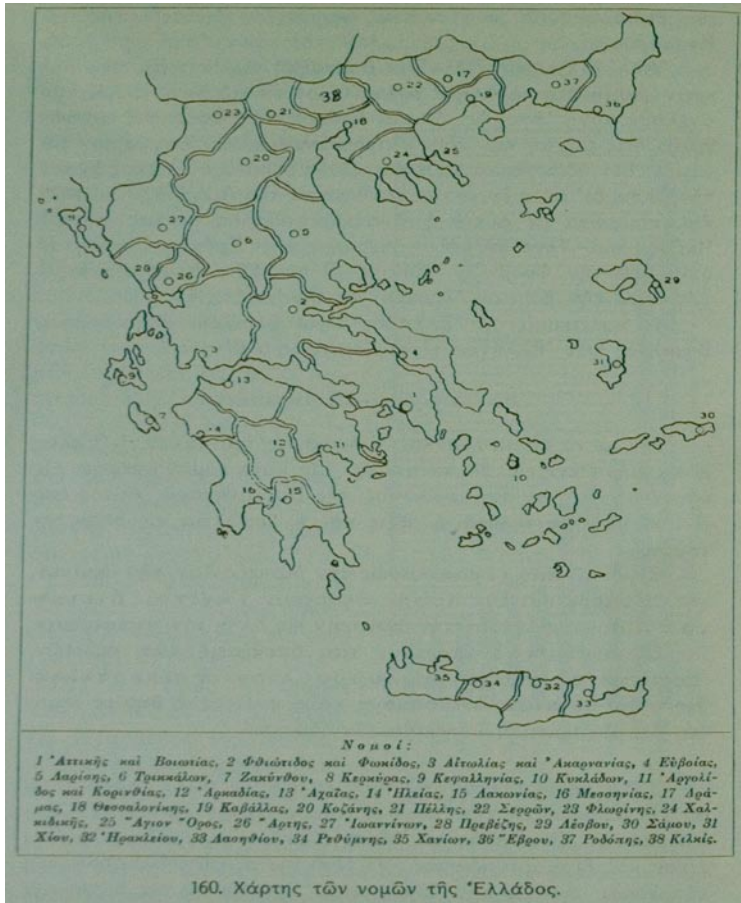
Οἱ δικασταὶ δικάζουσι τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον Ἐπικρατείας. Εἰς τοῦτο δύναται τὰ προσφύγη κάθε πολίτης, ὁ ὁποῖος νομίζει, ὅτι μία κρατικὴ ὑπηρεσία τὸν ἠδίκησε.

2. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος (τὰ 95%) ἀνήκουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ὑπόλοιποι εἶναι ἐβραῖοι, μωαμεθανοί, καθολικοὶ καὶ διαμαρτυρούμενοι. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλην Ἐκκλησίαν. Ἐχει ἰδικὴν τῆς διοίκησιν, διοικεῖται δὲ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἀλλ' ἀναγνωρίζει ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ὀρθοδοξίας τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

3. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν παρέχει τὸ Κράτος μας δωρεάν. Ὅπου ἡμποροῦν τὰ συγκεντρωθῶσι καὶ 15 μαθηταί, ἐκεῖ ἰδρύει δημοτικὸν σχολεῖον. Ὑπάρχουν καθ' ὅλον τὸ Κράτος περισσότερα ἀπὸ 8000 δημοτικὰ σχολεῖα. Ἡ φοίτησις εἰς αὐτὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ, ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἀναλφάβητοι.

Σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι τὰ γυμνάσια, τὰ λύκεια, τὰ ἀστικά σχολεῖα καὶ αἱ εἰδικαὶ σχολαὶ (ἐμπορικαί, ἱερατικαί, γεωργικαί, παιδαγωγικαί, Ἀκαδημαῖα κ.λ.).

Διὰ τὴν ἀνωτάτην Ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν: α') τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, β') τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, γ') τὸ ἐν Ἀθήναις Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον καὶ δ') διάφοροι ἀνώταται σχολαὶ (Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀνωτάτη Δασολογικὴ καὶ Γεωπονικὴ Σχολὴ κ.τ.λ.).

Ἀπὸ ὅσα εἶπομεν, βλέπομεν, ὅτι ἡ πατρίς μας Ἑλλάς εἶναι χώρα
ὠραία μὲ εὐκρατον καὶ ὑγιεινὸν κλίμα. Ἔχει θέσιν εὐνοϊκὴν διὰ
τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τόσας πηγὰς πλούτου,
ὥστε ὅσοι ἐργάζονται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν, ἠμποροῦν
νὰ κερδίζουσι εἰς αὐτὴν ὅσα χρειάζονται, διὰ νὰ ζήσουσι μὲ ἄνεσιν.
Ἔχει δὲ ἡ Πατρίς μας καὶ λαμπρὰν ἱστορίαν, καθὼς μαρτυροῦν οἱ
ἱστορικοὶ τόποι, ὅπου οἱ πατέρες μας ἠγωνίσθησαν ἡρωϊκῶς διὰ τὴν
ἐλευθερίαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

	Σελ.
1. Τί είναι Γεωγραφία και πώς μανθάνομεν αὐτήν.....	5
2. Μετρήσεις	6
3. Εἰκόνες καὶ χάρται (φωτογραφαίαι, σχέδια, κλιμαξ, χάρται)....	8
4. Ὁ χάρτης τῆς Ἑλλάδος.....	17

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. — Ἡ νοτιὰ Ἑλλάς.

1. Ἀττικὴ	20
2. Πελοπόννησος	46
3. Στερεὰ Ἑλλάς (ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)	75
α) Ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς	76
β) Ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάς	85

Β'. Ἡ βορρεια Ἑλλάς.

1. Ἡπειρος	95
2. Θεσσαλία	105
3. Μακεδονία	115
α) Ἡ δυτικὴ Μακεδονία	116
β) Ἡ κεντρικὴ Μακεδονία	122
γ) Ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία	133
4. Θράκη	140

Γ'. Ἡ νησιωτικὴ Ἑλλάς.

1. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου	146
2. Αἱ Ἴόνιοι νῆσοι	168
3. Ἑλληνικαὶ νῆσοι ὑπὸ ξένην κατοχὴν	174

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις. Ὅρια. Ἐκτασις	179
2. Μορφή τοῦ ἐδάφους	181
3. Ποταμοὶ καὶ λίμναι	186
4. Κλίμα	187
5. Φυτὰ καὶ ζῶα τῆς Ἑλλάδος	191
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος	195
7. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων	196
α) γεωργία	196
β) κτηνοτροφία	204
γ) ἀλιεία	206
δ) δασοκομία	207
ε) ὄρυκτωρυγία	208
ς) βιομηχανία	208
ζ) ἐμπόριον	211
η) συγκοινωνίαι	213
8. Κατανομὴ καὶ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	215
9. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους	218
10. Διοίκησις. Ἐκκλησία. Ἐκπαίδευσις	221

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Ἀττικῆς	16
2. Ἑλλάδος	19
3. Ἀττικῆς	21
4. Πελοποννήσου	47
5. Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας	71
6. Ἠπείρου καὶ Ἰονίων νήσων	96
7. Θεσσαλίας	106
8. Μακεδονίας	117
9. Δυτικῆς Θράκης	141
10. Κυκλάδων	153
11. Κρήτης	162
12. Θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας	180
13. Αἱ κυριώτεραι ὄρσοι καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος	184
14. Χάρτης τῶν βροχῶν	189
15. Καλλιεργείας τῆς ἐλαίας	192
16. Δασῶν τῆς Ἑλλάδος	194
17. Καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος	199
18. Καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου	202
19. Συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος	216
20. Πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος	216
21. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς	219
22. Νομῶν τῆς Ἑλλάδος	222

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἐσχεδιάσθησαν ἀπὸ τὸν κ. Ἀλέξανδρον Φαλτάιτς.

Σημείωμα*.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιλαμβανομένων εἰκόνων αἱ κάτωθι 55 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν βραβευθεισῶν Γεωγραφιῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν κ.κ. Παναγῆ Δημητράτου, Ἰω. Σαρρῆ, Ἰω. Πετροχειλοῦ καὶ Κ. Πολυζώη, ὡς ἀκολούθως:

Ι. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Παναγῆ Δημητράτου.

1. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος (18).
2. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος (30).
3. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου (35).
4. Ἄπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἓνα ἄλωνι (41).
5. Ἄπλωμα σταφίδος κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα (42).
6. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν (44).
7. Τὸ Λουτράκι (47).
8. Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας (50).
9. Μάνη (54).
10. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον (55).
11. Ἡ ἱερὰ ὁδὸς τῶν Δελφῶν (60).
12. Τὸ σπίτι ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος (65).
13. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν (66).
14. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης (75).
15. Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας (80).
16. Τὰ Τέμπη (83).
17. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιῦ (93).
18. Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Βόδας ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως (96).
19. Ὁ Λευκὸς Πύργος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (100).
20. Ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης (104).

* Ὁ ἐντὸς παρενδέσεως ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐξοντα ἀριθμὸν τῆς εἰκόνας.

21. Άγιοι Απόστολοι Θεσσαλονίκης (102).
22. Ο Νέστος (104).
23. Η Χαλκίς και τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου μετὴν κινήτην γέφυραν (110).
24. Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ (113).
25. Η Μύκονος μετὸς τῶν ὠραίων ἀνεμομύλους (116).
26. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας (119).
27. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον (121).
28. Η Παλαιοκαστρίτσα (128).
29. Συγκομιδὴ ἐλαίων εἰς Κέρκυραν (142).
30. Τρυγητὸς (143).
31. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειὸς (146).

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαρρῆ.

1. Ὁ Παρθενὼν (17).
2. Δημητσάνα, ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπὸ ἑνα ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου (46).
4. Τὸ Μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστράς (52).
6. Μονεμβασία (56).
7. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ. μετὰ ὠραῖα ἔλατα (63).
8. Η κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Η κορυφὴ τοῦ ὄρους Λάκμου (76).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταράκτης Ναούσης (96).
13. Μερικὴ ἀποψὶς τῆς Εἰάνθης (107).
14. Ἀποψὶς τῆς Σκύρου (112).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (115).
16. Σίφνος (118).
17. Η Ἐρμούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Η κοιλάς τοῦ Εὐρώτα μετὸν Ταύγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος (51).
2. Ἡ Παντάνασσα (53).
3. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλότερας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ὁ Κισσὸς (86).
5. Ὁ Ἄθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν ὄροπέδιον τῆς νήσου (124).
7. Ὁ ἀργαλειὸς εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν (152).

IV. Ἐκ τῆς βραβεύσεως Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (127).
3. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρί τῆς Μακεδονίας (147).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχοῦσαν Ἀ' βραβεῖον «Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος» τοῦ κ. Γεωργίου Α. Μέγα.

Φωτοζιγχογράφησις Εὐαγγέλου Χαλκιοπούλου.

Ἀνάδοχος ἐκτυπώσεως καὶ βιβλιοδετήσεως: «Ἑλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἐταιρεία» Α.Ε.
Ἐργαστάσιον Γραφικῶν Τεχνῶν-Παπαδιαμαντοπούλου 44, Ἀθήναι.

